

אהלי פהרות

מסכת כלים פרק י"ז מי"ג-מי"ז

פרשת מטות מסעי תש"פ

משולחן מלכים

עשרים וארבע נפק"מ בדיני כלים

בחשק שלמה ריש כלים כתב, דע שכל דיני טומאת כלים וטהרתן ושאריו דברים המקבלים טומאה ושאינם מקבלים נצרך גם האידנא להלכה ולמעשה. והגם שהאידנא אינו נוהג דין טומאה וטהרה בעו"ה לענין תרומה וקדשים, מחמת שקדשים אין לנו בזה"ה כלל. ולענין תרומה ג"כ אין נ"מ כלל דהא תרומת א"י או חלה בלא"ה אסור לאכול מחמת שאנו כולנו טמאי מתי, וחלת חו"ל הא מותר לאכול אפי' בטומאת הגוף [אם לא שהטומאה יוצא עליו מגופו כגון זב או בע"ק] וכ"ש אם החלה טמאה.

מ"מ נ"מ לענין ז' דברים ואלו הן. א' לענין סוכה דקי"ל דכל דבר שהוא מקבל טומאה אין מסככין בו. ב' לענין נט"י דבעי כלי ובעינן לידע מהו נקרא כלי. ג' לענין אשה דאסורה לעמוד ע"ג כלים בשעת טבילה משום גזירת מרחצאות. ד' לענין שאובין. ה' לענין שאסור להוות המקוה בדבר המקבל טומאה. ו' לענין דאסור לטבול בתוך הכלי. ז' לענין טומאת כהן דקי"ל דכל דבר שמקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה והלכך מלבד שצריך לידע דיני טומאת אוהל צריכין לידע ג"כ כל דבר שמקבל טומאה אם רוצה לחצוץ שלא יבוא טומאה לאוהל עכ"ל.

וכתב מרן הגר"ד לנדו שליט"א על הגליון

לענין תרומת א"י נפ"מ אי שרי לטמאותה [וכגון שנילושה במשקין טהורין]¹.

וכן לענין חילול מע"ש בירושלים².

לענין שם כלי נפ"מ,

צירוף לחלה³.

אור כלי לקנין חצר⁴.

לענין כוס של ברכה.

נדבך ע"ג כלים לענין חציצה⁵.

(לענין מבטל כלי מהיכנו [לטעמא דסותר' ועי'] – נ"ב – אי"צ לזה, ויל"ע בגדרי בנין וסתירה בכלים, אי מישך שייכי בגדריהם לענין טומאה ודו"ק).

לענין קנין חליפין⁷.

1 גם בומה"ז שאין כהן טהור לאוכלם, אסור לטמאות תרומה וחלה בידים. עי' פסחים כ' א' (ובזהו"א שביעות ה' י').

2 אין מעשר שני מתחיל על המעות בירושלים אלא כשהוא טמא, וגם בזמן הזה, שו"ע יו"ד של"א סעי' קל"ה.

3 כלי שיש לו תוך מצרף לשיעור חלה, יו"ד סי' שכ"ה א'.

4 בעיקר קנין חצר בכלים אם צריך תורת כלי עי' חו"מ רע"ג סעי' יג ובסמ"ע ס"כ. ועי' שו"ת בית אפרים אה"ע סי' קד. ובדיון אורו כלי עי' בסוגי וראשונים גיטין דף ע"ט ב'. (ויתכן נ"מ בשקיות חד פעמיות אם קונים באור).

5 אהלות פרק ו' משנה א' נדבך הנתון על הכלים אינו אהל לטהר היינו לחצוץ בפני הטומאה. ולדעת רבנן שם הוא גם בכלים שאינם מקבלים טומאה. (ונ"מ לטומאת כהן).

6 רש"י שבת קנ"ד ד"ה והא. ועי' פמ"ג א"א שו"ג סק"ד שלפ"ז הוא דוקא ביש לו תורת כלי. ועי' תו"ש שלא סק".

7 עי' ב"מ ז'. וברש"י (ד"ה דכמאן) כתב ופחות מג' אצבעות לא בגד הוא (לקנין חליפין) כדאשכחן גבי טומאה. ועי' באר יצחק חו"מ ה'.

8 וז"ל הגמ' שם, מחט שניטל חררה או עוקצה מהו אמר ליה תניתין מחט של יד ליטול בה את הקוץ כו' איתביח מחט שניטל חררה או עוקצה טהורה אמר אביי טומאה אשבת קרמית, טומאה כלי מעשה בעינן לענין שבת מידי דחזי בעינן והא נמי חזיא למשקלא בה קוין. אמר רבא מאן דקמותיב שפיר קמותיב מודלענין טומאה לאו מנא הוא לענין שבת נמי לאו מנא הוא. ועי' תוס' שם. ובגמ' שם נב: שמעתי שחולקין בין מחט למחט כו'.

9 עי' בבאור הגר"א יו"ד סי' קכ סעי' ז' ס"ק י"ח (ו"ח) שהשוה דין כלי דטבילת כלים לטומאה, וצע"ע. (ועי' בפשוטי כלי זכויות שאינם מקבלים טומאה אם צריכים טבילה). ובמקום אחר כתב הגר"ד ל' בענין זה, שם כלי לטבילה אינו ענין מיוחד, אלא בכלל דיני טומאה, דבהא פרשה נאמרו (במדבר ל"א כ"ג).

10 טומאת מת פ"ב ה"ה, אדם שנשא כלי כגון מרדע כו'. ועחו"א אהלות סי' כב סק"ג, שמשמע ברמב"ם דוקא כלי המקבל טומאה.

11 וז"ל תוס' אנשי שם פרק ט"ז דאהלות משנה א' כל המטלטלין. ראיתי בהמפרש לגוס' נזיר ד' נ"ג שבי' וז"ל דקי"ל כל המטלטלין מביאין את הטומאה כעובי המרדע חוץ מכלי גללים כלי אבנים כלי אדמה עכ"ל וצע"ג.

12 ל' הגמ' שבעות דף מ: אמר רב ענן אמר שמואל טענו שתי מחטין והודה לו באחת מהן חייב לפיכך יצאו כלים למה שהן. והיינו אע"פ שאין שבעה אלא בכפירה בשניו שתי כסף, בכלים אי"צ שיעור. וכן הוא בחו"מ סי' פ"ח ג'.

13 ז"ל הרשב"א בחידושויו שבעות ל"ט ב' אפשר לומר דכל כלי כיון שהוא ראוי למלאכתו חשוב הוא כפרוטה ויתר מפרוטה ויושבין עליו הדיין, ואפשר דאפי' לענין קדושין כן כו'. ועי' פ"ת אה"ע סי' כ"ז ב'.

14 שבת צ"א: קופה מלאה חרדל והתחיל להוציאה אע"פ שרוב פירות מנבחין עד שיוציא את כל הקופה.

15 וז"ל שם, אפילו למאן דאמר אגד כלי שמיא אגד הנ"מ כלי שיש לו תוך דאינו חייב אם הוציא מקצתו שע"י מה שבפנים

יכול להביאו מכפנים אבל ע"י משיכת המוט לא היו יכולים האחרונים להביאו אצלו עכ"ל. משמע שהכל תלוי אם יכול להביאו ע"י הכלי, וגם בפשוטי כלי עץ שייך דין אגד. הערת הגר"ד ל: פשוטי כלי עץ כלים נעוה אלא שאין מק"ט ובפנים כ' דלא מצאנו דתלי' בדין כלי והיינו במה שאינו כלי כלל ומוט הוה כלי אם מתוקן לכך.

16 עי' בקוץ באר החיים בהקדמה שכתב עוד נ"מ ובהם לדין כלי בתוך כלי לענין והיה מחניך קדוש, וכתוב שם, מו"ד הגר"ד לנדו שליט"א העיר, נראה לכאן דלא בעי לזה כלי. ובענין אחר, עי' בחי' הגר"ד ל' שבת סי' ו' ששביעת כלים לבית שמאי תלוי בשם כלי וברשב"א שבת דף יז. כתב שאין שביעת כלים לבית שמאי אלא בכלי ולא בקרקע [אבל אינו נוגע למעשה דלא ס"ל דין שביעת כלים]. ובמקו"א ציין הגר"ד לעוד דנ"מ בתורת כלי גבי שחיטת קדשים לחד שיטה בתוס' ריש פרק איזהו מקומן. (בסוה"ד, וע"ע רמב"ן ורשב"א חולין דף ג).

17 רמב"ם הל' פ"ה פר"ה ה"א המים שנותנין עליו אפר הפרה אין ממלאין אותו אלא בכלי. ובה"ה בכל הכלים ממלאין ומזין ומקדשין כו' אבל אין ממלאין ואין מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים ולא בחפניו ולא בביתצת התרגולת כו'.

18 הערת הגר"ד ל: לא כתבתי טבילת אוזב בכלי וצריך חיפוש וכעת ל"ע.

19 עי' סוטה טז: גמר כלי כלי וברמב"ם הל' סוטה ג' ט.

20 סוטה שם וברמב"ם הל' טו"צ פ"א ה"א.

21 ע"ש שקידוש ידים ורגלים למעשה פרה אי"צ כלי שרת ואפילו במקדיה של חרס.

22 יו"ד סי' קצ סעי' י' כתם שנמצא על דבר שאינו מקבל טומאה לא גזרו עליו כו'.

23 כלי המחובר למת מטמא אדם וכלים הנוגעים בו עי' תוס' שבת יז. ד"ה ששמע. ונ"מ שאסור לכהן ליגע בו בשעת חיבורו למת. ועי' בחי' הגר"ד ל' שבת דף יז. בענין טומאה בחיבורין בכלי חרס שנוגע במת אם מותר לכהן ליגע בו.

24 חגיגה כ"ב א' ובשו"ע יו"ד סי' רא כלי טמא שנתן בתוכו כלים אחרים והטביל הכלי, עלתה להם טבילה אף על פי שפי הכלי צר ביותר, שהרי המים נכנסים לו, ומתוך שעלתה טבילה לכלי הגדול עלתה טבילה לכלים שבתוכו, אבל אם היה הכלי הגדול טהור צריך שיהיה פיו כשפופרת הנזר של"ש מינו. ואם נאמר שהוא מועיל גם לטבילת כלים הרי יש לנו נ"מ היום בטובל כלי סעודה בתוך כלי גדול טמא שפיו צר. דמינו דמהני טבילה לטהר את החיצון תועיל להתיר את הפנימי.

25 שיש נ"מ בטבילה זו לטהרו וגם בזמן הזה שהכל טמאים טומאת מת, שמי"מ טיהרו מטומאת מדרס.

26 אולי ר"ל בכלי שטמא מדרס וגם טומאת מת, אם יש איסור בטבילה שמועילה לטהרו ממדרס לבד (ונ"מ להכניסו למחנה לוי') זה דעת ר"ש בתוספתא סופ"ק דכלים, אבל להלכה אין משתלחין ממחנה לוי' – יש נפ"מ לטהור שמסיטו או לטומאת מושב בגשען בלא שמאחיל (אף שהוא טמא בטומאת חרב הרי הוא כחלל).

27 עי' רא"ש ביצה פרק ב' סי' יב שבזמן הזה שאין דיני טומאה וטהרה נוהגין ל"ש איסור טבילת כלים טמאים.

דברי חכמים

הגאון הגדול ר' איתמר גרבוז שליט"א

פרק י"ז משנה י"ג

כל שבים טהור.

א יעוי' ברמב"ם בפיהמ"ש שכתב דאיירי לענין כלי עור ועצם שעושים מבריות שבים, ועי' תנן דטהור. ובטעמא דמילתא כ' הר"ש והרמב"ם דילפי' לה בתו"כ מהא דאיתקש עור לבגד, מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ,

המשך בעצמ' ד'

הגאון הגדול ר' דוד פיינשטיין שליט"א

בשיטת רבי אליעזר דכלי בעלי בתים משתערים במה שהן מגליון הקודם הבאנו פלוגתא דרבוותא בדין כלי שניקב וראוי לקבל טומאה על ידי ייחודו לתשמיש אחר, דהראב"ד והרא"ש והרשב"א סברי, דכל שהכלי ראוי לקבל טומאה על ידי ייחודו להשתמש בו, שפיר איכא תורת 'כלי' עליו, אף על פי שעדיין לא ייחדו, אולם הרמב"ם והסמ"ג והסמ"ק סברי, דכל שלא

המשך בעצמ' ג'

עיוני כלים

הגאון הגדול ר' בונים שרייבר שליט"א

פרק י"ז משנה יג.

כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא בורה ליבשה דר"ע, העושה כלים מן הגדל בים וחבר להם מן הגדל בארץ אפי' חוט אפי' משיחה דבר שהוא מקב"ט טמא, הנה הרמב"ם כאן בפיה"מ ביאר שכשהיבר לו מן הגדל בארץ יטמא רק החלק הגדל בארץ, ודכוותה

המשך בעצמ' ב'

● **לע"נ האשה החשובה מרת שרה הר"ר מרדכי גימפל ז"ל נפטרה כ"ד תמוז תשל"ו** נדבת בנה הרב גימפל ליפשיץ ●

כתב המהר"ם מורטנ"ב בפ"א דנגעים בשם המהר"י מסימפונט, ותמה במל"מ פ"א דכלים דהא במתני קתני אפי' חוט אפי' משיחה, ואמנם בהלכותיו חזר בו הר"מ וכתב דהכל טמא, ולדבריו הא דתני דבר שהוא מקב"ט טמא ביאר המל"מ דהמכוון הוא שאם חיבור באופן שהוא חיבור גמור לעניני קבלות טומאה הוי חיבור, וע"ש דכ' דזהו גם כוונת הר"מ בפיה"מ, וכתב שם עוד דממילא אין נ"מ אם הטומאה נגעה בחלק הגדל בים או בחלק הגדל ביבשה וה"נ מסתברא שהרי החלק הגדל ביבשה לבד אין בו שיעור לטומאה וממילא ל"ש לומר דהוא לבדן מקב"ט ואגב טומאתו כולו טמא וע"כ דכולו הוי בגד לטומאה, והמהר"ם בנגעים שם כתב דדוקא היכא דיש בדבר הגדל ביבשה שיעור, וכתב המל"מ דלפ"ז בע"כ דס"ל דכולו טמא דאל"כ מאי קמ"ל והרי יש בגדל בארץ לבדו שיעור, אלא דהניח המל"מ בתימה דא"כ מהו זה דתנן אפי' חוט אפי' משיחה והא אין בו שיעור לטומאה, ותי' במשנ"א דהכוונה היא דאפי' אם החיבור ה' רק בחוט אחד ובמשיחה אחת נמי טמא, אבל באמות בתשו' מהר"ם סי' שנ"ח כתב דכשיחבר לו צריך להטביל כולו גם את החלק הגדל בים דאין טבילה לחצי כלי, ומוכח דלא נטמא חלק הים דאל"כ מאי קמ"ל הא כולו טמא, ואמנם כד מעיינת בה כ' שם להדיא דאע"פ דלגבי טומאה הוא כלי בפנ"ע לגבי טהרה אינו כן מידי דהוה אהא שאם נגעה טומאה באבר אחד כולו טמא ואם טבל אבר אחד לא נטהר כולו, ע"ש, הרי להדיא דבאמת כולו טמא רק דחלק הגדל בים נטמא מחמת החלק הגדל ביבשה שהוא בפנ"ע יש לו שיעור כלי וכשנטמא הוא נטמא הוא אבל לטהרה לא אמרי' שכשנטמא הוא נטהר הוא.

והנה הראב"ד בתו"כ פרשת תזריע פרשתא ה' פ"ג הק' אמאי בחיבר לגדל בים סגי בחוט אחד ואילו בחיבר לסירקון שהוא מין שאינו מקב"ט נגעים בעינן רוב או עכ"פ מחצה מן הצמר, ותי' דשאני הכא דגם גדל בים מין עור הוא רק דמיעט' רחמנא ולזה סגי בחיבור כל שהוא משנ"א כהא דהוא מין שאינו מקב"ט כלל, ולפ"ז הרי פשוט דאם יעשה כלי מגללים וחרס וכיו"ב בעי רוב או מחצה מן החרס כיון שגללים הוא מין שאינו מקב"ט, ומן התימה דהראב"ד גופי' בתו"כ פרשת שמיני פרשתא ו' כתב דהטעם דסגי בחוט ובמשיחה כיון שהוא כלי גמור רק דטהור מגוה"כ ואהכי סגי בחיבור דחוט ואהכי גם בחיבור לכלי גללים סגי בכל שהו כיון דהם בעצמותם כלים חזקים וראויים לטומאה רק דטיהרנום מגוה"כ, וצ"ב מה בין זה לצמר גמלים וסירקון, עוד צ"ב בהאי ענינא דהר"מ כאן כתב דגם שרץ הים טהור דכל דבר מיימי טהור ויליף לה מקרא בדגד ועור, ורמזו בהלכותיו ברפ"א דכלים שכ' דכל שבים טהור ואינו מקב"ט מן הטומאות, והיינו דהוא בעצמותו טהור וגם אינו מקב"ט, האומנם דצ"ב דהא דג מקב"ט אוכלין כמבואר בשילחי עוקצין, ואמאי, ומאיידך הנה לשי' הגר"א איכא פלוגתא בתוספתא דאיכא למ"ד דגם בחיבר כלי גללים להגדל בים הריהו טמא, וזה ודאי צ"ב דמהיכן תבוא לו הטומאה לזה, והרי בין הגדל בים ובין הגללים לאו בני טומאה ניהו, ועי' קובץ הערות סי' י"ט.

אבל הביאור בזה נראה פשוט בס"ד דבהא דאמרי' דכל שבים טהור יל"פ בתרי אנפי, או דהוא רק דין טהרה בעלמא שאין טומאה בים ובכל אשר לו, או נאמר בזה דכל שבים מין אחר הוא, ועץ עור וצמר וכיו"ב הוא משל יבשה אבל של ים מין אחר הוא, ויעוי' באליה רבה רפ"י שכ' דכל השרצים שבים דג שמים, ע"ש, והיינו דאין כאן לא חמור ולא כלב, וכפשוטו ה' אפ"ל דזהו הפלוגתא בין ר"ע לחכמים בכלב המים משום דאם הנידון הוא מחמת דהים אין בו טומאה אזי י"ל דמה שהוא בורח ליבשה משייכוהו נמי ליבשה לענין שיטמא, אבל אי נימא דהוא מין אחר מה יועיל לן מאי דבורח ליבשה דסו"ס מצד מינו ודאי דהוא מין דים, והשתא כד דיני' לגבי חיבור הנה איכא למימר דגם אם ים טהור הוא רק חסרון בקבלת הטומאה אבל כאשר באה לו טומאה מחמת חלק היבשה שבכלי ממילא נטמא כולו, ומאיידך אפשר שהוא חסרון בעצם טומאתו דלא שייכא בי' כלל טומאה, וממילא מהני חיבורו רק לענין זה שיהא לו שם כלי דממילא יטמא חלק היבשה בפנ"ע, ומאיידך אי נימא דאינו אלא טהרה אזי בחיבורו לכלי של יבשה תו חייל שם יבשה על כולו, ולא גרע כלי העשוי חציו מיבשה מכלב הים שבורח לפעמים ליבשה דממילא חייל שם כלי של יבשה על כולו, ואז ממילא חלק הגדל בים מצד עצמו יכול לקבל טומאה, וממילא לאיכפ"ל מאי דחלק היבשה הוא גללים, וזהו פשר כל השי' בזה.

משנה יד.

ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה וכו', להר"ש הנידון על מה שנעשה מהם כלים דביום הראשון נעשה מהאדמה כלי חרס וביום השלישי נעשה הימנו כלי עץ וכיו"ב, אבל להרמב"ם מייירי לגבי טומאת עצמן, ביום הראשון טומאת משקין דמים וביום השלישי טומאת אוכלין דצמחים, והא דליכא טומאה ביום החמישי מחמת נבלת עוף טהור לפי דחידוש הוא ואינו טומאת מגע כ"כ הר"מ, ומכאן ראייה דטומאת נבלת עוף טהור אינו טומאת מגע והדברים עתיקין, והנה בהא דמטמאין כנה העוז כתב הר"מ בפ"א מכלים דיראה לו דהוא מד"ס, ולכא"ו מאי קמ"ל ומהיכ"ת יהא מדאורי' וכפשוטו כוונתו דהא הטעם דעוף אינו טמא דילפי' ממעשה עיזים פרט לעופות כמבואר בחולין דכ"ה, ולכא"ו מהיכ"ת לומר דאיתמעט מזה דוקא עוף אימא שנתמעטו מיני' שאר מינין, והוה אומר לפי שעצמותיו רכין והכלים הנעשין ממנו אינם כשאר כלי עצם, וממילא כנה העוז שחזק

הוא יהא טמא מדאורי' קמ"ל דאינו כן. ובטעם טהרה דעוף באמת הנה הרא"ש בתוספותיו בנדה דל"ג כתב דעצמות העוף ועורו מטמאין, והוא פלא דהכא הא תנן לא כן, ויעוי' ש"ש ברש"ש דתי' דטומאת מדרס מיהא מטמא, וכן מוכח באמות ברמב"ם בפ"א דגבי דג כתב להדיא דאינו טמא בשום טומאה גם לא במדרס, ואילו בעוף כתב רק טומאת כלים, וכפשוטו הביאור דעוף נתמעט רק ממעשה עיזים וזה נאמר רק בטומאת כלים ולא בטומאת מדרס, האומנם דהר"מ כתב עוד דיראה לו שיעור העוף אינו מקב"ט ואע"ג שכשר לתפילין הנה גם עור הדג אלמלא זוהמתו שאינה פוסקת ה' כשר לתפילין הרי דלא תלי זב"ז, ולכא"ו מה ענין זל"ז, דבעוף איתמעט מדין עור אבל התם טהרתו היא מדין ים, אכן הביאור בזה נראה בס"ד דטהרת עוף היא נמי מדין ים, וכמבואר בפרק ב' דחולין דג שנברא מהים א"צ כלל שחיטה ובהמה שנבראה מהיבשה טעונה שחיטה, ועוף שנברא מן הרקק טעון שחיטה בסימן אחד, והיינו דהוא שייך גם לים וגם ליבשה, ואשר דממילא אית לי' טהרת ים, ואכן בזה הוא חלוק מדג דלפי שהוא גם יבשה ממילא מדרס אית בי', דלגבי כלי בעינן כלי דומיא דעיזים שהוא לגמרי יבשה, אבל לגבי מדרס כל שיש בו נמי חלק דיבשה יש כאן סיבה לקבל"ט והוא בר טומאה.

משנה טו.

העושה כלי קיבול מ"מ טמא, לדעת הר"מ והרע"ב המכוון הוא דאין לו שיעור ואפי' בכל שהו טמא, והיינו דאע"ג דבכ"ח שנינו ברפ"ב לכמה ש"י ראשונים דתחלתו בכדי סיכת קטן היינו דוקא התם דבעי' תוך וזה אינו תוך אבל הכא בכלי קיבול תלי רחמנא וכל שמקבל משהו שם כלי עליו, ואמנם הר"ש כתב דהכוונה היא לסיפא דאפי' מן עור המצה, והיינו משום שעשאו כלי קיבול טמא, וכתב המל"מ בפ"ב דלכא"ו א"כ מאי קמ"ל והרי כל הכלים ללא גמ"מ טהורים ויעוי' שתי' דנ"מ דהכא טמא רק בכלי קיבול ולא בראוי רק למדרס ולא בעשוי לשמש אדם ומשמש אדם וגם לא בנגעים, וטעמא דמילתא נראה בס"ד דמאחר דהוא עור המצה ובעצמותו אינו ראוי לכלי ממילא רק כשיש לו צורת כלי הוא דהוי כלי אבל למדרס ומשמש דביחוד תליא מילתא בעי דבר שיהא מיוחד בעצם, וזה בעצמותו ובמהותו אינו מיוחד והוי כמתייחד כל רגע מחדש מחמת החלטתו להשתמש בו וממילא אינו נחשב מיוחד.

משנה טז.

קנה מאזניים והמחוק וכו' הרי אלו טמאין, וביאר הרמב"ם דאע"פ שעיקרן פשוטין ומשמשין כל שהו לקיבול נמי טמאין, והביאור בזה נראה בס"ד דמאחר דהא בעי' בית קיבול המשמש לקבלה הנה כאן ה' מקום לומר דאינו נחשב משמש לקבלה לפי שעיקר צורתו אינו עשוי לכך ואהא קמ"ל דאעפ"כ זה הוי משמש לקבלה.

משנה יז.

תחתית הצורפים טמאה ושל נפחים טהורה וכו', הנה להר"ש הטעם דזה עשוי לקבל וזה לא, וצ"ב דמאי קמ"ל, אך הרמב"ם כתב דהטהרה בנפחים שעשוי למלאות, והיינו דבית קיבול העשוי למלאות אינו בית קיבול, וכ"ה דעת רש"י בסנהדרין דס"ח גבי כדור ואימום דב"ק העשוי למלאות אינו ב"ק, וכ"ה דעת תו' בשבת ד"ז גבי מרדע ודרבן וכ"ה דעת תו' בשבת דנ"ב גבי טבעת וחוטם דב"ק העשוי למלאות אינו ב"ק, האומנם דהתו' בסוכה ד"ב והר"ש לך' פכ"ו והרשב"א בתשו' ח"א סי' קצ"ה הוכיחו מהא דחיצים נקיבות ומהא דתפילין מקב"ט דש"מ דב"ק העשוי למלאות הוי ב"ק, ותי' הריטב"א בשבת דנ"ט דנהי דהוי ב"ק היינו קודם שמילאוהו אבל אחר שמילאוהו אינו מקב"ט, והוא צ"ב כדתמה בערלו"נ בסוכה שם וכן תמה הגר"פ במ"ע ב' דא"כ היכן כאן הבית קיבול דכל מאי דהוי בית קיבול הוא משום דעשוי לשמש לקבלה והכא הלא כשימלאוהו ויקבל לתוכו לא ייחשב עשוי לקבלה, ונפל הדיסוד נפל הבנין, ויעוי' ברשב"א דכ' דמה"ט סולם הוי מקבל לפי שעשוי לקבל השליבות, ובשו"ע או"ח סי' תרכ"ט כתב דהדבר ספק ויעוי' ש' בביהגר"א באורך, וע"ש במג"א ובמ"ב דכתבו דה"מ בסולם שאינו מפולש, ותמה עליהם בחזו"א מקאוות ליקוטים סי' ז' סק"ח דהא הכא מה שהוא מקבל הוא ע"י מה שהשליבות תחובות בתוכו וא"כ מאי נ"מ מפולש או אינו מפולש ואם צורת קיבול כזו הוי קבלה מאי נ"מ אם הוא מפולש או אינו מפולש, ואמנם כבר נתבאר בס"ד דתרי מילי ניהו הא דבעי' שיהא בית קיבול והא דבעי' שיהא עשוי לקבלה, דהא דבעי' שיהא כלי קיבול היינו משום דאלא"ה לא מייחשב שיש לו צורת כלי, אבל הא דבעי' עשוי לקבלה ענינו הוא דאלא"ה אין בית קיבול משמש ואינו חלק מהכלי, וממילא גם בית קיבול שעשוי בית קיבולו לשמש לקבלה בתורת פשוט נמי טמא הוא, ואהכי כיון שאינו מפולש ויש לו בית קיבול ועשוי לקבל בזה גם אם הוא משמש כמקבל בתורת תפסן בעלמא יהא טמא, וזהו גם הביאור בהריטב"א הנ"ל דממילא עד שמילאוהו יש לו צורת כלי, והנה בשם הגר"ח אמרו דהיכא שאחר שיתמלא ייחשב המילוי והכלי לאחד לענין קבל"ט אינו בית קיבול דאז נמצא דאינו מקבל כלום אלא דהוא חלק מהכלי, אבל א"כ בסולם שהשליבות והדפנות הא כלי אחד הם ממש וא"כ אמאי ייחשב בית קיבול, וע"כ דהרשב"א לית לי' האי סברא.

נתייחד הכלי בפועל להשתמש בו, ליכא תורת 'כלי' עליו.

ובגליון קודם כתבנו לבאר את שיטת רבי אליעזר במתניתין (פי"ז מ"א), דכל כלי בתים משתערים במה שהן, דסבירא ליה דכיון דבטל תשמישו הראשון של הכלי, ונעשה 'כלי מעשה' אחר, הרי הוא נטהר בכך מטומאתו, כיון ד'פנים חדשות באו לכאן', וכמו בסנדל שנפסקו שני אזניו ותיקנו, דתנן לקמן פכ"ו מ"ד דטהור מן המדרס, משום ד'פנים חדשות באו לכאן'. אולם תנא קמא פליג עליה, וסבירא ליה דכל שצורת הכלי עליו, אף דבטל תשמישו הראשון, כיון דלא הוי 'כלי' אחר, אלא רק 'כלי מעשה' אחר, לא מהני שינוי זה לחדד לשווי 'פנים חדשות באו לכאן'.

והנה לפי מה שנתבאר בדעת הרמב"ם ודעימיה, דאף דלא בטיל מינה 'צורת כלי', מכל מקום כל זמן שלא יחדוהו לזיתים בפועל, ליכא תורת 'כלי' עליו, הרי מבואר דשם הכלי תלוי בתשמיש קבלתו, ולפי זה יש מקום להבין את שיטת רבי אליעזר בזה, דבזה שבטל תשמישו הראשון של הכלי, חשיב ד'פנים חדשות באו לכאן', כיון דשם הכלי תלוי בתשמיש קבלתו.

בשיעור 'כזית'

בכלים פי"ז מ"ח תנן, כזית שאמרו, לא גדול, ולא קטן, אלא בינוני, זה אגורי, ע"כ.

והנה בספר 'שערי רחמים' (אות קס"ה) הובא בשם מהר"ח מוואלאזין זצ"ל, שהיה מקיל לשער את שיעור הכזית, שהוא כחצי ביצה או כשליש ביצה, בביצים של זמנינו, ומאידך, בשיעור רביעיית, דשיעורו הוא כביצה ומחצה, החמיר שיהיה כשליש ביצים של זמנינו. ושאלוהו, דממה נפשך, אם נתקטנו הביצים, ולכן החמיר להכפיל את שיעור הרביעיית שיהיה כשליש ביצים של זמנינו, אם כן למה לא החמיר להכפיל את שיעור הכזית שיהיה כביצה או כשני שליש ביצה של זמנינו, ולא השיב טעמו.

ואמר אאמור"ר הגאון זצ"ל, שחלוק השיעור דרביעיית מהשיעור דכזית' ביסוד דינו, דברביעיית השיעור הוא באמת 'אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע וחומש אצבע' (פסחים דף ק"ט ע"א), ורק דנתנו חכמים סימן לשיעור זה, שהוא כביצה ומחצה שהיה בזמנם, וכשנתקטנו הביצים למחצה, נשתנה הסימן לשיעור דרביעיית להיות כשליש ביצים, מה שאין כן ביכזית, אין היות סימן בעלמא על השיעור, אלא דזהו עצם החפצא של השיעור, ומכיון שנתקטנו היותם, נתקטן השיעור, והוי שיעורו כחצי ביצה או כשליש ביצה של זמנינו.

ויש שרצו ללמוד מזה, דאחר שנתקטן שיעור הזית' בזמנינו להיות פחות משליש ביצה, שיהיה השיעור דכזית' לפי גודל הזית שבזמנינו. אולם אאמור"ר הגאון זצ"ל סבר, שהשיעור האמיתי של 'זית' הוא לעולם כשיעור חצי או שליש ביצה של אותו הזמן, ואם נתקטן שיעור הזית' להיות פחות משיעור זה, הרי זה 'סימן קללה', ואין זה משנה את השיעור דכזית', וכמו כן בימי שמעון בן שטח שנעשו הפירות גדולים עד שנעשו החיטים ככליות (תענית דף כ"ג ע"א), ומסתמא גם היותם גדלו, גם כן לא נשתנה השיעור דכזית' מחמת זה, דהיה זה 'סימן ברכה', ולא היה זה השיעור האמיתי של 'זית', ולעולם השיעור דכזית' הוא כשיעור חצי או שליש ביצה של אותו הזמן. וכששאלתי את אאמור"ר הגאון זצ"ל, שמביאים שבספר 'שערי רחמים' (אות נ"א) כתוב, שמהר"ח מוואלאזין זצ"ל אמר על שליש כף מצה מבושלת שיש בה שיעור כזית, והכף היתה של מתכת בינונית, השיב לי – 'בזמני כף של מתכת בינונית היתה גדולה, והיה שליש ממנה מחזיק שיעור שליש ביצה של זמנינו'.

והנה בברכות דף מ"א ע"א דריש רבי חנן קרא ד'ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש' וגו', דכל הפסוק כולו לשיעורין נאמר, ופירש רש"י, להודיע שבחה של ארץ ישראל שיש בה פירות ששיעוריה תורה ניתלין בהן. וקאמר התם, דרוב שיעוריה התורה ניתלין בהן. והיה אפשר לפרש זאת לפי דברי מהר"ח מוואלאזין הנ"ל, דבאמת בכזית השיעור תלוי בזית' ממש, ולכן חשיב ששיעור תורה נתלה בהפרי דזית, אמנם בגמ' שם קאמר נמי דשיעור התורה הנתלה ב'דבש', דהיינו כותבת, הוא שיעור האכילה האסור ביום הכיפורים, ושם הרי הוא רק סימן לשיעור האכילה, דהרי השיעור שם תלוי ב'יתובי' דעתא, כמבואר ביומא דף פ' ע"ב, ואין הדין תלוי בכותבת ממש, ופשוט שאם יתקטנו הכותבות לא ישתנה השיעור, ומכל מקום חשיב דשיעור התורה נתלה בהפרי דכותבת.

והנה קאמר שם נמי דשיעור התורה הנתלה ב'שעורה' הוא שיעור עצם מן המת המטמא, ושם צ"ע אם השיעור תלוי בגודל השעורה, ואם נתקטנו השעורים ישתנה השיעור של עצם המטמא, וכמו בשיעור 'כזית' מן המת המטמא, דנראה פשוט דלפי דברי מהר"ח מוואלאזין הנ"ל, הוי שיעורו לפי גודל הזית האמיתי של אותו הזמן, כמו שאמר כן לענין שיעור כזית דמצוות ואיסורים, או דהוא רק סימן בעלמא לגודל העצם המטמא, ומה דנתקטנו השעורים אינו מעלה ומוריד.

בשיעור קומץ דמנחה

בכלים פי"ז מ"א תנן, ויש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם, הקומץ את המנחה וכו', ע"כ.

והנה במנחות דף כ"ו ע"ב נחלקו רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן, אם יש קומץ פחות משני זיתים. ובפשוטו נראה, דאליבא דרבי יהושע בן לוי איכא דין 'שיעור' בהחפצא של הקומץ, דבעינן שיהיה לכל הפחות בשיעור שני זיתים, אולם אליבא דרבי יוחנן ליכא בהחפצא של הקומץ דין 'שיעור' כלל.

אמנם מדברי התנא כאן ד'הקומץ את המנחה' הוי בכלל אלו שאמרו 'הכל לפי מה שהוא אדם', נראה דלכולי עלמא איכא דין 'שיעור' בהחפצא של הקומץ, ורק דלמאן דאמר יש קומץ פחות משני זיתים, אין צריך שיקומץ שיעור מסוים, 'כזית' או 'כשני זיתים', אלא קומץ מלוא קומצו שלו, וזהו שאמר דשיעורו של הקומץ הוא 'לפי מה שהוא אדם'.

וכן מוכח, מהא דילפינן ביומא דף מ"ז ע"א מקרא ד'בקומצו' שלא יעשה מידה לקומץ. ופירש רש"י שם, שלא יעשה כלי למידת קומצו וימודד בו קומץ מן המנחה, עכ"ל. ומדאיצטריך קרא ד'בקומצו' לאשמועינן שלא יעשה מידה לקומץ, על כרחך דאיכא שיעור שצריך לקומצו, דהיינו 'מלא קומצו', ופירי הוה סלקא דעתך דאפשר להרים שיעור זה מן המנחה על ידי כלי, אבל אם אין שיעור לקומץ, מה שייך שיעשה מידה לקומץ.

וכן מוכח מהא דילפינן ביומא דף כ"ד ע"א דשיעור תרומת הדשן הוא 'בקומצו', בגזירה שוה ד'והרים' ו'והרים' מהרמת קומץ דמנחה, דאי ליכא בקומץ דמנחה שיעור כלל, מה שייך ללמוד שיעור תרומת הדשן מהרמת קומץ דמנחה (ויתכן ששמעתי מכבר ראיות אלו).

ועיין בשיעורי אאמור"ר הגאון זצ"ל ביומא שם, שהביא דברי הגבורת ארי' שם לגבי שיעור הקומץ בתרומת הדשן, וזה לשונו – ומשמע ודאי, דבתר קומץ התורם אוליין, דאם לא כן, באיזה קומץ משערין. ועוד, כיון דיליף לה בגזירה שוה מקומץ דמנחה, דומיא דהתם בעינן. וקשה לי, דאם כן הוה ליה למחשב הא דתרומת הדשן גבי 'יש שאמרו הכל לפי מה שהוא אדם', בפרק י"ז דכלים מ"א, דחשיב הקומץ את המנחה והחופן את הקטורת, עכ"ל. הרי דפשיטא ליה להגבורת ארי' דבקומץ דמנחה איכא שיעורא, והשיעור הוא לפי קומץ התורם, עד שלמד מזה שגם שיעור תרומת הדשן דיליף מיניה, הוי גם כן לפי קומץ התורם, ורק דהוקשה לו אמאי לא חשיב תנא דמתניתין לתרומת הדשן בהדי הנך דשיעורין לפי מה שהוא אדם.

בדין עצמות העופות המחוברין לדבר המקבל טומאה

בכלים פי"ז מ"ד תנן, דכל שנברא בחימשי, דהיינו דגים ועופות, אין בהן טומאה. וכל שנברא בשישי, היינו חיות בהמות שרצים ואדם, יש בהן טומאה.

ובפירוש הר"ש מ"י, דבתוספתא (ב"מ פ"ז ה"ב) איתא, דאף דהעושה כלים מעצמות העופות טהורין, מכל מקום אם חיבר להן דבר

המשך מצב'א

בענין הגדל בים שחיבר להן מן הגדל בארץ

בדין עורות הים שנינו שאם חיבר להם מן הגדל בארץ אפי' חוט אפי' משיחה, הרי כל העור מק"ט, ונחלקו תנאים בתוספתא מה הדין אם חיבר להם דבר ממין שאינו מק"ט כלל, כגון כלי אבנים שאינם מק"ט אבל גידולן מן הארץ, ודעת ר' יהודה שטמא, ובממנו קתני דבר שהוא מק"ט דוקא, ולכו"ע בעינן חיבור אמיתי, דהיינו שהוא שייך לכלי ומתחבר אליו, ורק באופן זה שנחשב כלי אחד עם עור הדג באופן שאם ה' כלי המק"ט היו חיבור זל"ז, ולשון התנ"כ ובלבד שיחברנו לו בדרך חיבורו לטומאה, והובא ברמב"ם, וכן בתוספתא קתני בדרך חיבורו לטומאה, וצ"ע בר"ש נגעים פי"א מ"א שכתב כלומר בשתי תכיפות, משמע כונתו חיבור גמור, ולכאורה זה פשוט דבלא חיבור לאו כלום הוא, ועיקר החידוש דאפי' בחיבור גמור בעינן דוקא שיהא קשר גמור ביניהם שהם יחשבו כחלק מן הכלי, ובכלי טמא כה"ג היו טמאין, ואפשר שיש להוסיף כן גם בדברי הר"ש.

והנה דין זה מחודש מאד דהא בעלמא בעינן שיהא הרוב ממין המק"ט, ואם עשה חלק מהכלי ממין המק"ט אזלינן בתר המקבל או המעמיד כמ"ש בתוספתא שבר"ש פי"א מ"ד, ואיך יתכן שבעורות הים מספיק משהו ממין המק"ט, ובתנ"כ מרבה ד"ז מאו עור, והקשה בחזו"א דא"כ עצמות מנלן, וישוב הדברים בזה עפ"י המתבאר בתוספתא שדין זה אסמכתא ואינו מדאורייתא אלא שרצו חכמים לגזור טומאה על עורות הים משום דחשיבי ודמו לעורות היבשה, וכן עצמות התנינים דמו לכלי עצם דבהמה, אלא דגזיה"כ הוא שהם טהורים, אבל כשמצאו להם סרך סיבה לטמאם טימאום, וז"ל התוספתא פ"ז ה"ב ר' יהודה אומר כלי ים ראויים לטומאה וטיהורם, לכשתמצא להם עילא [היינו סיבה ועילה] יהיו טמאין.

וזה לשון הראב"ד בתו"כ [ע"ד התוספתא] למדנו טעם החוט או המשיחה מפני מה הם גורמים טומאה לכלים הטהורים ואע"פ שהם בעצמם אינם בני טומאה כלל, מפני שהם ראויין לטומאה מפני שהם חזקים ומשמשיין כל תשמיש ככלי עץ, ולא טהורו אותם אלא מגזיה"כ, וכשנמצא להם שום עלילה לטמא אותם בשום חיבור אנו מטמאין אותם, (והשמטנו מה שכתב כן בכלי אבנים), והראב"ד שם הוסיף עוד בבא מהתוספתא בתר הכי וליתא לפנינו, כלי זכוכית ראויין לטהרה וטימאום לכשתמצא להם עילה יהיו טהורים, והיינו שחכמים גזרו לטמאם והקלו בגזירתם, ולשון הראב"ד שהזכוכית מן הרוח ואין כליהם מקבלין כל תשמיש וטמאו אותם מן הגזירה כדאיתא במס' שבת, וע"י עילה מיהרו אותם, והנה ר' יהודה בתוספתא הביא ד"ל לסייע לשיטת ת"ק דאפי' חיבר דבר שאינו מק"ט טמא.

ובזה נתיישב גם כאן וגם בנגעים שהחמירו מדרבנן בכל סרך שיש מקצת מן הגדל בארץ, ומה"ט א"צ שיהא שיעור המק"ט וא"צ ממין המטמא בנגעים, [וזה כדעת הגר"א ואין כן דעת הרמב"ם פי"ג מטו"צ ה"ה], רק צריך שיהא ממין המק"ט לת"ק דר' יהודה, שאם היה זה דין גמור שנלמד מ"או עור", קשה איך למדו דבר זה והרי לא מרבינן אלא מילתא בטעמא, ועוד היכי מרבינן חיבור כל שהוא, הרי גם אם רוב הכלי מן הגדל בארץ, יש חידוש בזה לענין נגעים שיטמא כשהנגע במיעוט של עור הים, וא"כ מנלן לרבות מ"או עור" כולי האי, אלא ודאי אסמכתא היא, כמו שאמרו לשון עילה, שבסברא רצו לגמרי לטמאותן משום דמיקרו כלי עור, אלא שלא רצו לטמאות מה שטיהרה תורה, ובעילה כל דהו שחלק מהם גדל מן הארץ טמאום, שזה אינו נגד מה שטיהרה תורה.

שהוא מקבל טומאה, אפילו חוט ואפילו משיחה, טמא.

והנה לעיל משנה י"ג תנן, כל שבים טהור וכו', העושה כלים מן הגדל בים, וחיבר להם מן הגדל בארץ, אפילו חוט, אפילו משיחה, דבר שהוא מקבל טומאה, טמא. והכי נמי תנן בנגעים פ"א מ"א, דעורות הים אינן מטמאין בנגעים, אבל אם חיבר להן מן הגדל בארץ, אפילו חוט, אפילו משיחה, דבר שהוא מקבל טומאה, טמא.

ובפירוש הראב"ד על ה'תורת כהנים' (פרשת תזריע פרשתא ה' פ"ג ה"ט) הקשה, מאי שנא עורות שבים, דחוט או משיחה מכשרתן לקבל טומאת נגעים, מבגד שישתיו סירקון, וערבו צמר, דאינו מטמא בנגעים, משום דאין רובו צמר או פשתים. ותיירץ, דבגד כתיב 'צמר' או 'פשתים', הלכך בעינן שיהא רובו צמר או רובו פשתים, מה שאין כן בעור, דסתמא כתיב, ורק דאיכא לפותא למעט עורות שבים, שפיר מהני חיבור חוט או משיחה מן הארץ לטמא.

וביאר אאמור"ר הגאון זצ"ל, דביבגד, כיון דפרט ביה קרא 'צמר' ו'פשתים', הרי נאמר בזה תנאי בהכשר הבגד לקבלת טומאה, דבעינן לזה שיהא של צמר ופשתים, וכל שאינו צמר או פשתים אינו 'בגד' כלל לענין קבלת טומאה, וכיון דהוא חסרון בעצם הבגד, לא מהני מה דחיבר לו חוט או משיחה של צמר ופשתים לשוויי ליה דין קבלת טומאה, מה שאין כן בעור, כיון דעור סתמא כתיב, הוי ליה גם 'עור הים' בכלל 'עור', ורק דנאמר בזה דין מסוים מגזירת הכתוב דמה דגדל בים מפיקעו מדין קבלת טומאה, וכיון דהעור שייך בעצם לקבלת טומאה, ורק דאיכא ביה דין צדדי של טהרה מגזירת הכתוב, שפיר מהני מה דחיבר לו חוט או משיחה מן הגדל בארץ לשוויי ליה דין קבלת טומאה.

וזהו ביאור דברי התוספתא כאן, דהעושה כלים מן הגדל בים, טהורים. חיבר להן מן הגדל בארץ כדרך חיבורן לטומאה וכו', דבר שכליו מקבל טומאה, טמא. רבי יהודה אומר, כלי ים ראויין לטומאה, אלא שטהרום התורה, לכשתמצא להן עילה הן טמאין, ע"כ. והיינו, דרבי יהודה מבאר הטעם דמהני חיבור דבר הגדל בארץ, כיון דאיכא בהכלי תנאי קבלת טומאה, והרי הוא שייך בעצם לקבלת טומאה, ורק דאיכא ביה דין צדדי של טהרה מגזירת הכתוב, סגי ב'עילה', דהיינו סיבה קטנה, לשוויי ליה דין קבלת טומאה.

ואשר לפי זה צ"ע בהא דקתני הכא בתוספתא, דמהני חיבור חוט או משיחה לכלים שנעשו מעצמות העופות לטמאם, דהא מה דעצמות העופות אינן מקבלין טומאה הוא משום דילפינן מקרא ד'וכל מעשה עינים' דלענין טומאת כלי עצם בעינן שיהיו העצמות מן הבהמה או מן החיה (כדאיתא בחולין דף כ"ה ע"ב), וכל שאינו מן הבהמה או מן החיה, אינו 'עצם' כלל לענין קבלת טומאה, וכיון דהוא חסרון בעצם העצם, הדין נותן דלא יהי חיבור של דבר המקבל טומאה לשוויי ליה דין קבלת טומאה, כי היכי דלא מהני חיבור חוט או משיחה של צמר ופשתים לבגד של סירקון לשוויי ליה דין קבלת טומאה.

אמנם נראה, דכל ביאור זה של אאמור"ר הגאון זצ"ל, דחיבור דבר הגדל בארץ מהני רק היכא דאיכא בהכלי תנאי קבלת טומאה, אלא שיש בו דין צדדי של טהרה מגזירת הכתוב, נאמר רק לפי שיטת הראשונים דחיבור החוט או המשיחה מן הגדל בארץ מהני שיהא עור הים עצמו מקבל טומאה, אבל לשיטת הר"י מסימפונט (הובאה בפירוש המהר"ם מרומנובורג נגעים פ"א מ"א) דבאמות לא מהני חיבור החוט והמשיחה לשוויי לעור הים דין קבלת טומאה, אלא רק מהני להשלים את שיעור החוט והמשיחה שהם יקבלו טומאה, לכאורה לא שייך טעמו של רבי יהודה בתוספתא שם דכילי ים ראויין לטומאה, אלא שטהרום התורה, לכשתמצא להן עילה הן טמאין, שהרי לפי שיטת הר"י מסימפונט כלי הים בעצמם באמות אין מקבלים טומאה, ועל כרחק צריך לומר דלדידיה נאמר בזה דין אחר, דדבר שאינו מקבל טומאה משלים לשיעור הדבר המקבל טומאה, ודין זה שפיר יתכן שנוהג גם היכא דהחסרון הוא בעצם הדבר, שאינו מין המקבל טומאה, כמו עצמות העופות, דאף שהוא עצמו אינו בר קבולי טומאה, מכל מקום מהני חיבורו לחוט או למשיחה להשלים שיעורן שיהיו הם מקבלים טומאה.

אלא דאם כן הדרה קושיית הראב"ד ב'תורת כהנים' הנ"ל לדוכתה, דמאי שנא עורות שבים, דמהנו להשלים את שיעור החוט או המשיחה שיקבלו טומאת נגעים, מבגד ששתיו סירקון, וערבו צמר, דלא מהני חיבור הסירקון לצמר שיקבל הצמר טומאת נגעים, וצ"ע.

[והביאור בזה, דליכא בגד הגדל בים, דבגד הוי מצמר ופשתים, ופשתן לא גדל בים, וצמר ליכא בחיות הים, ועיין ברמב"ם (פ"י מט"מ ה"א, ובפ"א מכלים ה"ג) שכתב דבעשה כלי מצמר שבים טהור, והטעם י"ל דלא חשיב צמר, דל"ה צמר כבשים. ועיין לקמן מש"כ בזה דכל שבים חשיב כדג, וא"כ ל"ה צמר כבשים].

והטעם דכלי עצם שבים טהור, יעוי' בפיהמ"ש לרמב"ם (לעיל פ"ב מ"א ופ"י מ"א) שכתב דטומאת כלי עצם נלמד מקרא דמעשה עזים, וזוהו נתמעטו דגים דל"ה דומיא דעזים, וכן מבואר בדברי הר"ש במשנה י"ד, וכן הוא ברש"י בשבת (דף ק"ח ע"א ד"ה והתנן), [ובחולין (דף כ"ה ע"ב) מבואר לגבי עופות דכלי הנעשה מעצמות העוף טהור מקרא דמעשה עזים].

ועיני ברמב"ם ה' כלים (פ"א ה"ג) שכתב וז"ל: כלים העשוין מעצמות חיה שבים ומעורה טהורים. כל שבים טהור וכו' אף האורג בגד מצמר הגדל בים אינו מקבל טומאה שנא' או בגד או עור, מפי השמועה למדו מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ, עכ"ל, וצ"ל דהאי דרשא קאי רק לגבי עור הדג, אבל כלי הנעשה מעצמות הדג נתמעט ממעשה עזים, וצ"ע ק' לשון הרמב"ם דמשמע דהוי טעם גם על כלי עור וגם על כלי עצם, ויבואר להלן, **בדין טומאת נבילה בדבר שגדל בים**

ב. והרמב"ם (בפיהמ"ש) הוסיף (בדינא דכל שבים טהור): וכן כל בע"ח מימיני שלא יטמא כאשר מת ואפי' השרץ ממנו לפי שלא חיבי' ה' טומאה על דבר מימיני, עכ"ל, וצ"ב מנלן דליכא בהו טומאת נבילות, הא לגבי כלי עור וכלי עצם הנעשין מהן איכא דרשא דמינה ילפי' לטהרם, וא"כ הא דטהור מטומאת נבילות מנא לן. ונראה פשוט בזה, דהא פרשת נבילה נאמרה רק על בהמה וחיה, ונבלת עוף אינה מטמאה מדין נבילה, רק נבלת העוף הטהור מטמאה בבית הבליעה, וא"כ כל חיות שבים הרי חשיבי כדג, וכש"כ בא"ר לעיל רפ"י כל שבים מין דג כל דמות שיהיה לו [ועיין בע"ז דף ל"ט ע"א דחמרא דימא שרי, ומטעם דיש לו סנפיר וקשקשת, הרי מוכח דכל חיות שבים חשיבי כדגים וניתרים בסימני דגים, ועיין בפר"ח יו"ד סי' פ"ג ובפמ"ג שם במש"ז אות ב'], ומה"ט אין מטמאין טומאת נבלות, דהא ליכא טומאת נבילה בדגים (1).

אלא דלכא"ז צ"ע מהא דאיתא בחולין (דף קכ"ו ע"ב) מתוך שנא' עכבר שומע אני אפילו עכבר שבים שישמו עכבר וכו' ת"ל על הארץ, הרי דאיצטריך לן קרא למעוטי עכבר שבים מטומאת שרצים, ולהאמור מאי קס"ד לטמא, הא דג הוא ולא שרץ. אכן הביאור הוא פשוט, דבאמת כל חיות שבים פשיטא דל"ה נבילה כיון דאינם בהמה ולא חיה, אבל עכבר דטמא מדין שמונה שרצים, נראה דבהם אין הטומאה משום שם שרץ דידהו, דהא חזי' דשאר שרצים טהורים ולא נתנה בהם תורה טומאה הגם כי שרצים נינהו, אלא שם הטומאה בח' שרצים הוא 'טומאת (2) עכבר' ו'טומאת חולדה' וכן כולם, ולכן בזה היה ס"ד על עכבר שבים דאע"ג דג הוא מ"מ הא שמו עכבר, וכלישנא דגמ' עכבר שבים שישמו עכבר, וברש"י שם: עכבר שבים דג הוא דומה לעכבר ועכבר שמו, ולכן הוה ס"ד דאף דהוי דג, מ"מ מאחר דאית ליה שם עכבר יהא בכלל טומאת עכבר, ולכך איצטריך קרא לטהרו מדרשא דעל הארץ, אבל שאר חיות שבים ודאי דא"א לטמאם מדין נבילה וכש"נ. [ויש להוסיף דברי החזו"א (אהלות ס' כ"א סק"ח) בהא דבעי קרא דח' שרצים מצטרפים, שכיון שאין טומאת שרצים אלא בח' מינין הו"א שכל מין נחשב בפנ"ע], ומדויק בזה היטב מה דדקדק הרמב"ם בפיהמ"ש לומר דכל שבים טהור 'ואפי' השרץ ממנו', דזה הוי מזה"כ דמה שבים טהור, אבל שאר חיות שבים פשוט שטהורים דל"ה נבלת בהמה וחיה אלא דג, וכש"נ פשוט. [ועיקר ד"ז דנבילות וחיות שבים טהורים מוכח כן לפ"ד הרמב"ם ממשנה י"ד במה שנבאר בחמישי אין בו טומאה דלפ"ד הרמב"ם קאי על מה שנבאר בו וזוהו, ומוכח דעל חיות שבים דנבאר בחמישי ליכא טומאת נבילות]. וצ"ע דהרמב"ם ביד לא הזכיר להדיא הך הלכה דכל שבים ל"ל טומאת נבילות, והזכיר רק בהל' כלים לגבי טומאת כלים, וצ"ע בזה.

ויש לדון בהא דתנן במתני' חוץ מכלב המים, מה הדין לענין אם נבלתו טמאה, דאפשר דכל הסברא דר"ע דמפני שהוא בורח ליבשה הוי לענין כלי עור דנלמד דבעי מן הגדל בארץ בזה אמרינן דחשיב כלב הים כגדל בארץ, [וכן לענין כלי עצם עיין להלן שנתבאר דטהרתו משום דבעי שיהא דומיא דעזים שהם בארץ], אבל לענין טומאת נבילה י"ל דחשיב כדג ול"ל טומאת נבילה, והנה פשטות מתני' דאיירי לדברי הרמב"ם גם לענין טומאת נבילות, משמע להדיא דכלב המים לר"ע אית ליה טומאת נבילה, וכן מצאתי דהדבר מבואר להדיא בתו"כ פר' שמייני פ"ו ה"ה (והביאה הר"ש בכלאים פרק ח'), כל הולך על כפיו להביא וכו' ואת כלב הים, וכ' הראב"ד דקאי כר"ע, ומבואר דלר"ע כלב הים מטמא טומאת נבילה, (וכפשטא דמתני' לפ"ד הרמב"ם), ולכא"ו היה מוכח מזה דלר"ע חשיב כלב הים חיה (3) ולא דג, ולא יותר בסנפיר וקשקשת, ולפ"ז היה אפשר לומר דלר"ע כלב היום נקרא ביום השישי, אמנם במל"מ פ"א מכלים ה"ג פשיטא ליה דכלב המים נבאר בחמישי, דכתב דמסתמא דמתני' דתנן דכל שבחמישי שי פטור ולא תנן חוץ מכלב המים, מוכח דלא כר"ע, נקט להדיא דכלב המים נבאר בחמישי גם לר"ע, והביאור דודאי חשיב כמין המים והוי כדג (ואפשר דהיתרו הוא בסנפיר וקשקשת), וכל דביר ר"ע הוא לענין הטהרה דכל שבים, וסבר ר"ע דאם בורח ליבשה כה"ג ל"ל טהרה דכל שבים טהור, (וכמבואר בראב"ד בתו"כ פר' שמייני פרשתא ו' ה"ה) בהא דמהני חוט או משיחה, דטהרת כלים שבים הוי גה"כ, דהם בעצמם בני קב"ט דהם חזקים ומשמשים כל תשמיש כלי, ולכן כשימצא להם שום עילה לטמא מטמאים אותם, וה"נ בורח ליבשה כבר הוי עילה לטמא אותם), אבל בעצמותו הוי כמין דג (ונבאר בחמישי), וצ"ל דה"נ לענין טומאת נבילות כיון דל"ל טהרה שבים טמא טומאת נבילות, וזה נתרבה בתו"כ דכלב שבים בכלל טומאת נבילות, ומבואר בזה חידוש גדול, דלכא"ו היה נראה כיון דהוי כמין דג, ממילא ל"ל טומאת נבילות, אבל בדברי המשנה והתו"כ משמע דיסוד הדין דג ל"ל טומאת נבילות משום דהוי בכלל כל שבים טהור, והיכא דל"ל הך טהרה נתרבה לטומאת נבילות, ואע"ג דבעוף נמי ליכא טומאת נבילות, ורק נע"ט נתרבה בבית הבליעה, צ"ל דעוף נמי לא חשיב דבר שביבשה וכדיבואר להלן, אבל כלב המים דבורח ליבשה, נתרבה גם לענין טומאת נבילות, [ואכתי קשה מהא דבשרצים ליכא טומאת נבילות, ורק ח' שרצים האמורים בתורה דמטמאים כעדשה, וע"כ דרך בבהמה וחיה איכא טומאת נבילה, ולא משום טהרה דכל שבים, וא"כ אם כלב הים חשיב כמין דג, איך יש בו טומאת נבילה וצ"ע, וע"ע תוס' בעירובין דף י"ג ובסנהדרין דף י"ז ובמהרש"א בעירובין וסנהדרין לגבי טומאת נבילה בשרצים וצ"ע בזה].

בדין כלים העשויים מעצמות ועורות דגים ועופות

ד הנה בדין עצמות הדג ועורו דטהורים הוי מב' קראי דעור הדג ילפי' מקרא דבגד או עור כדאיתא בתו"כ הובא בר"ש ור"מ, וכ"ה בר"מ פ"א מהל' כלים ה"ה, אמנם הא דעצמות הדג טהור מטומאת כלי עצם הוא משום דטומאת כלי עצם ילפי' בחולין כ"ה ב' מקרא דמעשה עזים, ומקרא דעזים נתמעט עצמות דגים, כ"כ הר"ש במשנה י"ד, והר"מ בפירושו פ"ב מ"א ובפ"י מ"א, וכן מבואר ברש"י שבת ק"ח ע"א ד"ה והתנן, [ובחולין שם מבואר כן לגבי

משיב דבר

הערות ממרן הגר"ד לנדו שליט"א

- (1) וא"כ ה"ה לענין שרץ ובל' הרמב"ם לעיל נאמר ענין אחר וע' לקמן.
- (2) לכאז' אין נראה, וקרא כתיב וזה לכם הטמא בשרץ וכו', [ועי' כתבי הגר"ז על מנחות כ"ח]
- (3) אבל אינו מין כלב לאסור מחירו.
- (4) דעל עור עופות ל"ש לשון "איצטריך" דהיכן נמצאת דרשא זו בחז"ל (אעפ"י) [אף כי זו האמת] להקשות עלי' אמאי איצטריך.

משיחה מן הגדל בארץ מהני גם בעצמות הדג, דהא כ' סתמא חיבור מן הגדל בים, וקאי גם על עור הדג וגם על עצמות הדג דכתב בריש ההלכה, וכ' בכולהו דמהני חיבור מן הגדל בארץ, וא"כ מבואר ברמב"ם הך דינא דתוספתא דמ"ש עצמות העוף מעצמות הדג ומיושב ק' הסד"ט, [וכן במתני' תנן סתמא העושה כלים מן הגדל בים וחומר להם מן הגדל בארץ וכו' תני סתמא העושה כלים ומשמע בין מן העצמות ובין מן העור מהו חיבור מן הגדל בארץ א"כ ה"ה עצמות העוף ועורה].

ובטעמא דמילתא דמהני חיבור מדבר הגדל בארץ בכלי עצם מעופות ודגים נראה דילפי' מכלי עור דנתרבה חיבור להן דבר הגדל בארץ, ולהמבואר לעיל הוי המיעוט בתריוהו, [כלי עור וכלי עצם] חד מיעוטא דאין טמא דבר שאין גדל בארץ ולא נברא מן הארץ, ולכן כמו דבכלי עור נתרבה בחיבור דבר הגדל בארץ, כן הדין בכלי עצם, ול"ד לצמר גמלים דל"ה כלל מין צמר, אבל כאן דהמיעוט בכלי עור וכלי עצם משום דהוא גדל בים בזה ילפי' דמהני חיבור להן דבר הגדל בארץ, דכולהו הוי משום טהרה דבר שבים, ולכן מהני להו חוט או משיחה.

בדין עצם הגדלים בים

ובדין כלי עץ הנעשה מקנים הגדלים בים, עיין משנה אחרונה שכתב דכלי עץ נמי כתיב בקרא דבגד ועור וא"כ איתקש לבגד דטמא רק מגדל בארץ, וכ"כ בתפא"י (י"ז אות ק"ג). אמנם יעוי' בתפא"י לעיל (פי"ג מ"ו, י"ז אות נ"ג) שהביא כן מאביו דהא דטבעת של אלמוג טהורה היינו משום דהוי גדל בים, אך דחה ביאור זה מדברי רש"י ותוס' בשבת (דף נ"ב ע"ב) שכתבו דטבעת של אלמוג טהורה משום דהוי פשוטי כלי עץ, הרי דליכא לטהרם משום כלי שבים, וכתב דצ"ל דלא חשיב גדל בים דל"ה גידולו ממים אלא מכוסה במים, והיינו דבאמת גידולו הוא מן הארץ, רק דמכוסה במים (והתפא"י סתר משנתו בזה). ועיין בס' סדרי טהרות שהביא מהגאון מקוטנא – ואמנם כ"ה בספרו ישועות מלכו (פ"א מכלים) – דטבעת של אלמוג אין לטהרה משום דבר הגדל בים כיון דאיידי ביש לה חותם ממותכת והוי כחיבור לו חוט או משיחה מדבר הגדל בארץ דטמא, ולכן צריכי רש"י ותוס' לפרש דטהור משום פשוטי כלי עץ, (ועיין מ"ש"כ בזה ליישב קושיית הגה"ש שם בשבת), ונקט הגאון מקוטנא ובסד"ט דגם כלי מקנים הגדלים בים חשיב כ"ע, וע"ע מ"ש"כ בס' כלי חמדה ריש פר' בראשית.

ועיין ברמב"ם (פ"ו מט"מ ה"א) שכתב וז"ל: עצמות הדג ועורו, העושה מהן כלים אינן מקבלין טומאה כלל לא מד' ולא מד"ס, וכן ירוקה שעל פני המים וכו', שכל מה שבים טהור כמו שיתבאר בהל' כלים, עכ"ל, ובכס"מ כתב: ומש"כ וכן ירוקה שעל פני המים, למד כן ממה ששינוי כל שבים טהור, עכ"ל, וצ"ב כוונתו דמאיזה טעם היה לנו לטמא ירוקה שעל פני המים, דאיצטריך לן לטעמא דכל שבים לטהרה, ואפשר כוונתו דהיה צ"ל טמא כמו כלי עץ, ולפ"ז מבואר דגם כלי עץ שבים טהורים משום כל שבים טהור. אך אפשר דשאני ירוקה דגדלה גדל מהמים (ולא מהקרקע) וצ"ב, [והעיר הרה"ג ר' מרדכי יפה שליט"א דגם באלמוג יש ב' מינים, דיש עץ של אלמוג ובהו יש לדון בעשה כלי מאלמוג הגדל בים, (עיין ר"ה כ"ג ע"א דאיכא עץ אלמוג שגדל במים), אך יש אלמוגים שנעשים מהמים ומתקשים כעץ, ובהו ודאי דיש לטהר משום דהוי כירוקה דנעשה מן המים].

מדרס בדבר הגדל בים

הנה לגבי טומאות מדרס בדבר הגדל בים, כתב הרמב"ם (פ"א מכלים ה"ג) דכלי הנעשה מעור הדג או מעצמותיו אין נטמא בשום טומאה מן הטומאות ואפי' טומאת מדרס, וכ"כ בפיהמ"ש לקמן (פרק כ"ד משנה י"ז), וכן מבואר בדברי המהר"ם (הובא בתיו"ט פי"ז דכלים משנה ט"ו), ולכאז' י"ל הטעם בזה עפ"מ"כ הרמב"ם (להלן פי"ב מ"ג) דטומאת מדרס הוי רק בכלי שמייוחד לקב"ט, (ומזה נתמעט מדרס של אבנים או גללים, וה"ה דנתמעט כלי הנעשה מהגדל בים). אמנם שיטת הר"ש (להלן משנה י"ז), וכ"ד התוס' בשבת (פ"ד ע"א) דכ"ד המיוחד למדרס טמא אע"ג דל"ה מין המק"ט, וא"כ לכאז' י"ל דגם כלי הנעשה מעור הדג יקבל טומאת מדרס, וכ"כ החזו"א (סימן כ"ג ס"ק י"ח), (5) [ולכאז' לשיטת הר"ש הא דנתמעט כלי גללים ואבנים היינו משום דאינו מיוחד לשכיבה, וכש"כ התור"ד נדה דף ס' ובפירוש רבינו הלל בתו"כ, ועוד יתבאר בזה בעזרי"ת].

עופות דעצמות טהורים מקרא דעזים, וברמב"ם פ"א מהל' כלים ה"ג כתב כלים העשויין מעצמות חיה שבים ומעורה טהורים, כל שבים טהור וכו', אף האורג בגד מצמר הגדל בים אינו מקבל טומאה שנא' או בגד או עור מפי השמועה למדו מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ עכ"ל, צ"ל דהדרשא קאי רק לגבי עור הדג, אבל עצמות הדג נתמעט ממעשה עזים.

והנה הרמב"ם בפ"א מהל' כלים ה"ד כ' יראה לי שכלים העשויים מעור העוף אין מקבלין טומאה כמו עצמותיו וכ' צ"ל דאין כוונתו דילפי' מעצמות העוף, דהא זה מיעוט דמעשה עזים [וכמו בדג דלא ילפי' עור הדג מעצמות אלא איכא מיעוט מיוחד לעור הדג], וכוונתו רק דעור העוף דינו כעצמות העוף, אבל הטעם דטהור צ"ל כש"כ בחזו"א ס' כ"ג ס"ק י"ג דעופות כיון דנבראו מן המים כדאיתא בפ"ב דחולין ולכן ל"ה דומיא דבגד, וכן ביאר במשך חכמה פר' שמיני פרק י"א פסוק ל"ו.

ועיין קר"ס דעוף ודגים נתמעטו מדכתיב והבגד, וע"כ כוונתו על עור העוף, דעצמות העוף הוא מקרא דעזים, וע"כ כנ"ל דמהיקש לבגד נתמעט גם עור העוף, ובר"ש במשנה י"ד כ' והא דאיצטריך למעוטי עופות ודגים מזהבגד משום דעור סתמא כתיב וה"א בכל עור קאמר רחמנא, ובמים טהורים ובחזו"א בס' כ"ג ס"ק י"ד, כתבו להגיה למעוטי עורות דגים (4). אמנם המל"מ פ"א מכלים ה"ד הביא דבר"ש מבואר דעורות עופות טהורים כמו עור הדג מהיקש דהבגד וכשיטת הרמב"ם וזה כוונת הר"ש למעוטי עופות ודגים והיינו עור העוף דנתמעט מקרא דוהבגד, ומבואר להדיא הטעם כש"כ המשך חכמה והחזו"א דל"ה דומיא דבגד כיון דנברא מן המים.

ועיין עוד בפירוש הר"ש כתי' במשנה י"ג ש' ע"ד ר"ע דעור של כלב הים דטמא כיון דבורח ליבשה, דלפ"ר ר"ע כ"ש טמא מעור של עופות דעיקר חנייתן ביבשה, ורבנן פליגי אפי' בעופות כדמוכח בסמוך דקתני חמישי אין בהם טומאה, מבואר בדבריו להדיא דיסוד טהרת עופות דלא חשיב גדל בארץ, ולכן כתב דלרבנן דמטהרי עופות כ"ש דמטהרי כלב הים, ולר"ע כ"ש דעופות יהיו טמאים, ומבואר דלרבנן טהרת עור העוף משום דל"ה גדל ביבשה, [ובזה מבואר הא דהשמיט הרמב"ם דברי ר"ע, כיון דמדין טהרה דעור העוף מוכח דלא כר"ע וכש"כ הר"ש].

והנה הר"ש כ' במשנה י"ד כל שנברא ביום שישי טמא חיות ובהמות שרצים ואדם אם עשה כלי מערותיהם ומעצמותיהם מקבלים טומאה עכ"ל, וכן מוכח מהגירסא שגרים הר"ש במשנה וכן גרים הגר"א וכל מה שנברא ביום השישי טמא מוכח דגם אדם ושרצים כלים הנעשים מהם טמאים, – דלפירוש הר"ש הרי מתני' איירי לענין עושה כלים מהן – צ"ע אמאי לא נתמעט שרצים ואדם מקרא דעזים כמו עופות ודגים דלא משמא משום כלי עצם, וכבר עמד בזה החזו"א ס' כ"ג ס"ק י"ג וצ"ע.

אמנם מתבאר מדברי הר"ש דאפי' דנתמעט כלי עצם בדגים ועופות מקרא דעזים דל"ה דומיא דעזים, יסוד המיעוט הוא דבעיא כלי מדבר הגדל בארץ ונראה מן הארץ, ולכן כלי עצם מדגים ועופות טהור, וכמו כלי הנעשה מעור דגים ועופות דמבואר בר"ש [וכמש"כ המל"מ] דנתמעט מהיקש דהבגד וכ"ה בקר"ס, דבעי דומיא דדג דהוא דבר הגדל ארץ, ונתמעט כלי עור מדבר שאין גדל בארץ ולא נברא מן הארץ, כ"ה בכלי עצם דנתמעט מקרא דעזים המיעוט דבעי דומיא דעזים דבר הגדל מן הארץ ונברא מן הארץ, ולכן שפיר מטמא כלי הנעשה מעצם אדם ושרצים כיון דהוי דבר הגדל מן הארץ [וכמו כלי הנעשה מעור אדם ושרצים דטמא], ונתמעט רק עצמות דגים ועופות. ובהו מוכן יותר לשון הר"מ ש' יראה לי שהכלים העשויים מעור העוף אין מקבלין טומאה כמו עצמותיו דאם כי דהוי תרי מיעוט אבל יסוד הדין הוא א' דבעי כלי מדבר הגדל בארץ ונברא מן הארץ.

מתבאר בזה דאפי' דהוי תרי מיעוטי הא דטהור כלי עוף מעופות ודגים וכלי עצם מעופות ודגים אבל יסוד הדין הוא חד דטהור בתורת כלים מה שאין גדל בארץ ונברא מן הארץ.

ה' בתוספתא מבואר והובא בר"ש במשנה י"ד עושה כלים מעצמות עופות טהורים חיבר להם מן הגדל בארץ אפי' חוט ואפי' משיחה דבר המקבל טומאה טמא, ובסדרי טהרות עמד על השמטת הרמב"ם ד"ו, ובחסדי דוד כ' דהרמב"ם ס"ל דמתני' דלא הוזכר האי דינא פליגא על התוספתא, ובטעמא דמילתא היה נראה עפ"ד הראב"ד בתו"כ פרק תוריע פרק י"ג ה"ט דהקשה דאמאי לצמר גמלים וכד' לא מהני בחיבור חוט א' של צמר רחלים או פשתן וכ' ואיכא למימר משום דבבגד גופיה לא משמע אלא צמר ופשתנים כדפרט בהו קרא הלכך האי או לא מצי לאפוקי מפשטיה ומש"ה בעינן או רוב או מחצה. אבל עור סתמא כתיב ומהקישא דבגד הוא דממעטין עורות שבים וכיון דכתיב או בעור רבי ביה רחמנא אפי' ע"י חיבור משהו עכ"ל, וע"ע בראב"ד פר' שמיני (פרשתא ו' ה"ן) שביאר דהדין דחוט או משיחה מפני שכלי הנעשה מדבר הגדל בים הוי ככל הכלים ולא טיהרנו אותם אלא מגה"כ וכשימצא להם שום עילה לטמא אותם מטמאים אותם, ולפ"ז עצמות העוף דנתמעט מקרא דעזים, דלא נתרבה כלי עצם בזה ל"מ חיבור חוט או משיחה וכמו צמר גמלים, [ועיין נמי בחזו"א ס' כ"ג ס"ק י"ב שביאר דהיה ראוי שדינא דחיבור חוט או משיחה יהי רק בעור הדג שנטהר מהיקש בגד ונתרבה מאו עור דמטמא בחיבור לה דבר שמן הארץ, אבל עצמות שטהרתן הוא מקרא דעזים לא מהני חיבור, ואפשר דזה טעם הרמב"ם ש' בחסדי דוד דפסק דלא כתוספתא].

אמנם לאחר העיון נראה בשיטת הרמב"ם דודאי פסק כתוספתא וליכא כאן השמטת ד"ו, דהנה אם נימא דעל עצמות העוף ל"מ חיבור חוט או משיחה, א"כ ה"ה בעצמות הדג דהא נמי ילפי' מהאי קרא, – וכש"כ רש"י שבת ק"ח ע"א ד"ה והתנן, ובר"מ בפירושו רפ"ב ורפ"י, – אמנם בלשון הרמב"ם פ"א מהל' כלים ה"ג משמע להדיא דחיבור להן חוט או

משנה י"ד

ויש במה שנברא ביום הראשון טומאה וכו'.

הרמב"ם מפרש דקאי על מה שנברא בראשון, דמים שנבראו בראשון מקבלי טומאה, והר"ש מפרש דקאי על העושה כלים ממה שנברא בראשון והיינו כ"ח.

והנה תנן ברביעי אין בו טומאה, והנה לפ"ד הרמב"ם קאי על מה שנברא ברביעי דאין מק"ט, ולפ"ד הר"ש קאי על העושה כלים. ממה שנבראו ברביעי דטהור. ומכאן הוכיח מרן הגאון ר' יעקב אדלשטיין זצ"ל הדעושה כלי מאדמת הירח לא יקבל טומאה, אלא דצ"ע טעמא דמילתא אמאי לא יהא טמא משום כ"ח, ואולי הוי גילוי בהא דכל שביום טהור דצ"ל כלי מן הארץ, וכל מה דל"ה מן הארץ טהור. והעירו דלפ"ז י"ל דעופות לא חשיב דבר הגדל בארץ כיון דעף באויר ל"ה לגמרי על הארץ, ועוד העירו דל"ל לפ"ד השפתי חכמים פ"ר שמיני והובא במקד"ד (קונטרס טהרות סימן ג') דאיכא מיט היוצרין הדעושה מזה כ"ח טמא משום כ"ח גם בלא היסק תנור, וא"כ אפשר דמה"ט חשיב מה שנברא ביום א' טמא, אבל מה דנעשה כלי רק ע"י היסק לא חשיב מה שנברא בראשון טמא, וא"כ י"ל דבאדמת הירח ליכא אדמה שאפשר לעשות ממנה כ"ח רק ע"י היסק והא לא קחשיב.

בשלישי יש בו טומאה, ברביעי ובחמישי אין בהם טומאה.

הרמב"ם מפרש דהכוונה בשלישי יש בהם טומאה בצמחים הראויים לאכילה דמקבלי טומאת אוכלין, והר"ש מפרש דקאי על כלים הנעשים מעץ, דכלי עץ טמאים. והר"ש הוכיח כפירושו מהא דבחמישי אין בו טומאה, דאם קאי על מה שנברא בחמישי הרי שפיר יש בו טומאת נבלת עוף טהור, וע"כ דקאי על כלים העושים ממנו, אך הרמב"ם יישב זה דנבלת עוף טהור הוא חידוש ולא יטמא במגע, ולכן לא חשיב דיש בו טומאה. ולכאוי הביאור בדבריו הוא עפ"מ ש"כ בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"ג מאה"ט) לדון בנבלת עוף טהור דל"ה טומאת מקום בבית הבליעה אלא טומאת אכילה היא, ולפ"ז י"ל דאין הנבילה חשובה טומאה, אלא האכילה היא דמטמאה, (וכן ביאר בתש' ברית אברהם חיו"ד סי' כ"ד, והובאו דבריו בנאות יעקב סי' ט' אות ב', ועמש"כ בארוכה בס' משנת טהרות במס' זבים סימן ח' ס"ק י"ד) ולכן לא חשיב דיש בו טומאה, ועיין בית הלוי (ח"א סי' ב') שכתב מה"ט דליכא איסור להכניס נבלת עוף טהור למקדש, וע"ע להלן בזה.

אלא דאכתי צ"ע דהרי עוף או דג שחוט או שמת מטמא טו"א, וא"כ אמאי חשיב דלית ביה טומאה, ומ"ש מצמחים שנבראו בשלישי דיש בהם טו"א, ועיין תפא"י (יכין אות ק"ג) שתמה בזה (6). ועיין נמוקי הגר"ב, ואפשר דצמחים שאני דהירקות עצמן מק"ט, ואע"ג דצריך תלישה וכפי שהן נבראו מחוברין אינם מק"ט היינו משום דמחובר אית ליה טהרה, אבל הטומאה היא על עצם הירקות, וכן במים שנבראו בראשון אע"ג דבעי תלישה, אבל הם עצמן מק"ט ורק דכ"ז שלא נתלשו הם טהורים וכשנתלשו מק"ט, משא"כ עופות ודגים י"ל דכ"ז שהם חיים לא חשיב אוכל כלל, וא"כ לא חשיב דהדבר הנטמא מק"ט, דצריך תיקון דמיתא לאשוויי ליה שם אוכל. אלא דיל"ע בזה דברש"י פסחים (דף ל"ד) משמע דמחובר יש בו גריעותא בשם אוכל (7), (עיין קה"י טהרות סימן ס'), ולגבי בע"ח דאין מק"ט י"ל איפכא דאין הטעם משום דחסר בשם אוכל אלא הוי הלכה דהחיות מטהרת, (עיין בקה"י טהרות סימן מ'), אבל יל"פ באו"א דבע"ח שמת חשיב כפנים חדשות באו לכאן, ואמרינן במה שנברא אינו מק"ט דצריך להיות לבשר ומה שנברא הוא עופות ודגים, משא"כ ירקות ומים לא חשיב כדבר חדש, וא"כ דנין דמה שנברא יש בו טומאה, וצ"ת.

והעירוני עוד דעיקר בריאת ירקות לאכילה משא"כ בע"ח עיקר בריאתן להשתמש בהם כשהן חיון, ולכן לא חשיב דיש טומאה במה שנברא בחמישי.

משנה ט"ו

העושה כלי קיבול מכל מקום, טמא.

הרע"ב פירש דקמ"ל מתני' דאפי' לא עשאו לקבל אלא משהו טמא, וכ"ה בפ"י הר"ש כת". אבל הרמב"ם בפיהמ"ש והר"ש פי' דהחידוש הוא אפי' בעשה כלי קיבול מעור המצה או מן הנייר (כלו' הגם דהם מחומר פשוט ואינו חשוב) אפי"ה מק"ט, [ועיין להלן מש"כ בשיטתם דהחידוש בעור המצה והנייר הוא דל"ל חשיבות כלי מחמת עצמן כשהן פשוטין, וגם כשהם משמשי אדם ומשמשי אין מק"ט (עיין מל"מ פ"ב מכלים ה"א), אפי"ה הב"ק משוי ליה חשיבות כלי].

והרמב"ם (פ"ב מכלים ה"א) כ': העושה כלי קיבול מ"מ ה"ז מקבל טומאה בכל שהוא מה"ת, ואין לכלי קיבול שיעור, וכ"ה הכ"מ: בפ"ז דכלים, והיינו מתני' דהכא לכאוי. ובמל"מ שם כתב דלכאוי נראה כוונתו כפירוש הרע"ב דחידושא דמתני' הוא דטמא בכ"ש, אכן צ"ב דהלא הר"מ בפירושו כאן נקט דהחידוש הוא על כלי העשוי מן עור המצה והנייר. והנה בפירושו להלן פכ"ז מ"א, נקט הרמב"ם דכלי מק"ט אף כשמקבל רק משהו, ולמד כן מדתנן במתני' לקמן (מ"ז) משחות שיש בה ב"ק שמן טמאה, וא"כ י"ל דעל זה כיוון הכס"מ במש"כ דכלי המקבל כ"ש טמא נלמד מפ"ז מכלים, ולא אמתני' דידן קאי כדפי' המל"מ, דהר"מ פירשה בע"א וכנ"ל.

והנה דעת הר"ש והרע"ב (לעיל פ"ב מ"ב) דכ"ח אינו מק"ט אלא חשיב בו שיעור קבלה כדאי סיכת קטן, וכ"ה שיטת רש"י בחולין (דף נ"ד ע"ב), אך התוס' שם חלקו ע"ד וס"ל דסגי בכ"ש, וכן הרמב"ם והגר"א שם לא פירשו המשנה כדברי רש"י והר"ש, ולדבריהם כ"ח בכ"ש נטמא. ובחידושי הרמב"ן בחולין שם תמה ע"ד רש"י מדתנן הכא במתני' הדעושה כלי קיבול מ"מ טמא, דמבואר דכלי מק"ט אף כשמקבל רק כ"ש, [והוסיף הרמב"ן בבא דסיפא דהרימוון והאלון שחקקום התינוקות וכו', והיינו דבזה מבואר דסגי

בקבלת כ"ש, וכוונתו כש"כ במשנ"א דסתם חקיקת התינוקות דבר מועט הוא, וקאי אדלעיל דבית קיבול טמא מ"מ אפי' משהו]. ועיין בתוס' שם דהביא ממתני' דמקואות (פ"ד מ"ג) דבשל עץ סגי בקיבול כ"ש.

ובדעת רש"י והר"ש י"ל דס"ל דחלוק כלי עץ מכ"ח, דבכ"ח בעי שיעור דכדי סיכת קטן, ובכלי עץ נטמא בכ"ש, ואדרבה י"ל דזהו הא דתני לה הכא במתני' דפירקין דקאי דביני כלי עץ, דאע"ג דבכ"ח איכא שיעור לקבלה, מ"מ כלי עץ שאני ונטמא בכ"ש. ומצינו הך חילוקא בדברי הראב"ד (תשובות ופסקים סימן כ"ב) שכתב להוכיח ממתני' דמקואות (שם) דכ"ח אינו נטמא אלא כשמקבל רביעית, וכתב דל"ל לכלי עץ דנטמא בכ"ש, משום דכלי עץ א"צ ב"ק אלא משום היקשא דשק, ולכן סגי ביה בכ"ש, משא"כ בכ"ח דפירש בו הכתוב תוך להכי בעי שיהא בו רביעית. והנה בדבריו מבואר דהחילוק הוא משום דבכ"ח כתיב להדיא ואילו בשאר כלים הוי רק מהיקשא, אכן בדעת רש"י והר"ש י"ל בעוד אופן, דבכ"ח דבעי תוך וכל הקב"ט היא רק ע"י חשיבות תוך דאית ליה, זה הוי רק כשיש בו שיעור חשוב, [להראב"ד היינו ברביעית, ולרש"י והר"ש בכדי סיכת קטן], ומשא"כ שאר כלים א"צ אלא שיהא לו תורת מקבל, ולזה סגי בכ"ש.

והמהר"ם (הובא בתיו"ט) פירש דהחידוש בהא דתנן הדעושה כלי מ"מ טמא הוא, דגם כלי הגדל מן הים טמא בשחיבר לו חוט או משיחה מדבר הגדל ביבשה, וביאור הדברים, דנקט דכוונת המשנה במ"ש מכל מקום דהיינו גם כלי מן הים טמא, ואע"ג דהגדל מן הים הלא אינו מק"ט, ע"ז ביאר המהר"ם דאיירי בחיבר חוט או משיחה, וביאר דבריו דכה"ג דחיבר חוט או משיחה הרי הדבר הגדל מן הים טמא, וכש"נ לעיל מדברי הראב"ד בתו"כ דכה"ג דחיבר מן הגדל ביבשה ל"ל טהרת דבר הגדל בים, [אמנם יל"ע מדברי המהר"ם בשם הר"י מסימפונ"ט ברפ"א דנגעים גבי נגעי גדים, דתנן התם נמי דאם חיבר לעוורות הים (דאינם מיטמאין בנגעים) מן הגדל בארץ אפי' חוט ומשיחה של דבר המק"ט טמא, שכתב שם דאין טמא אלא הדבר הגדל ביבשה, ואולי דעת המהר"ם לחלק בין נגעים לקב"ט, דבזה כולו טמא, וזה כוונת מתני' דהכא לחדש].

ועיני בדברי הר"ש דבתחילה צידד לפרש דהמשנה מחדשת דכלי הגדל מן הים כשיש לו ב"ק הוא טמא, והיינו דכל מיעוטא דדבר הגדל מן הים היינו דווקא בדל"ל ב"ק, (והיינו בגוונא דמשמש אדם ומשמשי, דמק"ט כשהוא פשוט, דנתמעט דבר הגדל מן הים דאפי' בכה"ג טהור), אבל כשיש לו ב"ק טמא גם כה"ג, וכוונת המשנה הדעושה כלי קיבול מכל מקום - גם מהים, טמא. וביאור הדבר, דחשיבות ב"ק משוי ליה כלי לקב"ט גם כשהוא בא מן הים, (ודומיא דעור המצה ונייר דס"ל להר"ש, וכדיבואר להלן, דאית ליה חשיבות לקב"ט רק כשיש לו ב"ק), אך הר"ש דחה פי' זה, דהא המיעוט דדבר הגדל מן הים הוא מקרא דעור או שק, והתם איירי כשיש בו ב"ק, [ועיין דההוכיח דגם מדרבנן אין דבר הגדל מן הים מק"ט, מהא דמצילין באהל המת, ועיין מל"מ פ"ב מט"מ (ה"ב) דהוכיח מדברי הר"ש כהנך ראשונים דס"ל דדבר המק"ט מדרבנן אין מציל בצ"פ]. אמנם המהר"ם פירש דהחידוש הוא באמת על עשה כלי מן הגדל בים, אלא דאיירי בגוונא דחיבר חוט או משיחה דכה"ג מק"ט גם דבר הגדל מן הים.

ובמשנה אחרונה פירש דהחידוש כלי קיבול מ"מ דטמא גם כשעשה רק ג' דפנות, [אם עשה כן מתחילה ע"ד להשתמש בו כן]. אמנם באו"ר לעיל (פ"ב מ"ג) נקט דכה"ג טהור בכ"ח, ועיין לעיל (פ"ט מ"ב) לגבי סרוד שנפרץ מרוח אחת, ובדברי הראב"ד ע"ז בעדיות (פ"ג מ"ט), ובתיו"ט לעיל פי"ב (מ"ו), ובמש"כ שם.

העושה מושב ומושב מ"מ, טמא.

פירש הרע"ב ליישיבה מועטת כגון שהיה נשען או נתלה בו, וכ"ה בפ"י הר"ש כת"י, ובעין משפט (אות מ') ציין: מיימוני פ"ז מוהל מו"מ ה"א, וכפירוש הרע"ב. נראה מדבריו, דנקט בכוונת המשנה לפ"ד הרע"ב דמו"מ נטמא כשהוב נשען או נתלה עליו, והך דינא הובא ברמב"ם שם.

וכן נראה שנקט המשנ"א, מהא דתמה ע"ד הרע"ב דהך חידושא הרי כבר שמעינן בפ"ב דזבים מ"ד. אמנם לכאוי היה נראה דאין זה כוונת הר"ש והרע"ב, דא"כ מאי שייכות איכא לדיני כלים, הלא הלכה היא באופן טומאת הזב ומאי שיאטיה לדיני טומאת כלים, אכן נראה דכוונת המשנה היא דמו"מ ל"ה רק במיוחד ליישיבה או לשכיבה, אלא אף אם הוא מיוחד ליישיבה כ"ד, והיינו לישען עליו או להיות נתלה בו, נמי חשיב דהוא מו"מ וטמא, וזהו שפיר חידוש בהל' כלים, בדין כלי דמו"מ, דא"צ להיות דוקא מיוחד למו"מ, אלא ה"ה במיוחד ליישיבה כ"ד חשיב מו"מ, ואם כי דהרש"ש לקמן (פ"כ מ"ב) כתב דבד"ז נחלקו ב"ש וב"ה, וב"ה מטהרי וס"ל דמו"מ צ"ל מיוחד ליישיבה או לשכיבה דוקא.

אמנם דבריו תמוהים, דודאי מצינו כן בכ"ד דבכל החמשה דברים דמטמא מו"מ, אם הכלי מיוחד לאחד מהם נעשה הכלי מו"מ, ומוכח כן מהא דסנדל טמא מדרס וכדתנן בעדיות (פ"ב מ"ח) ובדוכתי טובא, ומבואר דסגי במה דמיוחד לעמידה, ובשבת (דף ס"ו ע"א) תנן דסמוכות של זב הקטע טמאין מדרס, וכתב רש"י דהא לסמיכת גופו עביד, וכן מבואר בביצה (דף כ"ג ע"ב לפי' התוס') שם ד"ה עגלה) דעגלה של קטן דעשוי לישען עליה הוי מדרס, [ועיין תוס' מנחות דף ל"א ד"ה שידה דשקו"ט אם סולם העומד לעלות ולירד בו חשיב מדרס], וכן מוכח מכמה משניות לקמן פרק כ"ד ובעוד כ"ד, דכלי העשוי לעמידה או שעניה או להתלות עליו, נמי טמא מדרס, וכ"כ המקד"ד (סי' ג' סק"א) בפשיטות, ועכ"פ לפ"ז י"ל דזה כוונת המשנה לבאר דא"צ להיות מיוחד למשכב או מושב דוקא אלא לכל ישיבה בעלמא דמיוחד לה טמא, [אמנם הראני הג"ר ישראל ברמן שליט"א דבתש' פנים מאירות (ח"ב סי' קל"א) (קל"ב) וח"ג סי' מ"ב, וציין לעיקר התשובה בשיווי טהרה סי'

משיב דבר

הערות ממרן הגר"ד לנדו שליט"א

(5) עי' רש"ש פכ"ד כלים מ"א ויל"ע לקמן בכתוב שם.

(6) החיות והדגים לא נוצרו לאכלם רק אחר המבול, [ואע"פ שמתה מאליה שרי, וגם הוזהר אדה"ר על אבר מן החי] עפ"מ שהעירוני בעיקרא דמילתא – ביצים ל"ה ביצירה, והעירו מביצת הנעמית, ולכ' שרי לאכלם וכן ח'ל'ב.

(7) ירוקה שעל פני המים – הראויה לאכילה [וכן קנים וכיוב"ז – ובעי בירורא] אימתי היתה יצירת הירוקה

שביארו כן בגמ' שם דקמ"ל דב"ק העשוי למלאות שמיא ב"ק, וכבר עמד בזה הרשב"א בתשובה (סי' קצ"ה ובמיוחדות סי' רט"ו, וכמו שציין בגליון הגרעק"א), וצ"ע דברי הרמב"ם.

ובעל"ז בסוכה שם וכן בהגהות מלוא הרועים (שבת דף נ"ב) ועוד אחרונים שם תירצו דעת הרמב"ם לחלק בין קודם שמיאלו דחשיב ב"ק, ובוה איירי חיצים נקיבות דמק"ט, לבין הכא דאיירי לאחר שמיאלו דבוה פקע מינה דין ב"ק ואין מק"ט, ובקה"י (טהרות סימן ט' ובסוכה סימן י') כתב דכ"ה להדיא בשלטי הגבורים שם בסוכה בשם הריא"ז דהא דחשיב ב"ק איירי קודם שמיאלו, ובמלוא הרועים שם הק' דאי איירי כשמיאלו א"כ אמאי אין טמא משום יד לברזל, ובקה"י תירצו דאיירי דאינו מחובר לתחתית ורק תחוב בו ולכן לא חשיב יד לברזל, (ועיין קה"י שם שהאריך דא"כ נימא דלא חשיב ב"ק העשוי למלאות, דאחר המילוי הרי לא יקב"ט).

ובחידישי הגר"ח על הש"ס (בענין ב"ק העשוי למלאות) ביאר בדעת הרמב"ם דב"ק עשוי למלאות חשיב שפיר ב"ק, אלא דאיכא חסרון דלא חשיב עשוי לקבלה אלא עשוי להתמלאות ע"י המילוי, אלא דהא תליא דאם הוי ע"י המילוי כדבר אחד, כה"ג לא חשיב עשוי לקבלה ע"י דהא תו לא הוי מקבל אלא חד כלי הוי, משא"כ היכא דהמילוי הוי רק חיבור של יד ול"ה ככל אחד (וכמו בחצנים), כה"ג חשיב שפיר עשוי לקבלה, ועיין"ש שהאריך לבאר היטב ד"ז, ולפ"ד נמצא דעת הרמב"ם בב"ק העשוי למלאות היא דחשיב ב"ק ורק איכא גווי דאיכא חסרון בדין עשוי לקבלה.

ובחזו"א (סימן כ"ז סק"א) כתב דמש"כ הרמב"ם בתחתית הצורפין ובמכש של אשכף דטהורים מפני שלא נעשו אלא למלאותה, כוונתו דלא נעשו אלא לתכלית מילוי בלבד, ולא להטלטל מה שמונח בו על ידו, והוי ככלי העשוי לנחת דטהור. וצ"ע דהא ברמב"ם כאן משמע דהוי דין בפנ"ע דב"ק העשוי למלאותו ל"ה ב"ק והוי דין בהל' ב"ק, ואילו האי דינא דעשוי לנחת הרי לא הזכירו אלא בפרק ג'.

ובתש"ה הרב"ז מכת"י (הודפס בספר הליקוטים) כתב ליישב באופן אחר דברי הרמב"ם, וז"ל: ומה שנראה לתרץ לדעת הרב ז"ל דחצנים כלים הם ומתחילה נעשו כלים עם ב"ק אע"פ שהוא עשוי להתמלאות שם כלי עליו, אבל התם (היינו דינא דמתני') בקעת של עץ היא ומעולם לא היתה כלי כלל, אלא שזה חקק בו בית קיבול לתפוס בו את הסדן, ועשיית בית קיבול זה כיון שהוא עשוי להתמלאות לא נהיה בית קיבול ועדיין גולם הוא שהרי לא תיקן בו דבר זולת חקיקת מקום הסדן, ומודה הוא ז"ל שאם שיפה את הבקעת וחקק בה מקום לסדן ועשה אותה צורת כלי שהיא מקבלת טומאה דומיא דחצנים, עכ"ד, ויעיין"ש מש"כ עוד בדברי הרמב"ם.

ונראה ביאור הדברים, דחצנים חשיבי כלי, דפשוטי כלי עץ נמי כלי הוי, אלא דאיכא דין בכלי עץ דבעי' שיהא בו ב"ק דומיא דשק, ובוה מהני גם ב"ק העשוי למלאות, ומשא"כ היכא דהוי בקעת של עץ א"כ הרי הדבר ל"ל כלל חשיבות כלי, וכל החשיבות כלי נעשה רק ע"י הב"ק, וא"כ בזה בעי' ב"ק גמור, והיכא דנעשה למלאותו ל"ה ב"ק דמשוי ליה שם כלי.

ויש להוסיף בזה, דהא לעיל (מט"ו) מבואר דהעושה כלי קיבול מ"מ טמא, וביארו הרמב"ם והר"ש דהיינו אפי' מעור המצה והניר, ונתבאר שם דבהני אם יעשה כלי בפשוטין לא חשיב כלל כלי, דל"ל חשיבות כלי, (מחמת גריעות החומר שלהם) ואפ"ה אם עשאו ב"ק הוי שפיר כלי, והיינו דנתחדש בזה דב"ק משוי כלי גם בדבר דל"ל מצד עצמו חשיבות כלי, וא"כ י"ל דזהו חידוש דמתני' הכא דבהך דינא דב"ק משוי ליה כלי כלי בזה היכא דעשוי למלאותו ל"ה ב"ק, וי"ל דגם רימון ואלון הוי כן דל"ל חשיבות כלי רק מחמת הב"ק, וכן בהני דיני דמשנה ט"ז נמי י"ל דלא נעשה חשיבות כלי ע"י מה דחקק במקצתו, ולא חשיב כלי קיבול, אלא דאפ"ה טמא משום דהוי ב"ק, וע"ז תנן במשנה י"ז דכה"ג דהב"ק משוי ליה כלי לא הוי ב"ק היכא דעשוי למלאותו, ומשא"כ בחצנים דמשופה לכלי וחשיבי כבר מעתה כלי, וא"צ רק שיהא דומיא דשק, בכה"ג מהני אף אם עשוי למלאותו, (וכן נראה ביאור דברי הרב"ז בשיטת הרמב"ם), וע"ע מש"כ בזה בס' משנת אליהו עמ"ס סוכה (סימן י"ט).

קצ"ח ס"ק ס"ג (בסופו) נקט דנסרים שעומדין עליהם במקוה, אין נטמאין במו"מ כיון דאין עומדין לשיבה או לשכיבה, וצל"ע שם היטב, ועמש"כ בזה עוד להלן פ"כ משנה ב'.

ויש לפרש עוד חידושא דמתני' עפמש"כ בחזו"א (סימן ל' ס"ק כ"ג) להוכיח דאע"ג דאין המשכב נטמא אלא כשרובו של זב נשען עליו, כדתנן בזבים פ"ד, כ"ז ה"ד לענין ירידת הטומאה למדרס, אבל לענין הא דבעי' כלי המיוחד למדרס, סגי דמיוחד למדרס דמיעוטו. (והוכיח כן מקופה דטמאה), ועיין מקד"ד (סי' נ"ב סק"א) שנסתפק בזה, וא"כ י"ל דזהו חידושא דמתני' דהכלי דמו"מ סגי דמיוחד לשיבה כ"ד, והיינו דא"צ מיוחד לרובו.

ובתני"ט הביא בשם המהר"ם דהחידוש דאם עשה מו"מ מבגד ושק ועור ומפץ טמא כדאמרין בס"פ כלל גדול דמצטרפין כולן למו"מ, וכדאמר ר"ש מה טעם הואיל וראויה לטמא מושב, [והנה הר"ש לקמן (פכ"ז מ"ג) כתב דלגבי מו"מ הוא פשוט דמצטרף מכ"ד דהא אפי' כופת שאור שייחדה לשיבה טמא, אלא החידוש הוא לשאר טומאות, והיינו דהר"ש ס"ל דטומאת מו"מ א"צ שיהיו ממינים המקבלין טומאה, אלא כ"ד דחזי לשיבה טמא, ולכן א"צ לדין צירוף. אבל בדעת הרמב"ם יתבאר שם בעזרי"ת דס"ל דהחידוש דצירוף הוא גם לגבי מו"מ, ומשום דס"ל להרמב"ם דגם לענין מו"מ בעי ממינין המק"ט, ושיפה וגמי הוי כלי עץ לרמב"ם. ונראה לכאן דדעת המהר"ם הנ"ל היא גם כשיטת הרמב"ם, דהא מתני' איירי לענין מו"מ, וזה נתחדש דמצטרף מכל הני מיני למו"מ].

עוד פ"י המהר"ם בכוונת המשנה דעשה מו"מ מן הגדל בים, [ומכל מקום היינו גם מן הים] וחזיר להם חוט או משיחה טמא, ומבואר דנקט דבעשה מו"מ מן הדבר הגדל בים טהור, וכן מבואר ברמב"ם (פ"א מהל' כלים ה"ג), וכן בפיהמ"ש סוף פכ"ד. ובחזו"א (סימן כ"ג ס"ק י"ח) דן דלשיטת הר"ש לקמן מו"מ דמדרס טמא גם ממינין שאין מק"ט, (והיינו דשיפה וגמי ל"ה כלי עץ, וכשעשה מהן ב"ק אין מק"ט מה"ת), וכ"ד התוס' בשבת (דף פ"ד), א"כ לדידהו אפשר דגם בעשה מדרס מן הגדל בים טמא, דהא דנתמעט בקרא דעור או שק היינו לענין דל"ה מין המק"ט, אבל שפיר נטמא במדרס, ולפ"ז דן החזו"א דיל"פ מתני' דהעושה מו"מ מכל מקום טמא היינו אפי' מן הגדל בים, [ולפ"ז המהר"ם דנקט דדבר הגדל מן הים טהור במדרס, ס"ל כדעת הרמב"ם דבעי ממינין המק"ט, ולכן שפיר פירש דינא דהבגד והשק וכו' מצטרפים דהוי נמי חידוש למו"מ, וכש"נ].

העושה כים מעור המצה ומן הניר, טמא.

והיינו דגם עור שלא נעבד אם עשה ממנו כים מק"ט, ועיין בר"ש שהביא דנתמעט בתו"כ דעור המצה שלא נעשה בו מלאכה אין מק"ט, וכתב הר"ש דעשה ממנו כים חשיב נעשה בו מלאכה, ועיין במל"מ (פ"ב מכלים) שביאר דברי הר"ש דאיירי גם בגוונא דפשוטין מק"ט, כגון משמשי אדם ומשמשי, אפ"ה בעור שלא נתעבד אין מק"ט אא"כ עשה בו מלאכה, יעו"ש בכ"ד, והנה לכאן הביאור דבעור שלא מעובד צריך עשיה להחשיבו כלי, ולפ"ז גם בפשוטין אם עשה בו עשיה יהא טמא, אך מהא דפירשו הר"ש והרמב"ם רישא דמתני' דהעושה כלי קיבול מו"מ טמא, דהכוונה אפי' מעור המצה, (וסיפא פירושא קא מפרש לרישא) היה נראה דנתחדש כאן דגם דבר שאין לו חשיבות כלי מחמת עצמו, דמה"ט גם בעשה כלי בפשוטין לא חשיב כלי, דל"ל חשיבות כלי מחמת החומר שבו, אפ"ה בעשה ממנו ב"ק, הרי הב"ק משוי ליה חשיבות כלי.

ובזה יש לבאר נמי הא דתנן דהנייר טמא, והיינו נייר של עשבים, והוא משום דחשיב כלי עץ, ועיין בתוס' רעק"א לעיל (פ"ב מ"ה) הביא דברי הסד"ט בהל' נדה (סי' ק"צ ס"ק י"ט) דמבואר דנייר הוי דבר המק"ט. אלא דכ"ז ה"ד כשיש לו ב"ק, אבל כשהוא פשוט אינו נטמא, ולכן תנן בכ"ד (זבים פ"ה מ"ה ובפרה פ"י מ"ו) דנייר טהור איירי כשאין לו ב"ק, והטעם דכל הגדל מן הארץ חשיב ככלי עץ, כש"כ הרמב"ם פ"א מכלים ה"ג, (ולדעת התוס' בשבת דף ס"ו ע"א דהוי רק מדרבנן, צ"ל דה"נ נייר הוי רק מדרבנן), פשוט ל"ה כלל כלי, ורק כשיש לו ב"ק נתחדש דכלי קיבול משוי ליה כלי.

והתוס' בשבת (ס"ג ע"ב ד"ה מנין) כתבו דעור רך שראוי לקפלו חשיב כב"ק ומק"ט, ובתפארת ישראל לקמן (פכ"ז י"ב אות כ"ג) תמה דא"כ גם נייר יקבל טומאה כשהוא פשוט הואיל וראוי לקפלו, ולפמש"נ מיישב דבנייר כשאין לו ב"ק לא חשיב כלל כלי ובוה לא מהני ראוי לקפלו, ורק כשהוא פשוט כלי עור אלא דחסר לו מעלת ב"ק, בזה מהני הא דראוי לקפלו. ולפ"ז מבואר החילוק בין עור המצה לעור המעובד דבעור המצה לא מהני הא דיכול לקפלו, ומשא"כ בעור מעובד אם יהא לו חשיבות כלי מקב"ט היכא דבידו לקפלו, ועמש"כ לקמן בפכ"ו משנה ב' בענין ק' הגרעק"א ע"ד בשבת, ועיין בס' משנת אליהו סוכה שהאריך בזה, ויעיין"ש שהאריך בביאור מתני' דילן.

משנה י"ז

תחתית הצורפין טמאה ושל נפחין טהורה.

יעו"י בפ"י הר"ש הרא"ש והרע"ב דהוא כלי ששמו תחתית, וכשהוא של צורפין עשוי לקבלה ושל נפחין אין עשוי לקבלה, אמנם הרמב"ם בפירושו ובפ"ב מכלים ה"ג מפרש דאיירי בבקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול ותוקעין בו סדן, ושל נפחים אין מקבל טומאה משום דלא נעשה אלא למלאותו, וב"ק העשוי למלאותו אינו ב"ק, אבל של צורפין יש בו ב"ק העשוי לקבל שפית הזהב והכסף, יעו"ש.

ומבואר בדברי הרמב"ם דב"ק העשוי למלאותו אינו ב"ק, [וכ"כ בפ"ד מכלים ה"ג לגבי מכש של אשכף דאינו מתטמא משום כלי קיבול משום שהחקק שבו עשוי להתמלאות באבן], ויעו"י במל"מ בפ"ב שם שתמה מהא דכתב הרמב"ם (פ"ה מסוכה ה"ה) סיככה בחצנים, בזכרים כשרה, בנקיבות פסולה אע"פ שהוא עשוי להתמלאות בברזל, בית קיבול הוא ומקבל טומאה ככל כלי קיבול, עכ"ל, ומובא בסוכה (דף י"ב ע"ב), ויעו"י"ש בסוכה

פרק י"ז

משנה י"ג

דין דבר הגדל בים

כל¹ שבים² טהור³, חוץ מכלב המים⁴ מפני שהוא בורח⁵ ליבשה⁶ דברי ר' עקיבא⁷. העושה כלים מן הגדל בים, וחיבר להם מן הגדל בארץ אפי' חוט או משיחה⁸, דבר שהוא מקבל טומאה⁹, טמא¹⁰.

משנה י"ד

המינים הטהורים והטמאים, וזמן בריאתם¹¹.

יש¹² במה שנברא¹³ ביום הראשון¹⁴, שמקבל טומאה.

הנברא ביום השני¹⁵: אין בו טומאה.

ביום השלישי¹⁶: יש בו טומאה¹⁷.

^{*}שרטוטי כלים<

1 בריות שבים (רע"ב).

וכן האורג בגד מצמר הגדל בים אינו מקבל טומאה (רמב"ם פ"א מכלים ה"ג)

ונ"ל דה"ה אם עשה כלי מקנים הגדלים בים טהורים (משנ"א, וכע"ז בתפא"י כאן), אמנם בתפא"י לעיל פ"ג מ"ו כתב דקנים הגדלים בים אינם בכלל גדל בים כיון שאינם אלא מכוסים במים עיי"ש. וראה דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א.

2 לאו דוקא בים אלא ה"ה הגדל תוך נהרות ונחלים (תפא"י).

3 דכתיב או בגד או עור או שק מה בגד מן הגדל בארץ אף עור מן הגדל בארץ (תורת כהנים הובא בר"ש). [ואל יקשה לך אמרם בצמר שהוא מן הגדל בארץ, כי בעלי החיים אינם מתקיימים אלא מן הצומח (פיהמ"ש לרמב"ם רפי"א מנגעים) וע"ע בתפא"י ובד"ח ממורנו הגרא"ג שליט"א]

וגם טומאות נבילה אין בבריות שבים וכן טומאת שרצים, לפי שלא דן ה' בטומאה על שום דבר ממה שבמזמיות (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם) וראה עוד בדברי חכמים (שם).

ולענין טומאת מדרס דעת הרמב"ם (פ"א מכלים ה"ג) שהגדל בים טהור, ובר"ש (לקמן מ"ז) ותוס' (שבת פ"ד.) נראה שטמא (ע"פ חזו"א סכ"ג סק"ח עיי"ש באורך בנד"י).

ולענין עצמות דגים וכן עור העוף ראה להלן הערה 22

4 לענין טומאת נבילה בכלב המים ראה דברי חכמים ממורנו הגרא"ג שליט"א.

ולענין לאסור מחזירו משום מחזיר כלב ראה משיב דבר ממרן הגר"ד לנדו שליט"א הערה 3

5 לפי שכל בריות שבים אין אחד מהם בורה ליבשה כשנאים לצוד אותם אלא כלב הים בלבד הלכך הוי בכלל עורות היבשה (ר"ש רא"ש ורע"ב).

[ויתכן שבאו לכאר מדוע בריחתו ליבשה לזמן מועט מוציאתו מכלל גדל בים, ולכן כתבו דשאר בריות שבים אינם יוצאות כלל מן המים, וזה שיוצא אפי' קצת כבר אינו בכללם וע"ע לב אליהו פרשת ויצא משיכ"ב] 6 וכל שכן מעור של עופות שעיקר חנייתם ביבשה, ורבנן פליגי אפי' בעופות כדמוכח בסמוך מ"ד. (ע"פ ר"ש כת")

7 והלכה כר"ע (פיהמ"ש לרמב"ם)

אבל בחבורו (פ"א מכלים) לא כתב חוץ מכלב הים כלל, ונראה ודאי שחזר בו ממה שפסק בפ"י הלכה כר"ע (ע"פ תו"ט לעיל רפי," וכ"כ המשל"מ עיי"ש עוד).

8 נראה דחוט ומשיחה אינו אלא יד ועזר לשימוש הכלי, ובכל הדברים הטהורים חיבור כה"ג טהור, אבל הכא לא נטהרו עורות הדגים אלא בזמן שהן לבדם אבל כשנתחבר להם מין הטמא גם הן טמאים (חזו"א סכ"ג סק"יא עיי"ש עוד).

9 שעשה ביניהם חיבור וגמור המועיל להעביר טומאה מזה לזה (משל"מ פ"א מכלים ה"ג עיי"ש).

ושיעור החיבור הוא ב' תכיפות (ר"ש רפי"א מנגעים) ועי' חזו"א סכ"ג סק"א.

א"נ מה שאמרו דבר המקב"ט הוא להורות שדוקא אם בדבר הגדל בארץ יש שיעור קב"ט כגון בגד ג' על ג' עור ה' על ה' ולא בטיל ברוב (תו"ט בשם מהר"ם רפי"א מנגעים).

ולא יכולת ליישב לפי"ז מה שאמרו אפי' חוט ואפי' משיחה, ואין לומר דמש"כ מהר"ם שיהא שיעור הוא מהכל, דהא פשיטא (משל"מ שם)

[ועי' חזו"א (שם) מה שיישב בזה וע"ע בחזו"א שם סק"ד]

א"נ דמתני' אתא לאשמועינן שדוקא בשחיבר להם דבר המק"ט טמא לאפוקי כלי גללים ואבנים שאינם מק"ט, ובתוספתא (ב"מ פ"ז) נחלקו בזה (ע"פ חזו"א סכ"ג סק"ד עיי"ש עוד)

10 כולו גם הכא מן הים (ע"פ רמב"ם פ"א מכלים ה"ג)

דבדאי קרא דממעטין לבא מן הים משום דכתיב בגד, כתיב או עור לרבות את שחיבר מן הארץ כל שהוא שהוא טמא (ע"פ ר"ש מתורת כהנים).

ולמדנו טעם חוט או משיחה מפני הם גורמים טומאה לכלים הטהורין אע"פ שהם עצמם אינן בני קב"ט, מפני שהם חזקים ומשמשים כל תשמיש כלי עץ או כ"כ ולא טיהרנו אותם אלא מוגה"כ, וכשימצא להם שום עילה לטמא אותם בשום חיבור אנו מטמאין אותם (פי' הראב"ד על התו"כ פר' שמיני פרשתא ו' ה"י). ואין ראוי שיהא דין זה אלא בעור הדג שטהרתו מהיקשא בדגד ויש בו ריבוי מקרא דאו עור, אבל עצמות עופות ודגים שטהרתן מקרא דמעשה עיזים לא, וקשה ממה שהביא הר"ש מהתוספתא דגם בעצמות העוף שחיבר להם חוט ומשיחה טמאים, ואם זה דין משנתנו עדיין לא נתגלה לן וצריך רב (ע"פ חזו"א סכ"ג סק"ב) [וראה דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א].

וי"מ דרק המין הגדל בארץ טמא (תו"ט רפי"א דנגעים ממהר"ם בשם הר"י מסמפונט) ועי' חזו"א (סכ"ג סק") שצידד דרק בנגעים כ' כן הר"י מסמפונ"ט.

11 לא איתפרש כולה מתני' מאי קמ"ל לדית בה חידוש אלא בכנף העז וביצת הנעמית ואמאי תלי להו בימי הבריאה?

וע"ל דלסימן בעלמא נקטי' שימי הבריאה יהיו לך סימן לטמאים וטהורים (משנ"א)

12 להכי נקט י"ש במה שנברא, לומר שיש שנבראו ביום הראשון והם טהורים כגון הד' יסודות ועוד (ע"פ

ביום הרביעי¹⁸: אין בו טומאה¹⁹

ביום החמישי²⁰: אין²¹ בו טומאה²², חוץ²³ מכנף²⁴ העוז²⁵, וביצת הנעמית²⁶.

דעת ר"י בן נורי שאין חילוק בין כנפי העוז לכנפי שאר עופות²⁷

ביום השישי: כל שנברא בו²⁸, טמא.

משנה ט"ו

מדיני עשיית כלי קיבול ועוד

א' העושה כלי קיבול מכל מקום²⁹ טמא.

ב' העושה משכב ומושב מכל מקום³⁰ טמא.

ג' העושה כים מעור המצה³¹, או מנייר³² טמא³³.

ד' התינוקות³⁴ שחקקו³⁴ ברימון, אלון, או אגוז³⁶, למוד בהם עפר³⁷, או שהתקינם לכף מאזניים³⁸ טמאין, שיש להם מעשה³⁹ ואין להם מוחשבה⁴⁰.

(תפא"ו)

13 הכי קאמר יש דברים שנבראו ביום הראשון שהעושה כלי מהם יש בהם טומאה (ע"פ ר"ש ורע"ב) וראה להלן הערה 21 הוכחת הר"ש לזה

ו"י"מ דלא מיירי על כלים הנעשים מהם, אלא על הנבראים עצמם (פיהמ"ש לרמב"ם)

14 כגון הארץ שנבראה ביום הראשון וכלי חרס הנעשים ממנה טמאים (ר"ש ורע"ב).

ו"מ שכונת המשנה על המים שנבראו ביום הראשון ומקבלים טומאת משקין (פיהמ"ש לרמב"ם) (וכשיטתו הערה 13)

15 רקיע ואין בו טומאה (רע"ב)

16 אילנות ודשאים (ר"ש)

ו"מ הארץ והצומח (פיהמ"ש לרמב"ם)

[אבל הר"ש כ' דהארץ נבראה ביום הראשון ומבואר דנחלקו האם חשבי' את בריאת הארץ ביום הראשון, או ביום השלישי, וכ' התו"י דלהרמב"ם א"ש טפי דהא הארץ לא נראתה עד יום השלישי]

17 דכלי עץ הנעשים מהם טמאים (ר"ש ורע"ב)

ו"י"מ דקאי על הצומח שהוא ראוי לאכילה ומקבל טומאה (פיהמ"ש לרמב"ם) (וכשיטתו הערה 13)

וקשה הא גם דגים ראויים לאכילה ונבראו בחמישי ואמאי אמרו שאין בהם טומאה (דברי חכמים ממורנו הגרא"ג שליט"א, עיי"ש מה שתי' בזה)

וע"ע במשיב דבר ממרן הגר"ד לנדו שליט"א הערה 6

18 נתלו בהם המאורות ואין בהם טומאה (רע"ב)

19 ולפי"ז עפר הבא מאדמת הירח אינו מקב"ט (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א עיי"ש עוד)

20 דגים ועופות (ר"ש, ר"מ, ורע"ב)

21 ובל יטעך ענין נבלת עוף טהור לפי שהיא חידוש כלומר שאינה מטמאה במגע כשאר הטומאות (פיהמ"ש לרמב"ם).

וביאור הדברים הוא ע"פ מש"כ לדון בחי' רבינו חיים הלוי (פ"ג מאבות הטומאה) דטומאת נבלת עוף טהור היא על מעשה האכילה, ולא על הגמע (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א עיי"ש עוד) והר"ש הוכיח מקושייה זו כשיטתו (הערה 13) דמתני' מיירי על הכלים הנעשים מהם ולא בהם עצמם.

22 ליקוט בדיני טהרת עורות דגים ועופות ועצמותיהן.

כלי עור טמאים: דכתיב (ויקרא י"א ל"ב) וכל אשר יפול עליו במותם יטמא מכל כלי עץ או בגד או עור וגו' כלי עצם טמאים: דכתיב (במדבר ל"א) וכל מעשה עיזים להביא הבא מן העצמות (גמ' חולין כ"ה):

עצמות דגים טהורים: נתמעטו מקרא דמעשה עיזים שרק הדומה לעיזים טמא (פיהמ"ש לרמב"ם לעיל פ"י מ"א, ורש"י שבת ק"ח. וכ"כ המשנה למלך פ"א מכלים ה"ד מדר' הר"ש במתני').

עורות דגים טהורים: הוקשו לבגד מה בגד הגדל בים אף עור מן הגדל בים (תו"כ הובא בר"ש ור"מ לעיל מ"ג).

והא דלא ממעטי' עורות דגים מקרא דמעשה דעיזים, משום דעור סתמא כתיב והוא אמינא בכל עור קאמר רחמנא (ר"ש). וע"ע ר"ש כת"י.

עצמות העוף טהורים: המקור שכלי עצם מקב"ט הוא מריבוי דוכל מעשה עיזים ממעטי' מדכתיב כל מעשה עיזים (גמ' חולין כ"ה).

עורות עופות טהורים: יראה לי שהכלים העשוין מעור העוף אינן מקב"ט כמו עצמותיו, וא"ת והלא הוא כשר לכתוב עליו תפילין כעור בהמה וחיה, הנה עור הדג אינו מקב"ט ולולי זוהמתו שאינה פוסקת היה כשר לתפילין, הנה למדת שאף דבר שאינו מקב"ט כשר לתפילין אם אין לו זוהמה (רמב"ם פ"א מכלים ה"ד) ולי נראה שיש להביא דאיא לדין זה ממתני' שהנברא בחמישי טהור (משל"מ שם)

אבל טעמא דהא מילתא לא נתבאר וצ"ע, ואולי דרשינן מה בגד גדל מן הארץ ונברא מן הארץ ועוף נברא מן המים (ע"פ חזו"א סכ"ג סק"ג).

ודע שמדברי הר"ש שכ' והא דאיצטרך למעט עופות ודגים מקרא דוהבגד וכו', שמעינן דעור העוף נתמעט מוהבגד (משנה למלך שם)

ונראה שיש ט"ס בלשון הר"ש וצ"ל במקום עופות ודגים, עורות דגים ודלא כהמ"מ (מים טהורים, וחזו"א שם)

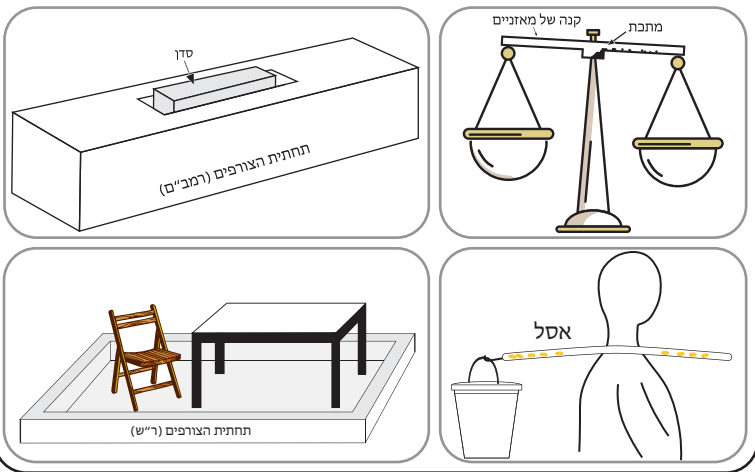
[ויל"ע הא החזו"א מסיק ג"כ דעורות עופות התמעטו מקרא דוהבגד, ולמש"כ מרן הגר"ד לנדו שליט"א (משיב דבר הערה 4) ניחא ודו"ק.]

ובעיקר מש"כ הרמב"ם ללמוד עור העוף מעור הדג יש בזה סוד לא עמדנו עליו וכו' (חזו"א סכ"ג סק"ג, עיי"ש בכ"ד, ובמכתב הנדפס בסוף חזו"א כלים)

ובכל זה ראה עוד בדברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א.

23 וקרובו בעיני שטומאתן מדברי סופרים (רמב"ם פ"א מכלים ה"ב)

24 רגילים היו לעשות כלים מעצמות כנפי העוף ששמו עזניה (ע"פ ר"ש, ובר"ש כת"י).

משנה ט"ז

דין כלי הרמאים

פשוטי כלי עץ שיש בהם בית קיבול⁴¹ מוסתר המשמש לרמות בול⁴², וכגון א' קנה מאזניים⁴³, שיש בו בית קיבול מתכות. ב' מחוק, שיש בו בית קיבול מתכות⁴⁴. ג' אסל⁴⁵, שיש בו בית קיבול מעות⁴⁶. ד' קנה של עני שיש בו בית קיבול מים⁴⁷. ה' מקל שיש בו בית קיבול מזוזה⁴⁷ ומרגלית. הרי אלו טמאין⁴⁸. על כולן⁴⁹ אמר ר' יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר⁵⁰, אוי לי⁵¹ אם לא אומר⁵².

המשך בעמ' הבא »

וי"מ שהיו עושים כלים מנוצות העזיה שהם גדולות מאוד (ע"פ תו"ט בשם מהר"ם) 25 דחכמים גזרו טומאה בכלים הנעשים מכנה העזיה דאית לאחלופי בשאר כלים (ע"פ רע"ב). וק"ק מה נשתנו כנפיים מכל עצמות? ואי כנפיים הן נוצות כמש"כ תו"ט בשם מהר"ם נחא טפי (חזו"א סכ"ג קט"ו) 26 בת היענה מתרגמין נעמיתא, ורבנן גזרו טומאה בביצתה כשהיא מצופה כיון דבלא ציפוי נמי עומדת, אבל בשאר ביצים אפי' במצופה לא גזרו כיון דבאניה מצופה לא קיימא כלל. ויש לעי' כיון שמצופה בדבר המק"ט מדוע לא נזיל בתר הציפוי, לדעת הראב"ד דלעולם אולי' בתר הציפוי? וי"ל דאין הציפוי אלא בחוק אבל לא בפנים ולא חשיב מצופה, אלא שטמא משום דביצת הנעמית חשיב כלי (חזו"א שם ועיי"ש עוד). 27 וריב"ז להחמיר קאמר שכל הכנפיים מקבלות טומאה (חזו"א ע"פ תוספתא לגירסת הגר"א) 28 חיות ובהמות ושרצים ואדם אם עשה כלים מעצמותיהן או מעורותיהן מקבלין טומאה (ר"ש). ולכאור מקרא דמעשה עיזים יש למעט גם שרצים ואדם כמו דממעטין עופות, ולדעת הר"מ דעור ועצם דין אחד להם יש לטהר גם עורותיהן (ע"פ חזו"א סכ"ג קט"ג). ויש לומר דגדר המיעוט מעיזים הוא דבעינן דבר הגדל בארץ והנבאר בארץ, ובאדם ושרצים כיון שגדלים ונבראים בארץ לא איכפ"ל מה שאינם דומים לעיזים (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבוש שליט"א גליון זה) 29 אפי' מעור שלא נעבד ומן הנייר כדקתני סיפא (ר"ש, ובפיהמ"ש לרמב"ם, ורא"ש) וי"מ דבית קיבול מכל מקום היינו, אפי' כשאנו מחזיק אלא כל שהוא, כיון דעשאו לקבל אותו משהו (ר"ש כתי"ר וע"כ). וק"ק דהו"ל למיתני כלי קיבול מ"מ טמא, ואמאי נקט לשון 'העושה?' (תו"ט). [ולמשכ"כ הר"ש כתי"ר, כיון דעשאו לקבל אותו משהו, וי"ל דרך בשנעשה מעיקרא לקבל משהו טמא ועי']. ואע"ג דלגבי תוך דכלי חרס יש אומרים (רש"י חולין נ"ד; ר"ש לעיל פ"ב מ"ב, ורע"ב שם) דלא סגי בכלי קיבול כל שהוא, יש לחלק בין תוך דכלי חרס לכלי קיבול דעץ (ד"ח ממורנו הגר"א גרבוש שליט"א עיי"ש) 30 אפי' לשיבה מועטת כגון שהיה נשען או נתלה בו (ר"ש כתי"ר, ורע"ב). ולפי' זה עדיין לא מתיישב מה צריך לאשמועינן לה, הא להדיא שנינו בסופ"ב דובים דוב שנשען או נתלה מטמא במשכב ומושב (משנ"א) וי"ל דהתם עסיק בדין קבלת הטומאה ובוה אמרו ששיבה מועטת של חוב מטמאה, אבל מתני' לא עסיק בקבלת טומאה אלא בדין כלים ובוה אמר' דעי' ישיבה מועטת חשיב עומד לשיבה (דברי חכמים ממורנו הגר"א גרבוש שליט"א עיי"ש). 31 עור דלא מליח ולא קמיה ולא עפי"ן [שאינו מעובד] (ע"פ רע"ב) 32 העשוי מעשבים ע"י דבק (ע"פ רע"ב ותו"ט) ועי' תוס' רע"א לעיל פ"ב מ"ה 33 ואע"ג דבת"כ ממועטי' עור המצה שלא נעשה בו מלאכה מדתניב ובכל מלאכת עור יצאו אלו שלא נעשה בהם מלאכה, הכא שעשה מהם כים הרי עשה בהם מלאכה (ע"פ ר"ש). [ומשמע שנתחדש בוה דמה שעשה ב"ק חשיב עשיית מלאכה בו ואפי' שאינו בעצם העיבוד, וכ"כ המים טהורים. אמנם ממה שאמרו ברישא העושה כלי קיבול מכל מקום טמא ופי' הר"ש והרמב"ם דקא על בבא זו משמע דטומאתם היא משום חשיבות הבית קיבול, ונפק"מ בנייר או בעור המצה פשוטים שעשה בהם מעשה, דמקרא דמלאכת עור א"א למעטינהו וטמאים [עכ"פ מדרבנן], אבל אי טומאתם מחמת הב"ק בוה יהיו טהורים ועי' מה שפ"מ פ"ב מכלים ה"א, וחזו"א ס"ה סק"ו, ובדברי חכמים ממורנו הגר"א גרבוש שליט"א גליון זה]. 34 מבואר במתני' שכלי הנעשה מאלוי לאו כלי הוא כל שלא חשב אדם עליה, ולכן צריך חקיקת תיעוקות, והטעם הוא דכל שנעשו מאלוהים אינן מיוחדים כ"כ לתשמיש (ע"פ חזו"א ידיים ס"ה סק"ה, כמדור שזה כוונתו) 35 נקבו נקב קטן בצדיהן והוציאו האוכל מתוך הנקב (רש"י חולין י"ב) ודקא תיעוקות צריכים מעשה, אבל אם בן דעת חשב עליהן טמאים במחשבה בלבד כדתנן כל הכלים יורדין לידי טומאתן במחשבה (ע"פ רש"י חולין י"ג). 36 דג' פירות אלו קליפתן קשה (תפא"ר). 37 כדרך שהתיעוקות עושין לשחוק (רש"י חולין שם) 38 אורחא דמילתא נקט וזה"ל לשום צורך אחר (תוס' חולין שם) 39 כגון זה שמעשיהן מוכיחין דלשם כלי נתכוונו וגם הם אומרים כן, ויש כאן מעשה ומחשבה המורידים אותו לתורת כלי (רש"י חולין שם). והתוס' (חולין שם) חולקים וסביר דבמעשה סגי ואי"צ אמירה. 40 מן מצא לקליפת אגוז כמו שהיה וחישב עליה למור או אפי' מודד בה שלא עשה בה מעשה לשם כלי אינה מקב"ט (ע"פ רש"י חולין י"ג).

המשך מעמ' ט'

משנה י"ז

דיני כלי קיבול, ומחצלות

א' תחתית של צורפים*⁵³, טמאה⁵⁴, ושל נפחים⁵⁵ טהורה⁵⁶.

ב' משחזת⁵⁷ שיש בה בית קיבול⁵⁸ טמאה⁵⁹, ושאין בה טהורה⁶⁰.

ג' פנקס⁶¹ שיש בה⁶² בית קיבול שעוה⁶³ טמאה⁶⁴, ושאין בו טהורה⁶⁵.

*שרטוטי כלים (עמ' קודם)

דיני מחצלת

מחצלת או שפופרת העשויות מקש⁶⁶, ר"ע מטמא, ור' יוחנן בן נורי מטהר⁶⁷.

לדעת ר"ש גם במחצלת העשויה מפקועות⁶⁸ נחלקו ר"ע וריב"נ⁶⁹.

מחצלת של קנים או של חלף⁷⁰, טהורה⁷¹.

שפופרת קנה שחתכה לקבלה⁷², אינה מקבלת טומאה⁷³, עד⁷⁴ שיוציא את כל הככי⁷⁵.

53 צורפי זהב וכסף יש תחתיהם כלי ששמו תחתית, ונותנין בתוכו גרוטאות של כסף וזהב (ר"ש ורע"ב) ומשמע שהכלי קורא אותו תחתית, ודוחק הוא שלא ראיתי כלי זה תחת רגלי הצורפין ולא תחת רגלי הנפחים, אבל הבקעת שכתב רבינו [הרמב"ם ראה להלן] הוא דבר מפורסם ורגיל. (תשו' הרידב"ז מכת"י הורפס בספר הליקוטים ברמב"ם פרנקל)

ו"מ שתחתית הצורפין היא בקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול ותוקעים בה הסדן של ברזל, ובשל צורפים רגילים להוציא הסדן ללקט פרוורי הזהב מזהבית קיבול (ע"פ רמב"ם פ"ב מכלים ה"ג)

54 מפני שמכניס בה את הגרוטאות (תוספתא ב"מ פ"ז) וצ"ל דפעמים מטלטלין אותה עם הגרוטאות דאם משימין בתוכה הגרוטאות ולוקחין מתוכה ביד ואין מטלטלין אותה הוי ככלי עץ העשוי לנחת, ואף שמטלטלין אותה כשהיא ריקנית, טהורה (חזו"א סכ"ג סק"ט).

55 שהוא זורק את הגרוטאות ואינה אלא להעמיד רגליים או ד"א (חי' הגר"א)

56 שאין עשויה לקבל (ע"פ ר"ש)

ו"מ דבשל נפחים הסדן קבוע בחקק שבבקעת [דהא אין צורך ללקט פרוורים כצורפי הזהב], והו"ל בית קיבול העשוי למלאותו דלאו שמיה בית קיבול (ע"פ רמב"ם שם)

ובמה שפי' הרב רבינו משה ז"ל, איני יודע מה הפרש יש בין בית קיבול זה לבית קיבול של חיצין נקבות שאף הוא עשוי למלאות ועליהן אמרו (סוכה י"ב):

שאין מסככין בהן דבית קיבול העשוי למלאות שמיה בית קיבול (ע"פ שו"ת הרשב"א ח"א סי' קצ"ה)

ומה שנראה לתרץ דחיצים כלים הם ומתחילה נעשו כלים עם ב"ק, ואע"פ שעשויה להתמלאות שם כלי עליו, ומשא"כ בקעת שמעולם לא היתה כלי אלא שזה חקק בה ב"ק, וכל שעשוי להתמלאות לא נקרא בית קיבול (ע"פ תשו' הרידב"ז שם)

ו"א דמש"כ הרמב"ם דלא חשיב בית קיבול משום שאינו עשוי רק למלאות, ר"ל דהיינו שאין תשמישו רק למלאות ולא להטלטל על ידו (ע"פ חזו"א סכ"ז סק"ג).

וראה עוד בהרחבה בדברי חכמים ממורנו הגר"א גרבו שליט"א

57 שמשחזין בה את הסכין, ועושין לה בית קיבול שמן שמושחין בה שמן להשחיו (רע"ב).

ואין כוונתו כאן למשחזות של אבן לפי שכלי אבנים אינם מתטמאין כלל, וכן אינה משחזות של ברזל שכלי מתכות פשוטיון טמאים, אלא במשחזות של עץ (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם).

58 אע"פ שהיא מפשטוי כלי עץ, הואיל ויש בה ב"ק כל שהוא טמאה מן התורה (ע"פ רמב"ם פ"ב מכלים ה"ב).

59 ואין טמא אלא הבית קיבול לבדו והצריך לו (ע"פ תוספתא הובא בר"ש כאן, ורמב"ם פ"ב מכלים ה"ב).

60 ולא איתפרש מאי קמ"ל (משנ"א, ועי' ש מה שתי, וע"פ בתפא"י, ובסדר"ט).

[ויתכן דהרבותא בכלים אלו הוא שאין טמא אלא המשמש את הצורך, וכהמשך למשנה ט"ז, א"נ קמ"ל דאע"ג שיש להם ב"ק כל שהוא טמאים וכמש"כ הרמב"ם פיהמ"ש לקמן רפכ"ז עיי"ש]

61 הפינסה הכתוב יש בו שני לוחות צמודים לו (ע"פ פיהמ"ש לרמב"ם).

62 ואם היה באחד מאותם הלוחות חקק לשים בו שעוה (פיהמ"ש לרמב"ם)

[ויש לדון אם השני שאין בו שעוה ומוחבר בו טמא מדרבנן לשיטת הרמב"ם לעיל הערה 48, וראה עוד הערה 65]

63 שיש לחתונו ולשולחניו פנקס חקוק וממלאין החקק בשעוה וכותבין בו (ר"ש וכע"ז ברא"ש ורע"ב).

ובפיהמ"ש לרמב"ם כתב שהשעוה משמשת לחתום בה בשעת הכתיבה, [ולמש"כ הרמב"ם לקמן רפכ"ז דבית קיבול שעוה דמתני' אינו מקבל אלא כל שהוא, יתכן שבדוקא פי' שעשוי רק לחתום ולא לכתוב]

64 כנ"ל הערה 59

65 אלא כותבים עליו בדיו (סדרי טהרות)

ולמש"כ הרמב"ם שהפנקס עשוי משני לוחות י"ל דבאותו פינסה החלק שיש בו שעוה טמא ושאין בו טהור ועי' לעיל הערה 48 ויש להלק.

66 גזבות השיבולים (ר"ש), וע"ע במהלו' רש"י ותוס' שבת ל"ו: ובמהרש"א שם

67 כי האי גוונא נחלקו בפרק במה אשה (שבת ס"ו). ופירש"ש שם דנחלקו אי קש חשיב עץ או לא, וכאן לא יתכן לפרש כן, דהא טומאת מחצלת היא משום שעשויה למדרס, וכל שהוא משום מדרס אפי' באינו של עץ טמא כדאמרי שבת פ"ד. דמפין של שיפה ושל גמי טמא מדרס (ע"פ ר"ש)

[ורש"י לשיטתו (שבת פ"ד). דהמפין דשם הוא של עץ, ולעולם גם בטומאת מדרס אינו טמא אלא בשל עץ (משנת טהרות)]

ונראה דפליגי אי חשיב דבר מעמיד או לא דאין מקבל טומאה אלא דבר המעמיד (ע"פ ר"ש ורע"ב).

68 היינו דלעת מודברית, ויש אומרים שהם אבטיחים קטנים מרים וקנה שלהם חלול כשפופרת של קש (רע"ב)

69 יש להסתפק אי פליגי רבנן עליו ד"ס או לא, את"ל פליגי לחומרא פליגי דמודה בזה ריב"נ, או לקולא פליגי דמודה בזה ר"ע, ופשיטנא לה מהא דכ' הר"מ פ"ב ה"ד דשפופרת של פקועות אינם כלים, ש"מ פליגי רבנן עליו דר"ש, ולקולא פליגי ופסק הר"מ כרבנן (חזו"א סכ"ג סק"ב)

70 מין עשב שהוא ועושים ממנו חלפים ומחצלאות (רע"ב)

71 מפני שאינה ראויה למדרס, (רמב"ם פכ"ה מכלים ה"ג), וסתמא עשויה לסיכוך (פי' הרא"ש)

ונ"ל הטעם שמתוך שהיא קשה אינה ראויה לשכיבה (כסף משנה שם)

[ומה שאינה מטמאה משום כלי קיבול י"ל דמיייר באין לה דפנות, אמנם למש"כ בתפא"י דכשעשויה לסיכוך חשיבא משמשת עם הקרקע, יתכן שאפי' כשיש לה ב"ק טהורה ועי']

ובפי' המשנה כתב רבינו דטהורה מטומאת שרץ, אבל טמאה מדרס, ומה שכתב כאן נראה לי עיקר (כסף משנה שם).

וע"ע תו"ט וחי' הגר"א, משה"ק על פיהמ"ש לרמב"ם.

72 לתת בו כחול וכיוצ"ב (רע"ב)

73 ואפי' מדברי סופרים (רע"ב)

74 ולא אמרי' הוי ראוי לקבל בחציו ובית קיבול כל שהוא טמא, דכל שבדעתו להשלימו לא הוי כלי קיבול עד שיחוק את כולו, וכדאמרי' בחולין כ"ה. דאפי' שגולמי כלי עץ טמאים, בחק קפיא בקבא טהור (ע"פ משנ"א)

75 המוח הלבן שבתוך הקנה (רע"ב)

בגיליון הקודם הובא שבמשניות מבואר שנייר העשוי לכתיבה ולצור ע"פ צלוחית נחשב כלי עץ ומטמא כשהוא בית קיבול ולא כשהוא פשוט. וכשעשו מהנייר בגד משמעות הרמב"ם שטמא, ובגר"א [והר"ש] יל"ע אם סוברים שטהור, והחזו"א כתב אף בדעת הרמב"ם שטהור.

והובא ב' טעמים למה בגד מנייר לא יקבל טומאת בגדים, א' כיון שאינו רך כבגד ואין ראוי לקפל בו מרגלית [חזו"א]. ב' כיון שאינו טווי, דאף שלבדים העשויים מחוטים טווים

נחשבים לאריגה, אך עץ ועשבים כתושים ומודבקים לא נחשבים טווים. ונפק"מ בין הטעמים בעשה חלוק מנייר העשוי מבלאי בגדים, דאי משום שאינו טווי, הכא עשוי מדבר שהוא טווי, אך אי משום שאינו רך כבגד, אף שבא מבלאי בגדים לא יקבל טומאת בגדים. ולאידך גיסא נפק"מ, אם יהיה נייר רך כבגד, דאי משום שאינו רך יקבל טומאת בגדים, ואי משום שאינו טווי, אם עשוי מעץ שאינו טווי לא יקבל טומאה.

למעשה האחרונים דנו הרבה אם נייר מקבל טומאה, ובדבריהם נראה שלא דיברו על נייר המיועד לכתיבה, אלא על נייר רך שמקנחים בו. וממה שסתמו וכתבו שקינחה או ראתה על נייר ולא כתבו שראתה על בגד מנייר, משמע קצת שלא דיברו על חלוק ובגד שעשוי מנייר [וגם מסתבר שלא היו לובשים בגדים מנייר] אלא על נייר העשוי לקינוח, וכדרך ההוה שמקנחים בנייר העשוי לקינוח. וכפי הנראה מדבריהם היה מקובל לעשות אותם מבלאי בגדים [של צמר ופשתים ושאר מינים].

נודע ביהודה - נייר מבלאי סחבות מטמא אף בנגעים

הנודע ביהודה [תניי יו"ד קה] דן על נייר שלא עשוי מעשבים אלא מבלויי סחבות, וכתב כדבר פשוט שאם עשויים מבלאי צמר ופשתים מטמא אף טומאת נגעים, ולבדים מצמר ופשתים שמטמאים אף טומאת נגעים. ופשוט שמה שהוצרך לומר צמר ופשתים היינו לטומאת נגעים, אבל לשאר טומאות, אף אם עשוי משאר בלאי בגדים מקבל טומאה.

ובשו"ת שיבת ציון [לבן הנוב"י סי' ל"ט, השואל שם הוא הבן של השואל לנוב"י הני"ל] הקשה ממשמעות הרמב"ם [כלים ב' א] שאין נייר מקבל טומאה רק כשיש לו בית קיבול, [ורצה השואל הוכיח מזה דכיון

1 ובגיליון הקודם הובא מרש"י והר"ש ועוד ראשונים שאף נייר שמוזכר במשנה היה עשוי מעשבים כתושים וצמר גפן, ומבואר דאעפ"כ לא מטמא כלבדים]. [אם לא שכל הנך סוברים כתוס' שלבדים לא מטמאים טומאת בגדים, והנוב"י אויל בשטית הרמב"ם שלבדים מקבלים טומאת בגדים].

2 ומה דפשיטא ליה שאם ראתה בקינוח טמאה, בפשטות אין כוונתו למה שכתב (שם ס"ק צ"ג ד"ה ואין ומהא יצא לנו) שאם ראתה על דבר שאינו מקב"ט הנישא על מקב"ט טמאה, דיעושה"ה שלא כתב כן אלא בדעת הר"ן ולא בדעת התוס' וכאן כתב כדבר פשוט שבקינוח טמאה. אלא כוונתו דלמצוא בקינוח נחשב למצוא על הגוף, וכדחזוין דנמצא על עד שלו לא חשבינן ליה כאין מחזיקים

שפנים חדשות באו לכאן אינו מטמא טומאת בגדים]. ומתריך לו השיבת ציון דהרמב"ם מיירי בנייר העשוי מעלים שלמים של אילנות וירקות או על קליפת עצים שהחליקו והתקינו אותם כמו שהם גדלים כדי שיקבלו הדיו, וכיון שהוא כברייתו ולא נשתנה, נחשב עדיין עץ, ולא מעשה לבדים, משא"כ נייר העשוי מבלאי בגדים או מעשבים כתושים, נחשב טווי ואריג כמו לבדים שמקבלים טומאת בגדים'.

[וממה שהשיבת ציון דימהו לנייר כתיבה שמוזכר במשנה, נראה שהשווה דינו אף בנייר עבה שכותבים עליו, ודלא כמו שהובא מהחזו"א [כלים יט, לב יא ד"ה שם חלוק] שנייר שאינו רך וראוי לקיפול לא מקבל טומאת בגדים].

סדרי טהרה - נייר טהור משום פנים חדשות

הסדרי טהרה [סימן ק"צ ס"ק י"ט] כתב דכמו שנייר העשוי מעשבים לא מקבל טומאת בגדים, כך נייר העשוי מפשתים [אם אינו עשוי לשכיבה שטמא משום מדרס] לא מקבל טומאת בגדים, דכיון שהפשתן נטחן, פנים חדשות באו לכאן. וממה שכתב בריש דבריו וכן אם נמצא על נייר שלא ע"י בדיקה וקינוח, אלא שעברה עליה או ישבה עליו, משמע דמיירי בנייר רך העשוי לקינוח², דכיון שפנים חדשות באו לכאן לא חשיב בגד.

להלן יובא מה שתמה החזו"א על החת"ס שכתב כעין סברת הסד"ט דפנים חדשות באו לכאן, דהא טומאת בגדים הוא בכל המינים, ולא בעינן שיהיה מצמר ופשתים דוקא. אמנם בדברי הסד"ט שלא הזכיר סברת פנים חדשות על מין הצמר ופשתים, יש לפרש דכוונתו שפנים חדשות מבטל את הטווי והו"ל כבגד שלא נטווה. או י"ל דהרי הא בא מן הים טהור ילפינן 'מבגד מן הגדל בארץ', ופירש הרמב"ם [נגעים פ"א מ"א] שהכוונה מה צמר ופשתים גדלים בארץ או מבהמה האוכלת גידולי קרקע, וכיון שפנים חדשות באו לכאן, לא נחשב שהוא הצמר והפשתים שגדל בארץ³.

חכמת אדם

החכמת אדם [ק"ג ח'] כתב בתחילה שנייר לא מקבל טומאה [וכמו שמביא החת"ס ח"ו פ"א בשמן], ובסוף ימיו חזר בו ותיקן במהדו"ב שמקבל טומאה, ומציין לדבריו בביתא אדם, למעשה התשובה לאסור לא נדפסה בביתא אדם, אלא היא על פי תשובה שהוסיף במהדורא בתרא של החיי אדם [נדפס בצפונות ד' עמ' מוה] שאף שהבגדים שמהם נעשים הנייר נטחנו, לא אכפת לי שנעשו פנים חדשות ומקבלים טומאת בגדים⁴.

ובתשובה שם נראה שהיה ב' מיני ניירות, רכין ועבים כלבדים קשים שאינן מחממים, וכנראה הכוונה כמו קרטון, וכמו שהזכיר שם בסוף התשובה לגבי שעטני שהיו מכניסים את הניירות העבים בתוך הכובעים [לתת צורה לכובע]. ומשמע דסבר שאף הניירות העבים מקבלים טומאת בגדים, אף שאינו ראוי לקפל.

חתם סופר וחזו"א - פנים חדשות

החתם סופר [ח"ו סי' פא] כתב דנייר [העשוי לקינוח] אינו מקבל טומאת בגדים מתרי טעמא, חדא 'הני ניירות נכתשו הדק היטב ונמסו במים ונהפכו לפנים אחרות, פרחו דין צמר ופשתים מינייהו'⁵. ותמה החזו"א [כלים ה', יו"ד סי' פ"ט סק"ב] מה אכפת לי שפרחה מיניה שם צמר ופשתים, הרי לטומאת בגדים לא בעינן שיהיה דוקא מצמר ופשתים, אלא אף כל המינים מטמאים, ע"ש משי"כ בזה.

חתם סופר וחזו"א - שימוש בגד

טעם שני כתב החתם סופר, 'דלא מיקרי צמר ופשתן אלא העומדים לבגד ואריג וחבלים ולבדים וכדומה, אבל הני ניירות שמויחדים לצרכים אחרים וכו', נימא מעשה עץ שימוש, כמבואר בחולין קכ"ט ע"א. והיינו שנייר שאינו עשוי ללבישה אלא לקינוח [וכ"ש לכתיתה], אינו משמש שימוש של בגד, ולטומאת בגדים בעינן שישמש שימוש של בגד. ועל טעם זה תמה החזו"א [שם] דאף מה שג' על ג' טמא אינו משום שעומד לבגד, אלא משום שעומד לשאר תשמישים. וע"ש מה שדן אם יש הלכה בטומאת בגדים שישמש לבגד.

והנה לכאן למה שכתב [כלים סי' כ"ז ס"א א' ס"ב ב', שם סי' ל"ב ס"ק י"ד] דשימוש של לקנח בו

את הרחים לא מיקרי שימוש לקבלת טומאת בגדים, ה"ה דנייר העשוי לקנח לא יטמא טומאת בגדים⁶. ואולי יש לחלק בין שימוש לקנח ריחיים שהוא כלי לבין שימוש לקנח את הגוף.

אמנם במקום אחר [יו"ד קכ"ו ד' ד"ה ועוד] נראה שסובר החזון איש שאף שימוש לפקוק את המרחץ מחשיבו לבגד, ולפיכך דן שפקק של גומי" הנעשה משרף של עץ טמא טומאת בגדים⁷, משמע שמפרש דמה שאמרו [שבת שם] שהתקינו לפקוק בו את המרחץ כו', היינו שמחמת שימוש זה עצמו יחשב לבגד, וא"כ משמע שאף שימוש של לקנח ריחיים מחשיבו לבגד⁸.

[עוד יש לעיין במה שכתב רש"י [שבת קמ"ג ע"א] דספוג העשוי לקנח אינו מקבל טומאה, משום שאינו לא כלי עץ ולא בגד ולא שק ולא מתכות, משמע שאינו מפרש כמ"כ הרמב"ם בכמה מקומות שהוא צמר הבא מהים וטהור משום שבא מהים, אלא שאינו בגד ושק. וצ"ע אי כוונתו כיון שאינו מושמש לבגד רק לקינוח].

סיכום השיטות

הנוב"י והחכמ"א מטמאים נייר [רך] שעשוי מבלאי בגדים משום טומאת בגדים, והסד"ט והחת"ס סוברים דפנים חדשות באו לכאן ולא מטמא טומאת בגדים. ובשיבת ציון והחזו"א נראה שאף אם עשוי מעשבים כתושים מיקרי טווי וארוג ומטמא טומאת בגדים.

חותלות

עוד יש לעיין בנייר העשוי לקנח, מ"ט לא נטהרו כדין חותלות ששימושם שימוש עראי ולא נחשבים כלים. וצ"ע אם כל האחרונים הנ"ל דיברו על נייר שהיו מכבסים אותו ומשתמשים בו עוד פעם, או שסוברים שרק בשימוש של בית קיבול מטהרים כעין חותלות, ולא לגבי טומאת בגדים.

תחבושות מצמר גפן

בגיליון הקודם הובא שברב האי גאון ובר"ש מבואר שצמר גפן שיעשה ממנו כלי שיש לו בית קיבול, יקבל טומאת כלי עץ. והעירו למה אם כן תחבושות מצמר גפן לא נחשבות כלי עץ שיש לו בית קיבול, דעשויה לקבל את הדם, דכמו שקסייה של זו"ר גרנות כתב המשנה אחרונה דמיקרי בית קיבול לאבק שנתפס בו, כך הצמר גפן יחשב בית קיבול לדם שנספג בו.

אך באמת יש לטהרה מג' טעמים: א. כמו שקסייה של צבעין ושל נפחים טהורה [כלים טו ו] והובא [גיליון 28] מהמשנה אחרונה דרק מה שעשוי לטלטל עמו את האבק נחשב עשוי לקבלה, ולא של צבעין שעשוי רק לספוג את זיעה, ה"ה דלקבל דם לא נחשב עשוי לקבלה. ולחזו"א [כלים סי' כ"א ס"ק ז' ד"ה שם, סי' ל' ס"ק י"ד ד"ה והנה] שהובא שם רק מה שעשוי לקבל את הגוף נחשב עשוי לקבלה. ב. ה"ז כחותל [כלים פט"ו מ"ה] ששימושו עראי ולא נחשב כלי. ג. לא נחשב עשוי בית קיבול העשוי למלאות, דלאחר שמתמלא לא מנקים את הפסולת אלא משליכים אותו לאשפה⁹.

הוספה לנידון של נייר וספרים

למה שהובא מהמשנה אחרונה ש"קסייה" שמקבלת אבק נחשב בית קיבול לאבק והפסולת, יש להעיר דאי הכי אף ספרים על קלף יקבלו טומאה משום בית קיבול, דמקבלים את הדיו. כמו שקסייה מקבלת אבק, והכא מטלטלים את הדיו ע"י הספר.

והנה המשנה אחרונה [כלים כ"ד י"ג] והמקדש דוד [סוף סי' נ"ד] הקשו מ"ט ספרים לא מקבלים טומאה מדרבנן כדין פשוטי כלי עזר, וכתבו דשימוש ללמוד לא נחשב שימוש לקבלת טומאה, ע"ש. אך אכתי יש להעיר שיקבל טומאה משום בית קיבול של הדיו, דהא הדיו נתפס עליו כמו שהאבק נתפס בקסייה, ואינו דומה לקסייה שמקבלת רק זיעה, דהכא הדיו מתטלטל ע"י הקלף.

ואולי י"ל דדיו מתאחד ונעשה חלק מהספר וגרע מאבק [וזיעה] המתקבלים בבגד, וכן הרי אף גבי הוצאה בשבת המוציא ספר בשבת לא חייבים על הוצאת הדיו. גם י"ל דלא נחשב בית קיבול העשוי למלאות, דכל אות שכותבים בספר לא מיועדת יותר להמחק, ונמצא שכל דיו שמתקבל בספר אינו מיועד יותר לטלטלו אף ריקן, ועיין.

את הקדרה או לקנח בו את הרחים מקבלים טומאה, וכן אם אין בהם שלשה על שלשה ולאחר שיחדם לשימושים אלו הניחו בקופסא [או לחד מ"ד אף בהניחו אחורי הדלת ולא זרקו לאשפה] מקבלים טומאה. דאפשר ללמוד דהשימוש לקנח בו רחים מחשיבו לקבלת טומאה, אך החזו"א [הנ"ל] כתב דהנך שימושים לא מחשיב אותם לבגד, אלא שכל שלא זורקם לאשפה ומיחדם לקנח את הרחים סופו להחזירו לטלאי.

7 וכתב שם דאף שאינו טווי ואריג יחשב טווי ואריג כלבדים, דכמו שחיבור של לבדים נחשב טווי ואריג, כן חיבור של התכת הגמ"י יחשב טווי ואריג. אלא שבסוף מסיים דבעינן שיהיה מין טווי ואריג ולא דברים הנמסים ונתכים. ולפי זה משמע שאף נייר שעשוי מעשבים כתושים יש למאואותו משום בגד, וכל מה שאינו נייר טמא משום בגד הוא רק משום שהוא קשה ואינו ראוי לקפל בו מרגלית.

8 ולמעשה מסיים החזו"א [שם ד"ה ואף] דבלאו הכי אין הפקק מטמא טומאת בגדים, דאינו רך ואין ראוי לקפל בו מרגלית, וכן משום שאין בו גע'ג [טפחים].

9 ובשם הגריש"א זללה"ה מביאים שאם הדביקו לבגד נחשב חלק מהבגד שמקבל טומאת בגדים, ואולי כוונתו רק מדין ידות.

ממקום למקום, אלא חייבים עליו חטאת.

3 אמנם לעניין פרי מפרי וגידולי קרקע הנלקח מכסף מעשר שני לא אמרין דפנים חדשות באו לכאן, ואף חייטין שטחנן לשן ואפא אותן לפת מיקרי גידולי קרקע הנלקחין מכסף מעשר שני. ואולי יש לחלק בין אוכלין לבגדים.

4 עיין שם שכתב בתוך דבריו וכן נימא שאם יקח פשתן ויטחן היטב עד אשר דק לעפר ויחזור ויטווה ויעשה מהם בגד, וכי נאמר שאין בו כלאים, ומאריך שם בכמה דינים אי אמרין פנים חדשות באו לכאן, ובסוף מסיק דנייר זה דומה ממש ללבד, וכמו שלעניין שבת העושה לבדים חייב משום טווה, כך לגבי טומאה מיקרי טווי ואריג.

5 שם מדמהו למה שגללים לא מטמאים טומאת אוכלין, וצ"ע דגללים בלא"ה לא מקבלים טומאת אוכלים, דאינן ראויים אף למאכל כלב, ואדרבא אי ראויין לאכילת כלב אה"נ דטמאים, וכמו שכתבו התוס' [מנחות סט א' ד"ה דבלע]. אמנם אולי יש לדמותו לפיל שבלע הוצין ועבוד כפיפה מצרית, עי' בגמ' מנחות שם.

6 הנידון אם שימוש של קינוח ריחים נחשב שימוש של בגד, תלוי איך ללמוד מה דאיתא בגמ' [שבת כט א] מהמשנה [כלים כח ב] ששיירי בגדים שיש בהם שלשה על שלשה והתקנים לפוק בו את המרחץ או לעזר בו

בגליון 30 מדור "למעיישה" כתב הגרש"פ שליט"א באריכות מפתיעה שמצא פסוקים מפורשים בתורה ובנביאים ובכתובים שחובת עבודת הלוויים אינה רק שירה ושמייה והגפת דלתות, אלא עוד כארבעים עבודות וגזירות ואחרים על כל המשק במקדש.

והנה אכן כן דעת מפרשי התנ"ך ה"ה הרלב"ג והמצודות דוד בסוף דברי הימים א' בכמה מקומות, וכ"כ המלבי"ם במדבר ג' ז' שמצוים על הכנת צרכי הקרבן, ובספרי פ' קורח עה"פ וילוו עליך וישרתוך למנות בהן גזרין ואמרכלין והובא שם ברש"י, וכן משמע קצת בתרגום אונקלוס במדבר ג' ט' ודו"ק.

אולם דעת האחרונים והפוסקים לא כן, דיעוי בריעות שלמה (פ"ג מכה"מ ה"ה) שדייק בדעת הרמב"ם מדלא כתב שהלוויים מצוים גם על עבודת שירות, מוכח דס"ל דאינם מחוייבים בזה על זה, אלא שכן נהגו בזמן הבית כמבוי בדברי הימים שם, וכ"כ החסדי דוד על התוספתא (שקלים פ"ב ה"ט ו') בדעת הרמב"ם שהבבלי חולק על זה שלא נהג דינים אלו (דלא כהספרי). ובשלטי הגבורים רבי אברהם הרופא פרק מ' כתב בשם הרמב"ם דהחזן המלביש את הכהנים הוא כהן, וביעב"ץ (מנחות סה.) הוכיח מהמשנה (שקלים פ"ה מ"א) דפתחיה הממונה על הקנין זה מרדכי, ומרדכי היה משבט בנימין. וברע"ב (שקלים פ"ה) כתב שנבניי כרוז היה כהן, וכ"כ הבאר שבע (תמיד כו.), וע"ע תרגום יונתן (מלכים ב' י"ד י') דהאמרכלים היו כהנים. וכן נקטו להלכה בערוך השלחן (פ"ג סעיף ט"ו), ובדרך חכמה להגר"ח קניבסקי שליט"א (פ"ג מכה"מ ס"ק ז'), כמובא כל זה באריות בקונטרס "תורת הקרבנות – דיני עבודת הלוויים" שנכתב ע"י אחי הרה"ג שמשון הלוי דינר שליט"א.

[כמו כן מה שהביא מהפסוק "ואתנה את הלוויים וגו' ולא יהיה בבני ישראל נגף" (במדבר ח']

י"ט) הוא על עבודת משא כמבואר שם בפסוקים למעיין היטב שהוצרכו למנות שם את שבט לוי למשא הקודש, ואולי גם לשאר עבודות שבמקדש, אבל לא על כניסת טמא או שאר טמאים למקדש.]

ואמנם היריעות שלמה (פ"ג מכה"מ ה"ב) והמקדש דוד (קדשים סי' י' סק"ה) דייקו מלשון רש"י (ערכי יג:) שמצוים הלוויים על כיבוד העזרה, והוצאת הטומאה מהמקדש בכלל זה, אבל כבר תמחו ע"ז האחרונים מהמשנה (פסחים סד:) שהכהנים מדיחים את העזרה, וביזמא (מד:) נתפזרו לו קב גחלים מכבדן לאמה, משמע שהכהן בעצמו מכבדן, ובשילהי עירובין שהכהן מוציא את הטומאה.

וברמב"ם (ספ"ז מבית הבחירה) כתב דפינוי הטומאה מצוותן בכהנים, לא מצא כהנים מצוותן בלויים, לא מצא לויים יעשו ישראלים, ובכס"מ כתב שכ"כ בתוספתא (כלים פ"א מ"ט).

ובספר "שערי המקדש והקרבנות" למו"ח הג"ר יהודה טשנר שליט"א (שער ד' פ"ו) הוכיח מלשון הרמב"ם (פ"ג מכה"מ ה"ב) שכתב "עבודה שלהן היא שיהיו שומרים את המקדש, ויהיו מהן שוערין לפתוח שערי המקדש ולהגיף דלתותיו, ויהיו מהן משוררין לשורר על הקרבן בכל יום", משמע שרק ג' עבודות אלו מיוחדות ללוויים, ושאר העבודות והגזירות והאמרכלין עושים כ"ז בכהנים, והלוויים מסייעין, ואם אין לויים עושים זרים, וצ"ח שכ"כ הדרך חכמה שם. ובוודאי ששבט לוי ג"כ מחוייבים ללמוד את כל התורה כולה, ובמיוחד דיני הלוויים ובתוך זה כלול אף הלכות שמירה שלא יכנסו טמאים למקדש, ואפשר שהוא הדין שלא יכנסו כלים טמאים למקדש ובשביל זה צריך בקיאות ג"כ בהלכות טומאה וטהרה.

ברכת התורה
הרב מיכאל שלום הלוי דינר

נמצא סתירה (דהקה"י סוכה י"ט הביא ממרן שר התורה דעת החזו"א להקל ומאידך פסק מרן להגר"ח בריס לפסול והובא (גליון 30) מחכם אחד שליט"א לדון להקל דזהו כלי עץ הבא במידה שאינו פסול לסיכוך עיין תוס' סוכה דף כ"א. וקשה מה דן הקה"י בזה. אומנם נראה דהרי כתב החזו"א (יו"ד סימן ר"א סק"ח) בעניין "המרכבות של אוטו" כתב יש לדון עליהם אם מקבלים טומאה והנם כלי עץ הבא במידה ויש לדון עליהם משום שהם עשויים לטלטל שמקבלים טומאה כדתנן כלים פט"ו מ"א ותוס' שבת פ"ד ע"א. ד"ה ולחנניה.

ומסתפק שם החזו"א כיון דעיקר הילוכה אינה בתפיסת יד אדם לא חשיב דומיא דשק. וכתב "ואפשר דהבא דהאדם מניע את המכונה להולדת האדים שמונעים את האופן חשיב טפי כח אדם" ומבואר דמסתפק מרן דצ"ל האם דבר שעשוי לכך שיטלטלו אותו ע"י מנוע האם מתייחס הטלטול לאדם ונדון כעשוי לטלטל ודומה לשק ומקבל טומאה, או אינו מוגדר שהאדם המטלטל. (ואף שבהלכות שבת נחשב מעשה אדם מי שקוצר ע"י מנוע)

ומסיים החזו"א מ"מ נראה דדוקא שוורים שזה עיקר תשמיש האדם וידע שור קונהו ונבראו למשמשי האדם וחשיב דומיא דשק, אבל שאר גורמים הטלול היו כספינה עכ"ל. ויתכן שלא פסיקא ליה להקל מחמת חילוק זה ולכן בעל הקהילות יעקב לא בא להקל מכח זה דכלי עץ הבא במידה טהור. דהם דנו זאת שעשוי לטלטל ע"י אדם שהוא המפעיל את המנוע.

ועוד דיש לצדד דדוקא שדנים ביחס לדבר שמניע את עצמו כגון ספינה שאנו דנים שתנועתה מתייחסת לאדם, אלא דבר זה קיים בו כח של תנועה עצמית דספינה במים דרכה לנוע. והרוח שמוליכתה זהו דבר בלי ממשות ולא מתייחס אליו הטלטול. וכל סיוע האדם במשומים וכדומה זהו כמסיע ואין בו ממש וממילא כח תנועתה אינו מתייחס לאדם שלא הוא המוליכו.

אבל שדנים על ארגו גדול שאדם מנידו ע"י מנוף וזהו נחשב שעשוי לטלטל וכל תנועתו מתייחסת לאדם שמפעיל כלי דאיתקרי מנוף וכך מטלטלו בהפעלת מנוע חשיב טלטול. דחפץ שלא שייך הולכתו לעצמו וכל תנועתו מכח דבר אחר שמטלטלו, מה לנו לדון אם האדם הוא הפועל והמנוף כגרון ביד החוצב או שנייחם זאת למנוף והעיקר שביחס לארגו הוא עשוי ומזומן שיטלטלו אותו. ולכח הוא יקבל טומאה אף שהוא בא במידה. (אומנם לפי זה קשה מדוע נוקט החזו"א לומר ששוורים הם בחינת ידע שור קונהו והעיקר שהם דבר חיצוני מהכלי עץ משא"כ מכונית שהחפץ עצמו הוא מניד את עצמו וצ"ב).

עוד יש לדון דכתב החזו"א (יו"ד ר"א סק"ט) דיש לדון דכלי עץ שמוחבר במסמרי ברזל יקבל דין של כלי ברזל ולצד זה יתכן שארגונים גדולים אלו דינם ככלי מתכות וגם פשוטים טמאים ואין שייך להתיר לסכך בהם דהרי כלי המקבל טומאה אף אחר שנשבר פסול לסיכוך.

בברכה ליושבי האהל בעלי החוכמה ומבקשיה

הרב אברהם הרשטיין מולל פונובוי

ולפי ר"ע הדרשא מה צמר ופשתים גדלים ודרים בארץ ולא בים.
ב. מצד שני קשה מה דאיתא בתו"כ שמיני פרשת ג' ה"ז דרבי חנניא מטמא סירי טומאת מות, וקשה הרי סוכ"ס גדל במים וכל שבים טהור. וראיתי בקונטרס "הסיריני" שהביא מהרוקח ע"ת בראשית א' כב שמוזנו בני אדם, וא"כ אולי לכן נחשב גדל מהארץ, וצ"ע.
ג. יש להעיר שהרמב"ם הביא משנה זו בהלכות מאכלות אסורות פ"ב ה"י"ב לגבי שעוברים עליו משום שרץ המים, לכאן לאפוקי מר"ע שלוקים עליו משום יבשה.
בברכה הרב א. אערליך

בענין קביעת שיעור כביצה שנמסר לדעתו של רואה. ודין הסיכוך בשברי ארגונים גדולים.
במדור משולחן מלכים (גליון 30) הובא דברי החזון איש (או"ח סימן ל"ט סק"א) בבאיור המשנה בכלים (פ"ז מ"ו) דשיעור כביצה לדעת רבי יוסי הוא לפי דעתו של רואה וכתב החזו"א כשנאמרו שיעורין בסניי נאמרו על האומד ומה שנראה לאדם זהו שיעורו. (ובספ"ב שם כתב רשות ביד חכמים שבדורות הבאים לקבוע לכל ישראל מה שנראה להם מן הבינונית שבידם או למסור לכל אחד שיקבע לפי דעתו במקומו). ונמצא דנאמר בתורה שיעור כביצה שאוכל מטמא אחרים וקביעת השיעור נמסרה לכל יחיד מ ישראל ומה שנראה לאדם זהו שיעורו וכתב שם החזו"א דאין הטעם שיכול לתלות שאין טעות. דצריך לחשוש שטועה. אלא כך נאמר בתורת ודאי שהשיעור הוא כפי מה שנראה לאדם שיש כאן כביצה זהו שיעור של כביצה.

ויש לחקור שנגע אוכל טמא בתרומה ונחלקו האנשים אם יש כאן שיעור כביצה בדבר טמא ויכול לטמאות אחרים או שאין כאן כביצה בדבר טמא ולא מטמא אחרים. ואיכא רוב דעות כגון שחולקים שלוש כנגד שתיים האם יש כאן הכרעה של רב דעות ויקבע השיעור בתורת ודאי כרוב.

או שאין הכרעה של רוב. דכאן נתחדש שהשיעור נקבע כלפי כל אדם בתורת ודאי לפי הדעה שלו. ולכן אדם שיש לו כלפי הדינים שתלויים בו אמרין שזהו נקבע לפי איך שהוא משער ולא איכפת לו שרוב האנשים חולקים עליו.

ויש להסתפק האם המיעוט רשאי להקל כפי דעתו וכגון שהשנים סוברים שזהו לא נטמא האם רשאים להקל ולאכול תרומה זו או לא. דאין כח הכרעה כנגד רוב הדעות. וכל ההלכה נאמרה שנקבע השיעור בתורת ודאי דוקא שלא בא לחלוק על רוב דעות, אבל שחולק על רב דעות הדעה שלו היא מבוססת ואין כלל צד כדבריו.

ואם נאמר שיש כח לאדם לקבוע שיעור לעצמו אף כנגד רוב. דהשיעור נקבע כל אחד כפי מה משער זה קובע את הדינים כלפיו. מה הדין שאדם שאינו בקי בשיעורים ואין לו כלל דעה בעניין. ואנשים אחרים קיים אצלם מחלוקת אם מאכל פלוני קיים בו שיעור כביצה, האם כלפי מי שלא יודע יש הכרעה של רוב דעות כגון שישלושה אנשים סוברים שיש כאן כביצה ושניים סוברים שאין כביצה. האם למי שלא יודע ואין לו דעה אישית, הדבר מוגדר כספק ביצה או שנאמר דיש הכרעה ברורה כדעת הרוב דעות. ולכן אם נוטל ידיו לפת כשיעור זה יוכל לברך ענט"י, לדעות שרק על כביצה מברך ענט"י.

ויש להסתפק באופן שנחלקו ראובן ושמעון האם יש כביצה בדבר טמא פלוני או שאין בו כביצה וראובן נוקט שיש בו כביצה. ומאכל זה נגע בתרומה ולשיטתו היא נטמאת. ולשיטת שמעון שאין בדבר הטמא כביצה מה שנגע בו לא נטמאת. ועתה שמעון רוצה לאכול תרומה זו האם יש דין על ראובן למונע ולהפרישו. וכן אף אם לא חייב להפרישו אבל יאסר עליו להאכילו ולסייעו. או דלימא היות שכלפי הניהוגים של שמעון נקבע בודאות שהנהגת השיעור היא כפי האומדנא שלו, והוא משער שאין בזה כביצה, בנוגע אליו אף ראובן נהג כן ולא חייב להפרישו מן זה. ושמוא אף רשאי לסייעו לאכול.

ב. בעניין הכרעת החזו"א לפסול סיכוך פלפונים שנעשו מארגו גדול מעץ ולפום ריהטא

באמתחתי כמה הערות על המשנה של "כל שבים טהור חוץ מכלב המים מפני שהוא בורח ליבשה" (וי"ג) והיותו והשבוע בני החבורה לומדים בצניבור, ברצוני לשתף את ההוגים בהערות אלו, אולי יסתעי' מילתא ליישב הדברים.

א. הרמב"ם בפ"א מ"א דנגעים מסביר את הדרשא שבגד הוא מהגדל בארץ ולא מהים, דצמר מגיע מבע"ח שניזונים מהקרע, ולפ"ז אף אם כלב הים בורח ליבשה, היה לו להיות טהור, שהרי הוא ניזון מדגים ולא ממה שגדל בארץ. ואולי נאמר שבוה גופא נחלקו ר"ע וחכמים, דלחכמים זה לא תלוי היכן הוא חי, אלא ממה הוא חי, והרמב"ם בנגעים פירש לפי חכמים.

פי"ז מ"א תנן כל כלי בעלי בתים שיעורים כרימונים, ודעת הרמב"ם דשיעור כרימונים, הוא רק בשברי כלים, דכ"פ ב"ה"א כל כלי שנמטא ונשבר וכו' כמה שיעור השבר שישבר וכו' כל כלי בעלי בתים שיעורן כרימונים, וכו', ובה"ג כ' כלים שעשוין מתחילה נקובין כמוציא רימון כגון הסל והפוחלץ של גמלים, ואפיפירות הרי אלו מקבלין טומאה עד שיקרע רובן, והיינו דמה שנעשה מתחילה לקבל יותר מרמונים, שיעורו עד רובו, והקשו אחרונים משנ"א פכ"ד, וישועות מלכו קרית ארבע ועוד, [עי' ד"ח מהגה"ג ר"א"ג שליט"א] מהא דתנן פכ"ד מ"ב דעגלה של אבנים טהורה מכלום, ובשבת פ"ד א' אמר רי"ח דאם יש בה בית קיבול רימונים טמאה, והרי עגלה של אבנים, עשויה לכך מתחילה, ואם אין בה ב"ק של רימונים טהור, וכמש"כ רש"י שם, דכל הכלים שיעורים כרימונים, ואף שהוא מיוחד ועשוי לקבל אבנים, מ"מ צריך שיהיה ראוי לקבל רימונים, וקשה על הרמב"ם שם שכלי שעשו מתחילה נקובים כמוציא רימון טמא, וצ"ע, ועוד דהרי ביסוד הדין של שיעור כרימונים, מבואר בעירובין ד' א' ובסוכה ו' א' דהוא הלכה למ"מ, וכדביאר הגאון הגדול ר' איתמר שליט"א (גליון 29) והביא שכן כ' הפנ"י ברכות מ"א, ואם זה הלכה מדין שיעורין, דשיעור של בית קיבול הוא כרימונים, א"כ לכאור' אין מקום לחלק בין מתחילתו עשוי לכך או לא.

ונראה דהרי שני דינים יש בבית קיבול, חדא דהוא דין בקב"ט של כלי עץ ועור, דבעי דומיא דשק, והשני, דע"י בית קיבול, חל שם כלי, והיינו דאף דבר שאין לו צורת כלי, ואין לו שם כלי, ע"י הב"ק חל בו תורת כלי, וזה מה דתנן במשנה פי"ז מט"ו העושה כלי קיבול מכל מקום טמא, דע"י ב"ק חל בו תורת כלי, וכדתנן שם העושה כים מעור המצה, [שאינו מעובד] ומין הניר, טמא, דהיינו אפי' עור שאינו מעובד ונייר, שאינם כלי, מ"מ ע"י ב"ק הוי כלי, והרי חלוק מה דבעי ב"ק בשביל דיהיה דומיא דשק, מב"ק לגבי שם כלי, ויש בזה נפ"מ, דהנה התוס' כ' בשבת ס"ג ב' בדבר שראוי לקפל, חשיב שיש לו ב"ק, ולכן כ' שאריג ועור שראויים לקפל חשיב שיש לו ב"ק, ומ"מ לגבי שם כלי, לא יועיל, דהרי תנן לק' פכ"ז מ"ב דעור שיעורו בחמישה גם לטומאת מות, וכ' החזו"א סי' ה' ס"ק ג' דבעור שאין בו שיעור ה' טפחים על ה', לא יועיל ראוי לקפל, [ובה"ג כ' לישב קו' רע"א] וכ"כ בחזו"א סי' ל' ס"ק י"ג דעור שאין לו צורה מיוחדת אין מטמאין פחות מה' על חמישה, ול"מ מה שראוי לקפל, אא"כ יש בו צורת כלי, [וע"ש סקי"ד שנסתפק דאפשר שצריך ה' טפחים, ולא מהני ראוי לקפל בפחות, אף שיש צורת כלי], וכן בגד צריך שלש על שלש, כדתנן לק' פכ"ז, ול"מ מה שראוי לקפל, וכן עור המצה, לא יועיל מה שראוי לקפל, וראוי לקפל חשיב דומיא דשק לגבי קבלת טומאה, אם אין לו צורת כלי, לא יועיל מה שראוי לקפל, וכן נייר פשוט לא מק"ט ולא יהני מה שראוי לקפל, וכדהביא במשנ"ט בשם משנת אליהו [להגר"א מיישקובסקי] בסוכה שהאריך ביסוד זה, ויישב עם זה קושית הגרע"א והתפא"י, ומבואר בטו"ט בס' משנ"ט, ומבואר שאף דהראוי לקיפול הוי ב"ק לגבי דין דומיא דשק, מ"מ לא מהני זה לגבי לתת שם כלי, וזה מבואר גם במשנה פכ"ז מ"א דהבגד ושק מטמאים משום כלי קיבול, ומשום אריג, והק' הפנ"י שבת כ"ו א' (הובא במי נפתוח פ' ל"ו אות ד') דהרי לדעת התוס' כל אריג הוא ב"ק, משום שראוי לקפל, וא"כ אמאי נקט התנא בתרתי, וגם קשה מ"צ קרא לאריג, תיפול' מדין ב"ק, ולהנ"ל מיושב, דלגבי לתת שם כלי, בעי ב"ק ממש, ול"מ מה שראוי לקפל, וזה שנקט התנא תרי גווני שם כלי, או בית קיבול, או אריג, ומשנ"ה בעי קרא לאריג, שיש לו שם כלי, ועוד מצינו נפ"מ בדבר זה, [בין ב"ק לתת שם כלי, לב"ק דומיא דשק], דהחזו"א סי' כ"א סק"ח כ' דאף שב"ק בלא שוליים, שעשוי להגן כמו תיקין, חשיב ב"ק, אבל מ"מ לגבי שם כלי דבעי שם בפ"ע אין זה חשיב ב"ק, דכדי לתת שם כלי, בעי ב"ק ממש, ועוד יתכן נפ"מ בב"ק שעשוי למלאת, דאף דקיי"ל דהוי ב"ק, מ"מ יתכן שלגבי שם כלי לא יהני כדכ' במשנת אליהו הנ"ל.

ולפי"ז נראה שכל ההלכה שנאמרה דב"ק שיעורו כרימונים, זה רק לגבי הדין הזה שב"ק משווי כלי, דכלי שאין לו צורת כלי ואין לו שם כלי מצ"ע, ובאנו לומר שע"י הב"ק חל בו

לכבוד המערכת דאהלי טהורות

עובדא מומרן הגריש"א בענין לסכך בליפט

זכורני כד הוינא טליא קבלנו מסבותי בחו"ל ארגו הנקרא 'ליפט' (הארגו עשוי מעץ ומחובר ע"י מסמרים ממתכת) ובו כלי בית גדולים ועוד.

אמור' לקח הארגו הנ"ל וניסרו ועשה ממנו סכך וסיכך בהם הסוכה, ובהיות ולמדתי באותו הפרק מסכת סוכה שאלתי את אמור' ביו"ט, לכאור' יש בסוכה שאלה שהסכך בא

הטהרה בטבילת מעיין

ידועים דברי הכסף משנה [אבה"ט וטז] שאין הטובל נטהר אלא בהעלתו מהמים, ולפיכך טהרות שנגעו בו קודם שיצא מהמים טמאים. ומטו משמיה דהגר"ח דפשוט שלא דוקא ביציאתו מהמים, אלא הוא הדין אם המים יצאו מהמקוה נמי נטהר. וסתימת דברי הרמב"ם שם דהך דינא קאי בין במקוה דאשבורן ובין במעיין. וכן משמע ממה שכתב דנלמד זה מקרא דאך מעיין ובור מקוה מים יהיה טהור ונוגע בנבלתם יטמא, דמשמע אפילו כשהן בתוך המקוה מטמאין, הרי שהביא אף לקרא דמעיין.

והנה ידועים דברי הגר"א [יו"ד ר"א ו] שאף במעיין יש חסרון של ניצוק וקטפרס אינו חיבור,

תורת כלי, בזה נאמר שניקב כמוציא רמון, אין לו שם ב"ק לתת לזה שם כלי, אבל אם יש לזה שם כלי, רק בעי' דומיא דשק, לגבי זה אין כלל דין שיעור כרימונים, אלא כל שהוא מקבל, סגי, ומשנ"ה כלי שעשאו מתחילה לכך ויש בו צורת כלי, אין בזה חסרון אם הוא ניקב כמו"ר, דהרי מ"מ הוא מקבל, וזה לא גרע מראוי לקפל, דהוי דומיא דשק, וגדולה מזו כ' החזו"א סי' כ"א סק"ז דגם בכלי שאין לו שוליים שמגן על מה שבתוכו חשיב ב"ק, וכ"כ בס' ה' סק"ג גבי בגדים, אף שאין בהם ב"ק חשיב ב"ק, משום שמגן, וא"כ כלי שנעשה מתחילה לקבל יותר ממוצ"ר ודאי לא גרע מזה, אלא ודאי כל שיעור נקב כרימונים נאמר רק בשבר כלי דנפסדה צורתו, כמש"כ הרמב"ם פ"ו ה"א, כל כלי שנמטא ונשבר אחר שנמטא ונפסדה צורתו ותשמישו טהר בשבירתו וכו' כמה שיעור השבר שישב כלי עץ או כלי עצם ויהיה טהור כל כלי בעלי בתי שיעורן כרימונים, הרי שכ' הרמב"ם שבשבר כלי שנפסדה צורתו, בזה נאמרה ההלכה, [וכבר העיר מזה הרב העורך נידונים בפרק ג' 29], ודוקא בזה שיעורן כרימונים, והיינו כמש"נ, דכלפי מה שנפסדה צורתו, והיה בדין שיפקע תורת כלי שבו, אלא שאם היה לו ב"ק נשאר בו שם כלי משום הב"ק שלו, וע"ז נאמר ההלכה, שנקב כמוצ"ר מפקיע את השם ב"ק לגבי שיהיה לו מוכח זה שם כלי, אבל אם יש לו צורת כלי, ורק דבעי' ב"ק משום דומיא דשק, בזה אף שנקב כמוצ"ר חשיב דומיא דשק, דמ"מ הוא מיטלטל מלא וריקן, וכמש"נ.

ולפי"ז מיושב היטב הגמ' בשבת גבי עגלה של אבנים, דטהורה כיון שנפחתה יותר ממוציא רמון, אף שנעשה מתחילה לך, דהרי עגלה של אבנים מתבאר מפ"י רבנו חננאל בשבת שם, דאין לה צורת כלי, דז"ל אבל עגלה של אבנים טהורה מכלום ואינה מקבלת טומאה. והיאך היא עגלה של אבנים. עצים מסובכין שתי ועבר ועשוין כחלונות חלונות מניחין שם אבנים ומושכין אותן, עכ"ל. ומבואר שהיא עשויה מעצים מסובכין שתי ועבר, ונראה דאין בזה צורת כלי, וזה גם נראה מתוך דברי ר"ח הנ"ל שהאריך בצורה של העגלה, ולכאור' הרי העיקר חידוש המשנה שעגלה שמניחים בה אבנים, שאין בה ב"ק כמוצ"ר טהורה, ומה צורך לבאר בדיוק את הצורה, וכפיה"נ דזה מה שבא ר"ח לבאר דעגלה אין בה צורת כלי, וכמש"כ שעצים מסובכין שתי ועבר, שזה נראה כמו עצים שמונחים, ולא כלי כלל, וזה סיבת טהרתם, ולזה אמר רי"ח שאם יש בו בית קיבול רמונים טמא, דאע"פ שאין בו צורת כלי, מ"מ אם יש בו ב"ק רמונים טמא, משום שהב"ק משוי ליה כלי, וזה מדויק במהלך הגמ', דהרי הגמ' מביאה את המשנה דתנן שעגלה של אבנים טהורה מכלום, ואמרי' בגמ', דאמר רי"ח דאם יש בה ב"ק רמונים טמא, ולכאור' רי"ח בא לבאר את יסוד דין המשנה, למה של אבנים טהורה, וא"כ היה לו לומר וכמה, עד רימון, או מה טעם של אבנים טהורה משום שנקבה כמו"ר, וכבר העיר בזה המשנ"א בפכ"ד, דהיה לגמ' לומר מה טעם של אבנים טהורה, דהרי זה ביאור המשנה שעגלה של אבנים, טהורה משום שיש בה נקב כמוצ"ר, והלשון אם יש בה בית קיבול רימונים, זה מורה, דהוא בא לומר דין נוסף על המשנה, אבל למש"נ הוא מדויק היטב, דיסוד דין המשנה רק לומר שעגלה של אבנים טהורה, משום שאין לה צורת כלי, וכמש"כ בפיר"ח שהיא עשויה מעצים מסובכים שתי ועבר, ורי"ח בא להוסיף, דאף שעגלה של אבנים שאין לה צורת כלי טהורה, מ"מ אם יש לה ב"ק רמונים, הב"ק נותן לה שם כלי דהוא דין נוסף על המשנה, שב"ק נותן שם כלי, ומעתה לפי"ז הרי מיושב היטב הרמב"ם, דכל שיעור כרימונים, הוא רק בשברי כלים, וכן בעגלה של אבנים שאין בה צורת כלי, ואין זה סותר מה שפסק שכלי שעשוי מתחלה כמוצ"ר הוי כלי, דזה במקום שיש לו צורת כלי, ולא חסר בשם כלי, ולגבי דין קב"ט שבעי' דומיא דשק, הרי לא נאמר כלל שיעור כרימונים, וכמש"נ.

ורק צל"ע מה שקשה מהסלים של פת דתנן במ"ג ששיעורין בככרות של פת, וכ"פ הרמב"ם שם בה"ו, ואפשר כמש"כ ב"נדרים בפרק" דנשאר צורת כלי עליהם, משום שהם מיוחדים לפת, וגם שנפחתו, לא פקע צורתן, ועי',

וגם צריך לעיין מכלי חרס דכ' הרמב"ם פ"ח ה"י דהוא טמא מגוזה"כ, דנפסדה צורתו אף שיש לו ב"ק, ואפשר שנשבר לגמרי גרע מניקב, או שכ"ח גרע, וצ"ת, **הרב בן ציון חדש**

מדבר המקבל טומאה. אבא היה חתנו של הגאון ר' שכנא קולדצקי שהיה יד"נ של מרן הגריש"א זצ"ל והלכנו אליו ביו"ט ושאלנו אותו האם אפשר לסכך בליפט הנ"ל, ועיין מרן הגריש"א בשאלה ולאחמ"כ פתח חזו"א ועיין בו ואמר לאמור' שמועיקר הדין הסוכה כשרה אבל ראוי להחמיר ולהרבות סכך אחר כשר וכך עשה אבא מיד במוצאי יו"ט ראשון.

הרב יהושע יואל

ואם היה מעיין צריך מ' סאה לא היה מטהר, דאין המים חיבור, והיה נחשב שאין להם מ"ס, אלא דכיון דמעיין ל"צ מ"ס מהני אף שאין המים חיבור. ולפי זה נמצא דהטובל במעיין הזוחל, הרי אף כשהוא במים, מיד שמעט מים זחלו כבר נתחלפו לו המים שמתהרים אותו, והרי זה כסילק את המים מהמקוה. דרגע כמימרא לאחר שכל גופו במים המשיכו המים לזחול, והרי הוא עכשיו במים אחרים ממה שהיו קודם. ואם כן צ"ע בטובל במעיין מ"ט מטמא לפני שיצא מהמים, והרי מיד יחשב כיצא מהמקוה. ולכאורה מוכח מכאן [כמו שכתב החזון איש] שבמעיין אין חסרון של ניצוק וקטפרס ואף שהמים ממשיכים לזחול עדיין הוא נמצא בתוך המים הקודמים.

הרב משה כפיר

לכבוד מערכת העלון הנפלא אחלי טהרות

בענין ספר ובריכת ספר אם מקב"ט

בקובץ לפרשת פנחס כתב הגרמ"א שלושין דברים נפלאים בדיו הנייר, ושם הסיק דספר אינו מקב"ט כדין פשוטי כלי עץ, וה"ה בריכת ספר אינו מקב"ט יעו"ש, ואכן יש לדון בזה, דהא דינא הוא דפשוטי כלי עץ המשמשין אדם וכלים מקב"ט, [ופלוגתא הוא בראשונים אם הוא מדאורייתא] וא"כ בשלמא דפי הספר י"ל שפיר דאינו מקב"ט כיון דאינו אלא משמשי אדם, אולם בריכת הספר יש לדון גם כמשמש כלים, כיון שמשמש להחזקת דפי הספר, וא"כ יאז דינו ככלי המשמש אדם וכלים דמקב"ט אף בפשוטי כלי עץ. אכן באמת נראה שאינו כן אלא כיון שמהובר לספר נידון כדבר אחד, ותרייהו אינו אלא משמשי אדם. [וכ"כ בספרנו שבילי טהרות בדיו כלי עץ פז].

אכן יש לדון לענין קלסר מקרטון, דבזה אין הדפים מחוברים בו, וא"כ אולי יש לדון כפשוטי כלי עץ המשמשי אדם וכלים, אך י"ל דקלסר אינו חשיב אלא משמש כלים ולא משמש אדם, [דכל דתשמישו מיוחד טפי לכלי חשיב משמש כלים כמו טבעת שהתקין לחגור בו את מותניו] וממילא אינו מקב"ט, אך בלא"ה בדר"כ בקלסר מחזיק הדפים הוא ממתכת, וי"ל דהוא חשיב עושה המלאכה ומקב"ט, אך יל"ע אם אזלינן בכלי כזה אחר המעמיד או אחר עושה המלאכה, ואכמ"ל.

עוד כתב הגרמ"א שלושין בעלון הנ"ל דגביע גלידה באופן שהוא כדי לאכול גם הגביע, לא נחשב מטלטל מלא וריקן, ולא הבנתי מדוע אינו נחשב מטלטל מלא וריקן, דאח"כ נעשו כונתו לאכול, אבל מצד עצמותו הרי הוא מטלטל מלא וריקן.

הרב חיים סלומון ירושלים

דחשיב עשוי לנחת אף בכח"ג.

[ובתשו"י גידו"ט הנ"ל כתב שאם מעבירים ממקום למקום לאותו שימוש חשיב עשוי לנחת וביאר בזה דברי תוס' יעו"ש. ואמנם אם מיטלטל בתורת כלי יש ללמוד משולחן שהראוהו לעולי רגלים. ומבואר בגמ' חגיגה כ"ו, ב' ושאר מקומות דמה"ט לא חשיב עשוי לנחת ומקבל טומאה. וצריך לחלק בין שזה מדרך השימוש לבין היכן שזה כמאורע המתחדש, וההכרעה דקה. ויל"ע בכל זה. – הריטב"א כתב שבכלי המחזיק מ"ס אף שמיטלטל לפעמים בטלה דעת המטלטלים. (ודווקא לפעמים ובמאורע, אבל אם דרך שימוש של הכלי היא בטלטול הרי מתני' היא דמיטמא ואפילו בטלטול ע"י שוורים, ופ') ובכלי העשוי לנחת בעינן שלא יטלטל אף לפעמים, וכהוא תיבותא דמגילה שם שהיו מטלטלים אותה לפעמים. (וצ"ל דל"ח דרך שימוש, ויל"ע בגדרי הדיון)].

בגדר בית קיבול. הנה החזו"א לשיטתו (כלים כא, ח ובא"ח קמגו), שגם בנקב המפולש מעבר לעבר הוי בית קיבול, אבל להמג"א תרכ"ט, ח, שהביא שם (וכן דעת הב"ח) שאינו נחשב בית קיבול הרי כ"ש באופן זה. וכן במ"ב תרכ"ט שעה"צ אות מ' הביא להמג"א. והחזו"א שם כתב ליישב המג"א אבל כנראה נקט עיקר לא כן. (וילה"ע מהראב"ד כלים ב,ה ששפופרת שאין לה בית קיבול ונתן בה את המזוזה אמק"ט, ולהחזו"א לכאורה הוי ב"ק, ועיין חזו"א כלים כג,כב שנתקשה בזה וכתב דמייירי באין תשמישו יפה מחמת חסרון השוליים. ולהמג"א ודעימיה נחא בפשיטות).

בדיו כלי ששימושו ע"י כילוי

מה שהביאו בגליון 27 בשם מרן הגרד"ל שליט"א בעשוי לשמש ע"י כילוי כגון עיפרון שי"ל שאינו כלי לטומאה ולקנין סודר. והעיר הרח"פ ברמן שליט"א בגליון 30 שי"ל שהכתיבה אינה כילוי, וכדבר העשוי לידות הכלים. יל"ע שצמאנו בהוצאה בשבת שהכותב בשבת הוי הנחה כלפי הדיו לפי שכתובתו זו היא הנחתם שבת פ' א', ובפשוטו הטעם שהדיו נחשב כבטל לגמרי לקלף וכאילו נבלע בתוכו. (ובתוס' עירובין כ' א' שבליעת אוכלים היא הנחה מ'שום דמיבטלי אגב גופו' והוכיחו מכתובה. ומשמע שהבינו שגם בכתובה העניין שהדיו בטל לקלף. ואמנם שם י"ל שגם לולי זה אין הבלוע נידון כהוצאת משא וכפי שבגד אינו משא אף שאינו בלוע, אבל תוס' יסדו על הדימוי לכתובה ונראה שכוונתם כנ"ל. ועיין תוס' שבת ה,א ד"ה אגוז עוד בטעם כתיבה שהיא משום שיישאר שם לעולם, ולכאורה הכוונה שלכן הוא ביטול גמור, ויל"ע).

ומה שדן הרח"פ ברמן שם שהעשוי לשמש את העופרת יהיה דינו כעופרת יש לדמותו למתכת המשמשת את העץ שדינה כעץ ויש עוד דינים כיו"ב, ועיין משנה אחרונה כלים יא,ב שביאר דבר זה שכל המחובר לטהור דינו כמזהו.

ולעיקר דין עשוי לכילוי הנה פתילה הוי כלי לגבי מוקצה ולגבי ששייך בה תיקון מנא ומ"מ אינה מקבלת טומאה, וכבר נתקשה בזה בתרוה"ד ס"פ פ"א יעו"ש. ובטעם שאינה מקבלת טומאה יל"פ שהוא מטעם זה עצמו לפי ששימוש הפתילה ע"י כילוי. ברם בהערות הביאו שבחי הגרד"ל (שבת ס"ו ו') בדיו הפתילה ציין לחזו"א כלים כה,א ואילך ושם כתב טעמים אחרים לטהרת הפתילה ולא כתב טעם זה, ויל"ע עוד. והנה הביאו בהערה שהגרד"ל שם חילק דשאני פתילה מנר לפי שמשמשים בה כמה פעמים. ולכאורה מעתה יל"ד כן גם בעיפרון ובעט שמשמשים בהם פעמים רבות יותר מפתילה, ויש לדון לראותם ככלי של כתיבה ולא כדבר המתכלה. (וימ"ק לחלק אבל לכאורה העניין שבכח"ג נחשב דרך שימוש ולא דרך כילוי אף שבאמת הפתילה מתכלה מעט מעט בכל הדלקה, ולענ"ד קרוב לדון כן גם בעיפרון ובעט שזה חפץ המתוקן לשימוש ולא דבר המתכלה אף שבאמת הם מתכלים). ונר עצמו הרי דינו שנוי בפלוגתא והמג"א סבר שיש לו שם כלי למוקצה (וכן נקטו רוב האחרונים ובמ"ב שח,לד הביא גם דעת המו"ק ובשעה"צ רעט,ד סתם להיתר), ויל"פ שהוא ג"כ לפי שלפעמים משמשים בו בכמה פעמים, ויל"ע.

אם נחלק בדבר המתכלה בין שם כלי למוקצה ולמכב"פ ובין שם כלי לטומאה יעויין תרוה"ד הנ"ל (ועיין פנים יפות תרומה שמות כה,יב), יל"ע מהו לקנין סודר. (ויל"ד שמוקצה תלוי בשימוש בנ"א גרידא אבל דיני טומאה צריכים חשיבות טפי, וצ"ע).

הרב יוסף טאוב

ע"י מסמרים כדי להחמיר במעמיד דמעמיד. [ואגב יש להדגיש שלדעת החזו"א גם מעמיד עצמו הוא כשר, ואף אינו חייב בתורת מנהג להחמיר, אלא שרגילים להחמיר בזה דרך הידור כשאפשר. והחזו"א עצמו הורה פעם לעשות סוכה עם מעמיד ממש בשביל הבאים לשמחת בית השואבה, ועיין חוט שני מה שביאר בזה מרן הגר"נ קרלין צ"ל].

בגליון 28 בתחילת הגליון הביאו נידון בית קיבול בקורות הסוכה ודברי מרן הגר"ד לנדו שליט"א בזה. וכבר הביאו בהערה 4 שם מספר דבר שמועה להגאון ר' דוב ויינטרוב צ"ל (ח"ב סוכה ס' ל"ז) שדן בשאלה זו וכתב שם "ומסרתי אז השאלה למרן החזו"א (שליט"א) [זצוקלה"ה] ואחרי העיון השיב לי להיתר דל"ד לסולם מב' טעמים אחד דהוי כלי עץ העשוי לנחת ועוד דהוי דרך בנין. ע"כ. ובגליון 29 עמוד ג' נדפסו דברים מחכם אחד ודן שם בכמה פרטים בדיני כלים הנוגעים לזה.

והנה יל"ד בקורות אלו גם מצד כלי עץ המשמש עם הקרקע שדינא הוא שאינו מקבל טומאה, ובזמנו שאלתי את הגאון ר' דוב ויינטרוב צ"ל מה היה הנוסח שאמר החזו"א, ואמר לי שענה לו בערך במילים הכתובות שם בספר, (והיינו שלא הזכיר את ענין משמש עם הקרקע). וסיפר לי שכששאל שאלה זו היה אצל החזו"א רב אחד, וכששמע את השאלה הגיב להחזו"א בתמיהה וכי כזה דבר יכול להיחשב בית קיבול. (והיינו כיון שלמעשה יש כאן רק כעין שתי שינים היוצאות מהקרקע שתופסות ביניהם את הקרש השני, והיה נראה לאותו רב כדבר פשוט שאין זה נחשב בית קיבול). והחזו"א לא קיבל טענתו והשיב לו דרך צחות וכי בית קיבול צריך להחזיק חלב. עד כאן מה ששמעתי מהגר"ד צ"ל.

ואדון מעט לגוף הדברים.

דרך בנין – במש"כ בדבר שמועה בשם החזו"א שהוא דרך בנין לכאורה הכוונה שדינו כמחובר ולא כתלוש וככלי, וממילא אינו מקבל טומאה כלל. (ואולי כוונתו לומר שמשמש עם הקרקע, ולא נראה). והנה מצאנו בידות אוהלים שמקבלים טומאה כלים פי"ד מ"ג, ובר"ש ורא"ש שאי"ז תשמישו עם הקרקע שיהי' תשמישו לדבר המיטלטל. והיה מקום לשמוע מכאן שבניין ארעי העומד לזמן, וניכר בצורתו שזו מטרתו ושימושו, הרי הוא מקבל טומאה. ברם יש לחלק, שרק במיטלטל אמרוהו, והאוהלים נחשבים כתלוש לפי שהם עשויים להיטלטל בשלמותם ואינם מבוטלים לקרקע, ולכן דינם ככלים. (וכפי שכלי עץ המחזיק מ"ס אם הוא עשוי לטלטל אפילו ע"י שוורים הרי הוא מקב"ט וכמבואר בגמ' שבת פ"ד א' שאפילו ספינה ועגלה אם יש להם ב"ק ומיועדים לטלטול ע"י שוורים הרי הם מקבלים טומאה). אבל סוכה אף שהיא לזמן קצר הרי היא מיועדת לפירוק והריסה, ואינה מיטלטלת כשהיא שלמה, ויש לדון שלכן יש לה דיני בית ומחובר ואינה מקבלת טומאה.

ומסברא יל"ד אבל לכאורה מצאנו ראיות שסוכת החג דינה כמחובר. יעויין בגמ' סוכה ל"א א' שגזל סוכה הוא תלוי בדיו קרקע נגזלת. (וכן דנו שם משום תקנת השבים ונפסק חו"מ ש"ס סעיף א' אבל ייתכן שאינו תלוי בגדרי מחובר שבכל התורה). ויעויין בסו' ביצה ל' ב' אין נוטלין עצים מן הסוכה כו', וכמדו' שהעניין שם מפני שחשיב מחובר ולא משום אוהל גרידא ועיין, והובאו הדינים גם לגבי סוכת החג תרל"ח ס"א בהג"ה. ולכא' ש"מ שסוכת החג חשיב מחובר. (ומייירי אף בשלא קבע לקרקע שלכן דנו בעצם הסמוכים ע' תקי"ח מ"ב ס"ק ל"ט, ועיין ביאור"ל תרל"ח, ד"ה עצים שדן שהנוסף על הסכך אאמדר"ר, והוא מצד שהוא תוספת יעויין פמ"ג שם). וסתמא מייירי אף בסוכת החג שמפרקים אותה אחר החג. (וזכורני שראיתי יעקב שנראה מדבריו שסוכת החג דינה כמחובר, וכעת איני יודע מקומו).

וברם מאידך עיין ביאור"ל תרל"ז לס"א ד"ה עושה בשם המאמ"ר שמותר לעשות סוכה בחוה"מ היינו רק כשעושה הסכך בלבד לתת קנים וערבה על קונדסים הקבועים כבר מעיו"ט וכיו"ב, ונהי דהא נמי אסור לעשותו ביום טוב דהא אסור לסתור או לעשות אוהל ארעי ביום טוב וכו'. ע"כ. ולכאורה המאמ"ר ס"ל שאין דינו כמחובר שאל"כ לכא' הוי בונה גמור, ויל"ע. ואמנם י"ל שכתב כן לשיטתו שאסור לעשות מלאכה גמורה בשביל זה, ולמסקנת המ"ב שמותר הרי שפיר י"ל שהוא מדאו, ויל"ע.

בדיני עשוי לנחת. הנה דעת הרמב"ם פ"ג ה"א לטהר את העשוי לנחת, וכ"ה דעת הריטב"א מגילה כ"ו ב' בשם תוס' וכן נראה דעת הר"ש כלים פי"ב מ"ד, והראב"ד בהשגה לרמב"ם שם פליג ויעו"ש. ובתשובת גידולי טהרה ס' ז' כתב שדעת כל הראשונים מלבד הראב"ד לטהר. (וכבר ציינו לעיין חזו"א כלים כ,ב ושם כא,ו על אופנים שהראב"ד מודה, ויל"ע היטב). ויל"ד מצד שמפרקים הסוכה אחר החג אם חשיב עשוי לנחת. והחזו"א נקט

ו סיפר לי הגר"ד גופא דעובדא הכתוב שם בספר, שכשנודע בשעתו שהחזו"א מחמיר במעמיד דמעמיד הציעו לחבר הנסרים ע"י חיתוך ושילוב זה בזה (היינו שחיתוכים כעין ריבוע מהקרב העומד בקצהו העליון עד לעומק מסוים ומשאירים מימין ומשמאל כעין שינים גדולות ודוחקים לתוכם את הקרש העליון השוכב, כך ביאר לי. וילה"ע שבספר שם הזכיר שהיו תוקעים אח"כ גם מסמר עץ, ולכאורה אינו קשור לעצם השאלה שהיא מחמת הבית קיבול שנחקק בקרש). צורה זו מצויה גם כיום בסוכות, ובפרט בין אלו שנהגים מלחבר

אל עמלי התורה העוסקים בענייני טהרות הי"ו

בדברי הגרמ"א סלושין שליט"א שכתב נ"מ בהגדרת הקבלה שבקסיה לדין טומאת משקין באחורי כלים דתלוי מה נחשב תוך של הקסיה. הנה להחזו"א דקסיה חשיב בגד אין דין אחוריים ותוך בבגד לטומאת משקין כמבואר ברמב"ם כלים פ' כ"ח ה"ג.

מה שיישד הגרמ"צ חדש שליט"א דיש אופנים של חיבור שהם רק בשביל חשיבות של כלי, יש אסמכתא לזה בדברי רש"י שבת פא. דחפי פותחת טהורים ובחברן לפותחת טמאין דהיינו, באופן שבנוי בשידה ותיבה ומשמע דאפילו הבאים במידה ורק במשמוש עם הקרקע טהור, והיינו דע"י חיבורו לשידה ותיבה נעשה בו חשיבות של כלי בחפי הפותחת. וכע"ז צ"ל בבית הפך לדעת התור"ד שבת מוח: ותוס' שבת טז. ד"ה עבדי דחשיב חיבור לכירה לענין שמקבל טומאה בפנ"ע.

ובעיקר סתירת מדידות הרביעית והמקווה ע"י מדידת אגודל של הצל"ח ושאר אחרונים, אפשר אולי לדמות את זה לסתירת מדידת חז"ל את כל שבהיקפג' טפחים יש ברוחבו טפח [וכן דהאלכסון עודף ב' חומשין על הרוחב] דבמציאות אינו מודוקדק דיש ברוחב פחות מטפח, נתקשה בזה תוס' עירובין יד., וכתב הרש"ש שם שלדין דרבנן יש להקל כפי מדידת חז"ל ובחשק שלמה שם משמע שאפילו בדאורייתא יש להקל כיון שהוא דבר מועט. [והינו לענין שיעור טפח בקורה עגולה שבמבוי].

ויש לדון לענין חומרה האם מחמירין כמדידת חז"ל כגון בדבר שיש בהקפו ג"ט שרוחבו

א בענין כלים שאינם יכולין לקבל רימונים.

תנן פ"ז מ"ד ושאר כל הכלים שאינם יכולין לקבל רימונים שיעורן ברובן דברי ר"מ, ר"ש אומר בזיתים.

בביאורי כלים ג' 29 כתב דאירי באינם מחזיקים רימון, והוסיף בהערה דלכא"ו אפי' באינם מחזיקים ג' רימונים שיד דין זה, וצין לדברי התפאר"י שכתב כן.

והנה סברת ר"מ דלעולם פחיתת רובן מטהרתן כדנראה מדברי החזו"א כ"ג ג', ורק דבגדולים לא משכח"ל דהא מתטהרים כבר ברמון, אבל כלי ששיעור רובו הוא בפחות מרמון מתטהר ברובו, וכן כתבו התוס' שבת צ"ז ד"ה הא לפרש הא דמחלק שם בין ברבי לזוטרי והר"ש כתי' לעיל סופ"ט הביא מקור לדבריהם ממתני' דהא והינו דה"נ זה אותו יסוד, דיש ב' שיעורים והראשון מביניהם מטהר.

ולפ"ז כל שמחזיק בשטחו מעט פחות מכ' רמונים כבר רובו פחות מרמון, ולפ"ז היה נ"ל לפרש שאינם יכולין לקבל ב' רימונים, [ולהשיטות דמשער בג' רמונים כל שפחות מו' יהיה ברובו]. אכן הר"ש כתב דאירי שאינם יכולין להחזיק רימון, ובכתי' רב"א נוסף, א"נ אין מחזיק ג' רימונים, ואפי' מחזיק ה' רימונים כיון דנפחת רובו טהור אעפ"י שאין ברובו (מוציא) ג' רימונים, ע"כ. והנה מבין דכל שנפחת רובו טהור בכל אופן וכנ"ל, אכן משמע מהר"ש שפשט המשנה אירי שאין מחזיק רימון או ג' רמונים, ורק הוסיף שאליבא דאמת כל שנפחת רובו טהור, אבל המשנה לא אירי בכך ג'.

ונראה פשוט דלר"ש דמשער בכזית הינו דוקא בכלי שאינו עומד לשמש לרימונים, ובאופן שמחזיק ה' רמונים לא ישער בכזית, ולכן נקטה המשנה שאין יכולין לקבל רימונים, [ומסבירא יש לדון בכמה לא עומד לרימונים אך בר"ש נראה שמשנה מתפרשת שאינו מחזיק את הרמונים שהוזכרו בריש מתני' אבל דינא דר"מ הוא בכל שרובו יותר מרימון.

ב בענין טומאת מעינות אם צריך שיהיה לזה שם משקה.

במה שהביא הגרמ"א סלושין שליט"א (גליון 27) מדברי החזו"א טהרות סו"ס ד' דלענין מעינות הזב אינו מטמאין בפחות מטופח או טולה"ט, וכתב (הגרמ"א) והינו שאין טומאת מעינות רק כשיכול להיות לו שם משקה, והאריך בזה בדברים נפלאים, [וכתב דגם כשקשרו כל שיוכלין לחזור ללחותם חשיבי משקה, ולפ"ז נפקא שאם יפלו בקרישתם על פרי יכשירוהו, והעירוני דהכי משמע בדברי החזו"א מכשירין ט' ט' ד"ה פ"ו להמעיין במשנה ובדברי החזו"א, ויש להאריך, ואכמ"ל].

וכעת הוסיף הרב י. שוימר שליט"א בבירור הענין (גליון 30), ומסיק דנחלקו בזה הגר"ח והחזו"א, דבכתבי הגר"ח ס' שצ"ח נקט דטומאת מעינות אין תלוי בשם משקה, ומדברי החזו"א הנ"ל מבואר דצריך שיהא שם משקה. ועוד הביא מדברי המשנת טהרות מקאוות פ"י מ"ה שדיק מלשון הרמ" פ"י מאה"ט ה"ט וה"י דבעי' שם משקה לטומאה חמורה, ע"כ דבריו הנפלאים.

תגובה מהרב מ"א סלושין שליט"א

מה שהביא מהחזו"א מכשירין ט' ט' הדברים נכונים שהחזו"א שם לשיטתו שאף דם שקרש יכול להחשיב למשקה.

מש"כ שדם הנדה אינו משום משקה, לכא"ו דבריו צודקים ומיישב מה שמתקשים [ע"י סוף נפק"מ]. נדרי יירוחין לר' שלמה קלוגר] על הרמב"ם שסובר דמשקים טמאים מטמאים אחורי כלי חרס, מהא דאיתא [נדה ס' ע"ב] דראתה על אחורי כלי חרס טהורה, דגב כלי חרס אינו מקבל טומאה, ובהנ"ל מיושב, דאף שסובר הרמב"ם שמשקין מטמאים גב כלי חרס, דם הנדה אינו מטמא, דאינו משקה. [מלבד שיש ליישב דלא גזרו רק אם נפל על דבר המקבל טומאת דם הנדה, ולא אם מקבל טומאת משקין, וע"ד מש"כ שם הר"ן שגזרו על האשה אטו הכלי שנפל עליו הדם].

אמנם בעיקר דבריו להקשות מהר"ש אין הדברים מוכרחים וכמו שיתבאר:

במציאות פחות מטפח לענין להביא טומאה [ונ"מ בימינו לכהנים] וכן לדין סכך פסול כה"ג, דאפשר דדוקא היכי דגלי גלי אבל בעלמא הולכים אחר המציאות.

והיכי נמי דמציאות הביצים במידה מסוימת ואמרו חז"ל בגמרא פסחים כט. דיש למדוד את המציאות של הביצים והלוגין לפי מדידת גודלין ואמות, בזה גילו חז"ל דיש למדוד את המציאות במדידה שאינה מדויקת במציאות. וא"כ י"ל דדוקא היכי דגלי גלי ורק לענין מדידת מקוה מחמירין. וכן ראיתי בשו"ת המב"ט ח"א ס' קמ"א שכתב לגבי סתירת המידות ולגבי מקוה שגילו חז"ל את אופן השיעור במידה יש להחמיר.

ואציע בזה בפני הלומדים מה שנתקשיתי בברייתא בגמרא שבת מט: בעול הלך אחר סמלוניו וחכמים אומרים הכל הולך אמר המעמיד, מאי שנא מהמבואר במשנה פ"ד מ"ד הטמאין שבעגלה העול והקטרב, דכל אחד פנ"ע הוא סיבה לטומאה.

וכן הא דתני בקולב הלך אחר מסמרותיו ופירש"י עמוד שמשמרין תחובין בו והחנווני תולה בהם אבנטים ורצועות. מאי שנא מגולת החנווני שבתוספתא ב"מ פ"ב ה"ה דטמאה.

וכן ערסא אחר שלשלאותיו שהוא מאזניים עם שלשלאות, מאי שנא מקנה מאזניים שבפ"ב מ"ב דמבואר בר"ש שם דהיכי דיש לו אונקליות טמא.

בהודאה לעורכי הגליון שמרבה כבוד התורה ובהודאה לכל הלומדים, הקוראים והכותבים.

הרב אברהם שונברג, נווה יעקב ירושלים.

ראשית יש להקדים שכל הנידון רק לגבי זובו ורוקו ומימי רגליו דקי"ל דמטמאין לחין ולא יכשין (רמ"ב רפ"ב ממו"מ וסוף הפרק), והינו דאפי' קרשו בעינן עכ"פ שיהיו יכולין להישרות ולחזור לכמות שהיו, ובוה יתכן דאכתי חשיב משקה (כמש"כ הגרמ"א), אך בדס הנדה דמטמא גם בנתיבש לגמרי ודאי ל"ח משקה. [ואין להקשות דא"כ מה"ת דבזובו ורוקו הטומאה תלויה בשם משקה, ד"ל דבעצם הדבר שרואים שצריך שיהא לח הבינו חז"ל שצריך תורת משקה ועי'].

והנה שיטת הר"ש בפ"ו דמכשירין מ"ז דתולדות המים לא חשיבי משקה רק מדרבנן, וכן כתב תוס' חולין פז: ד"ה "כל", ופרשו בזה הא דכל משקה המת טהורין ואינם מכשירין, ע"ש. וא"כ לדבריהם הלא כל מעינות אין עליהם שם משקה, ועל כרחך סבירא להו דא"צ שם משקה לטומאה חמורה.

וא"כ תימה על החזו"א הנ"ל שכתב דצריך טופח להטפח ולא כתב שזה תלוי באשלי רברבי, וביותר צ"ע דהחזו"א עצמו במכשירין סוף סי' ד' נתקשה אמאי מ"ר מכשירין הרי זה משקה סרוח, ובשלמא דם מגיפתו ודמעת עינו איתרבי (מכאן כלשונו) אבל מ"ר ודומיהן מנ"ל, נהי דאיתרבו לטומאה חמורה, התם לאו בשם משקה תלוי, ע"כ לשונו הצריך לו, הרי דפשיטא ליה בהדיק ממש"כ בטהרות, וצ"ע ג'.

ולכן האמת הברור דמה שכתב החזו"א דבעינן משקה טופח או טולה"ט לטו"ח הוא לשיטתו, דהנה הגר"ח זצ"ל כתב (עמ' 84) דהך שיעורא דטופח להטפח עיקרו לענין שם משקה דפחות מטולה"ט לא חל ביה שם משקה, ע"כ, ולפ"ז אין לדמות טו"ח לטומאת משקין, אכן החזו"א בגליונות (עמ' 20) כתב אם אין המשקה טופח לאו משקה הוא דמתבטל במקום שהוא מונח, ואין שיעור טופח מהל' שיעורים אלא מסוד החכמים שזה מתבטל, ע"ש, ולפ"ז שפיר נקט דגם לענין טו"ח אם אין טופח מתבטל ואינו מטמא.

והנה לפ"ז יש להסתפק בדס בנדה דמטמא יבש באופן דנתמעט עד שאין בו שיעור טופח אי מטמא או לא, (דאמנם מטמא יבש אבל אם נתמעט בכמות כולי האי י"ל דמתבטל). ויתכן לצדד שכל זמן שהוא לח ולא נקשר אי נתמעט כנ"ל בטל במקומו, אך בנתיבש ונתמעט לכל שזה נראה דמטמא דלא מצינו בדבר היבש שמתבטל בפחות מטלה"ט. ועוד נראה לצדד דרוק ומ"ר דזב שקרשו ויכולין לחזור שיטמאו אף בפחות מטולה"ט דרך בלח ממש מצינו שמתבטל במקומו, (ומ"מ יתכן שיכשיר הפרי דאכתי חשיב משקה אם נסכים להנ"ל מהגרמא"ס, אכן לדברינו א"י מוכח כלל ד"ל דדברי החזו"א רק בנתמעט השיעור ולא בקרשו דאז ל"ש ביטול).

והעולה דרבנותינו החזו"א והגר"ח נקטו דא"צ שם משקה לטומאת מעינות, וכן מוכח לדעת הר"ש והתוס' בחולין, ומ"מ עומד לנגדנו מה שדייק המשנת טהרות מדברי הרמ"ב כנ"ל, ויתכן דבדעת הרמ"ב ראוי לצדד שצריך שם משקה.

הרב אלעזר הלוי נוביק

מש"כ הר"ש דתולדות המים אין להם שם משקה, אינו משום שאינו לח, אלא דלא עדיף ממי פירות, ובדאי שגם מי פירות לא נחשבים "מי" פירות כשאין בהם שיעורא דטופח [ונפק"מ למש"כ המשנ"ב סימן ש"ח ס"ק ס"ג דסחיטת בגד הוא בשיעור טופח, ומסתמא יש עוד

נפק"מ].

מש"כ החזו"א דהתם לאו בשם משקה תלוי, הכוונה שא"צ שיהיה עומד לשתיה, דהיינו שיהיה

ראוי לאכילה.

ומש"כ החזו"א דמסוד החכמים שזה מתבטל, היינו לומר ששיעור טופח אינו שיעור של כמות, ונתבאר דלכן אף טיפה אחת טמאה בתוך הרבה מים טהורים מטמאה, אף שהטיפה עצמה לא טופח ע"מ להטפח. וענין ה"מתבטל" שכתב החזו"א היינו שהתבטל מלחותו, אבל במקום שאף יבש מטמא אף טיפה מועטת של דם נדה מטמאה, אף שגם אם לא הייתה יבשה לא הייתה מלחלת.

וצוקלה"ה ופעם הזכיר בתוך השיעור שכשמישיח יבוא יהיה יותר קל עם טהרות כי הכלים מפלסטיק אינם מקבלים טומאה

הרב אליהו קשב כולל נחלת משה

בשבוע הזה אנחנו לומדים על אותו אברך שיוצא מהכולל מידי יום בשעה 1.00 לקחת את מוישי מהגן... ומאז שמוישי נכנס לגן עירייה... הוא התחיל לאתגר אותנו בכל מיני שאלות מעניינות... כל יום יומיים הוא חוזר עם "יצירה" שהוא עשה בגן... וסוג העבודות של ילדים בגן זה בדיוק על הגבול של כן כלי או לא כלי... אז שבוע שעבר חזרה הקטנה עם שתי ריבועים של תבנית ביצים מקושטת (דבוקים אחד על השני... למי שזוכר מהגן) וסיפרה שהגננת אמרה שזה פמוט לכבוד שבת קודש... תעשה משהו!!!

יש לציין שאבא די נבהל... רגע... מה... מה אמרת...?? שזה פמוט לכבוד שבת קודש???

כן... ענתה חנה בהתלהבות... זה לכבוד שבת קודש... (חני דווקא ממש מרוגשת מהתשומת לב הפתאומית ומהעניינים הגדולים שאבא פתאום פתח עליה...) זה... זה לא מצא חן בעיני אבא... זה לא בדיחה... הרי השבוע בדיוק לומדים באהלי טהרות שתינוקות יש להם מעשה ואין להם מחשבה... אם חני החליטה שזה פמוט... זה עלול להיות מקבל טומאה...

כבר בדרך הבייתה מהגן... אבא נכנס איתה לבית הוראה... ו... והראה לרב את הפמוט המתוק שהיא עשתה... הרב חיך ופנה לילדה: האם את באמת מתכננת להדליק אש גדולה על הפמוט הזה...?? היא חשבה וחשבה ואז היא אמרה ש... שלא... זה רק "בכאילו"!!!!!! זה רק בשביל הבובות...

אוהו... סוף סוף יצא המרצע מהשק... אם זה משחק אז בסיידר... אבא נשם לרווחה... [אם כי עדיין יל"פ האם כלי משחק הוא כל קיבול].

אבל הסיפור לא תמיד הסתיים ככה... כי בחודש אלול האחרון כשמוישי חזר מהגן עם כף המאזניים שהגננת הסבירה שבצד ימין שמים את כל המצוות הצהובות והכבדות... ובצד שמאל שמים את כל העבירות השחורות והקלות... יענקי חזר הבייתה והסביר לאבא בשיא הרצינות... שהגנה... המצוות יותר כבדות מהעבירות... ואז ה' יתן לנו שנה טובה...

כעת אבא הלך עם שלוימי לבית הוראה לשאול האם זה חשיב כלי או לא... והרב שאל את שלוימי... מה... אתה באמת תשים שם את כל המצוות? כן... ענה שלוימי... ושלוימי זה כבר לא חני... הוא ענה בשיא הביטחון: כן!!! ממש כן!! את כל המצוות ואת כל הצדקה אני אשים במצוות ובעבירות אני לא אשים כלום... כי אני גדול ואני לא עושה עבירות... הרב התרגש וצבט בלחי של שלוימי ואמר לאבא בשקט: כן... שלוימי שלך הוא **נשמה טהורה**... אבל המאזניים האלו **מקבלות טומאה!!!** הלוואי וכולם יאמינו בשכר ועונש כמו שלוימי... [אמנם גם בזה צריך פרטים מדויקים אם זה ממתכת או מעץ, ואם זה עשוי לקבלה או לא]

כן... המשנה שלנו - "העושה כלי קיבול מכל מקום טמא... העושה כים מעור המצה מן הנייר טמא" זה מעשים שבכל יום... זה כל מלאכה וכל יצירה שהילד או הילדה מביאים מהגן... זה זה!!! ואם אנחנו נמצאים כעת בעונת הרחצה בים... אז פעם הילדים היו יצירתיים... הולכים לים עם ממתקים - עם רימון ואגוז... ואחרי שגומרים מייחדים אותם לספל של חול...

כן... דוקא ממדוואות אנחנו לא מפחדים כי מדוזה לא מקבלת טומאה... "דכל שבים טהור..." ואם אתה הולך בחוף הים ורואה ילד אחד שחפר קבר אחים לעשות שפטים בכל המדוואות לקיים בהם "קטולין ואשמעינן לי קלא דסנוותי..." (שבת יב) אז המדוואות לא מטרידות אותי... אבל מטריד אותי איך הילד חפר את הבור הגדול הזה... אם תראה שם

בשורה טובה להוגי בטהרה

יצא לאור הספר הנפלא שבילי טהרות

בדיני טומאת אוכלין

כולל כל ענייני טומאת אוכלין.

[כולל גם דוגמאות מהאוכלין המצויין בזמנינו]

להשיג בחנויות הספרים

לבידורים טל: 0527143998

גב. כמיר נותרו זכרים בודדים מהספר שבילי טהרות בדיני טומאת כלים.

מתוך הסכמות הגאונים על הספר שבילי טהרות בדין טומאת כלים הגר"ר קופשץ שליט"א: "מפני גדול ועצום על כל מסכת כלים מהחל ועד כלה, בדיני כלים לקבלת טומאה. הגר"ר שרלין שליט"א: "חיבור נפלא שבילי טהרות בענייני דיני כלים לקבלת טומאה."

ספר זה בקריאה חסכה דיני טומאת אוכלין, ויש בהם תועלת עצומה בפני אלוהים ומסתות ואכשיון, טהרות, טב"ו, שוקלין

חצי רימון זרוק או חתיכת אגוז... זה... זה מטריד אותי!!! החצי רימון הזה הוא כלי גמור שהילד ייחד אותו "למוד בו עפר..." אז בבקשה... חזור לאחוריד ותשוב לטבול בים...

ועכשיו הגענו למשנה שמדברת על כל מיני גנבים ורמאים למיניהם שרבי יוחנן בן זכאי מתבטא עליהם אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר... אז באווירת ימים אלו... ימי בין המיצרים... המשנה הזו מעוררת אותי לספק מעניין אודות גנבים מסוג אחר לגמרי...

בתקופה זו שהשמש בתוקפה אנו פוגשים "גנבים" מסוג אחר לגמרי... "בני גונבי עלי, ובני גונבי קציעות, פעם אחת גזרה המלכות גזירה על ישראל שלא יביאו עצים למערכה והושיבו פרוזדאות על הדרכים... מה עשו יראי חטא שבאותו הדור הביאו גזירה וישו סולמות והניחו על כתפיהם והלכו להם כיון שהגיעו אצלן אמרו להם להיכן אתם הולכין אמרו להם להביא גזירות משוכך שלפנינו ובסולמות שעל כתפנו כיון שעברו מהן פירקום והביאום והעלום לירושלים..." הרי לך אנשים שרצו להביא עצים למערכה!!! עצים שאינם מקבלים טומאה... ובשביל שלא יתפסו אותם... הוצרכו לעשות מהם סולמות... מתוך כוונה ברורה לפרק אותם ברגע שהם יגיעו לירושלים... נשאלת השאלה: האם כעת!!! כשהם אכן נראים ומשמשים סולמות... האם הם קיבלו טומאה?? (לגופו של עניין, דווקא סולם לא מקבל טומאה... דאינו משמש תשמישי האדם... כך כתוב בתו"כ, אבל זה לא ברור עי' או"ח סי' תרכ"ט בכל אופן גם אם בסולם לא מקבל ט השאלה היא על כיוצ"ב), לכאורה פשיטא שלא!!!! והראיה שלא! שהרי עצים שנעשה בהם מלאכה פסולים למערכה, ואם ה"סולמות" האלו היו כשרים למערכה, ע"כ שלא היה עליהם שם כלי... הנה לך גנבים מהסוג ההפוך... ומהמסקנה ההפוכה... (שוב העירוני שזה לא ברור, ואולי רק בכלי שנעשה בו מלאכה פסול, עי' חס"ד מנחות פ"ט)

אם המשנה דיברה על אנשים שמתהלכים עם דבר שכלפי חוץ אינו נראה כלי, ולמעשה הוא משמש ככלי רמיה, הרי הוא מקבל טומאה, הרי על אותו משקל בצד ההפוך... מי שעשה כלי ברמיה, ולמעשה התכוין שלא ישמש ככלי, הרי הוא אינו כלי...

על אותו משקל, בפרקים הבאים (סוף פרק כ"ד) אנו נפגוש מסמך קצת מלחיץ... "של יוצאת לחוץ טהור מכלום..." שם מדובר בכגד של רמאות... בגד שאולי עונה על התקנון של הקהילה... אבל למעשה מי שלובש אותו לא באמת מתכוין לכסות... והמשנה תחשיב את הבגד הזה כטהור... כי זה נישט בגד...

מה שבטוח רבי יוחנן בן זכאי אמר: אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר... **ובסוף הוא אמר!!!** זאת אומרת: בסופו של דבר השיקול של "אוי לי אם לא אומר" גובר על אוי לי אם כן אומר... ולמה?? מה הסיבה?? כי אל תשכח שריב"ז אומר את זה אי שם במסכת כלים פרק ט"ז משנה י"ז!! ועד כמה שאני מכיר רמאים... הם לא מחזיקים מעמד עד פרק ט"ז בכלים... כך שתהיה רגוע... ממילא אין סיבה שבדיוק עכשיו בפרק ט"ז הרמאי יופיע בבית המדרש... דא עקא!!!! שלמרבח ההפתעה בדיוק כשריב"ז התחיל לתת רעיונות לרמאים... פתאום הרמאי שלנו הופיע בבית מדרש כולו רתחא דאורייתא... עמוק בעניינים... כן... כולנו מכירים את אותם אלו שלא יודעים באיזה צד קוראים רש"י ובאיזה צד תוס'... ופתאום הם מגלים שליטה... ויודעים לצטט כל מיני מאמרי חז"ל על "תורה ודרך ארץ..." שיחזק את העמדה שלהם ויישב את התפיסה הקלוקלת שלהם... ככה?? אם ככה... לא אנחנו נתנו להם את הרעיונות... סו"ס כח אחר מעורב בו... "ביקוש החכמה" שלהם מביא אותם לאן שהם רוצים להגיע... כך שגם אם "אוי לי אם אומר", זה בסדר... גם אחרי ש"אומר", עדיין הרמאי הוא פה העוקר והמניח... "ופושעים יכשלו בם" ודו"ק...

לקבלת הגיליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: 8592161@GMAIL.COM

כמו כן בכל ענייני הגיליון ניתן לפנות במייל הנ"ל

או בפנ"ל: 0548592161

ניתן להשיג את הגיליון מידי שבוע: בני-ברק: רח' ראב"ד 31 משפ' ברמן

ירושלים: ישיבת מיר- הרב בצלאל טרוביץ טל: 0533165655

קרית ספר: רח' נתיבות המשפט 67 משפ' זכריש

אנו זקוקים להשתתפות בהוצאות לזיכוי הרבים ניתן לתרום בעמדת קהילות

קופה מס' 8317 תורת הטהרה קטגוריה פנימית 3 אהלי טהרות

וכן בקו הצדקה בשלוחה הנל' 0732757000

ניתן לשלוח הארות והערות במסכת כלים למדור מלחמתה של תורה עד ערש"ק (כולל) פרשת מטות מסעי